

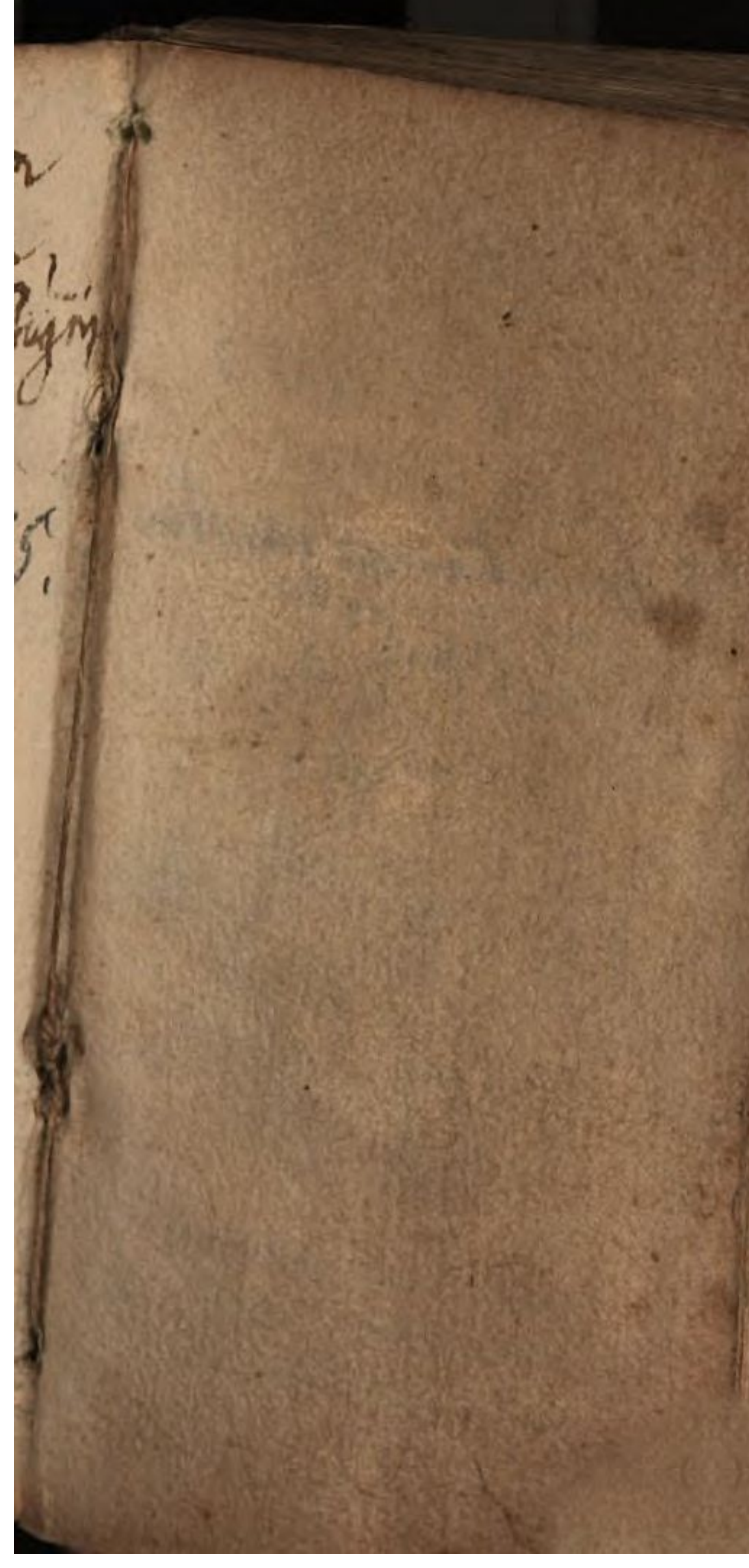
Ph. Pr.

775

Ad Conventum
Monacensem
Ad. Cem. S. Aug.

1731

Ph. R. 225.

Philos.

Philos. Ethicae partes.
1876. c.

R

IVSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBRI DVO:

Qui alloquium præcipue
continent in Publi-
cis malis.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX officina IOANNIS MAIRE.
CIO MDC XXVIII.

V + V

**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

AD LECTOREM
PRO
CONSTANTIA
MEA

Præscriptio.

QUOD in iteratâ
hac editione, iterum
te alloquor, Lector,
præter votum meum
accidit, etsi non præ-
ter opinionem. Iudicia enim ista
præuli antè, imò prædixi. Ne-
gant satis piè hoc argumentum à
me tractatum: negant locis ali-
quot satis verè. Parum piè ideo:
quia Philosophum egisse tantum
videor, inquiunt, nec inspersisse
quæ potui & debui è libris sacris.
Quæ admonitio valdè mihi grata:
velim & illis simplex meum &
sine fūco responsum. Nam quòd
spertam pietatem ante omnia re-
quirunt, amo: hoc tantum monco,
A 2 11

ut oculos prius serio intendant in
finem meum & scopum. Si mihi
Theologum agere propositum, aber-
raui: si Philosophum, cur culpant?
Haurimus enim è lacunis, inqui-
unt, quæ liceat è purissimo diuina-
rum literarum fonte. Hucne me
vocant? At ego ex animo testor &
respondeo, non aliam me viam sa-
lutis nosse, quam hanc quæ per u-
num illum & directum limitem
ducat: ad quem tamen percurren-
dum, humanas etiam litteras la-
xamenti aliquid asferre censeam,
imò adiumenti. Augustini consi-
lium esse scio, quæ à Philosophis
scripta sunt colligere, & in vsum
nostrum vindicare, possessori-
bus illis iniustis erepta. Hoc se-
qui volui: & peccaui? Peccassem,
fateor, si purum hunc & mysti-
cum religionis nostræ liquorem
corrupissem veteri aliquâ & olenti
face. At contrà institi: & sorden-
tem per se, parùmque mundam
doctrinam, depurgare atque illu-
strare

strare aggressus sum nouo isto Sole.
Cui bono autem id non bonum sit?
In pugna, equitum aut statari-
um militis precipuam operam esse sci-
mus: spernis ideo sagittarios &
funditores? In domo exstruenda
architecti maximam laudem &
usum: tollésne operas igitur &
administros? Idem hic cense. diuinae
illae litterae veri roboris, vera vir-
tutis & constantiae solida effectri-
ces: nec tamen humanam prorsus
Sapientiam sperne: eam dico quae
non se effert, sed seruit placide &
ancillatur. Lapidés, cémenta, cal-
cem, ex veteri & diu lapso edificio
illo Philosophiae comportamus: ne
inuide lucellum hoc architecto, &
patiari materiam hanc substerni
saltem in fundamentis. At enim
sacra illa meliora, nec verbis iis
abstinendum fuit. Meliora fateor:
sed adde etiam grauiora. Lacertos
meos expendo, & artus artésque
libro: cur onus mihi imponi patiar,
cui non sum ferendo? Theologis, id

est magnis altisque viris (& exi-
mos multos hac aetas tulit) magna
ista & alta relinquo: mea cymba
leget litus. Philosophum ego agam:
sed Christianum. Nam de verbis,
quid turbant? Non quo stilo ea
scripta sint, sed quo sensu videant:
nec an usitatè, sed an verè. Si
enim recti sensus: quid refert in re
tam arduâ, quo velo aut veste
(modò non indecorâ) eos texerim?
Si vani: conuincant. Nempe hoc
ipsum volumus. aiunt: & quedam
à te scripta non ex fide. De rectâ
Ratione erras, quam cum priscis
illis exaggeras nimis & attollis.
Egone? verbis fortasse illorum:
sensu numquam meo. Nam ne
ipse erres, uno verbo hoc testor:
nullam me rectam puramque Ra-
tionem intellegere, nisi à Deo di-
rectam, nisi à fide illustratam. Sed
quæ, malum, illegitima ista captio
est, cum genere toto sententia bona
sit, querere in verbi unius aut al-
terius latebrâ calumnie ansam?

Ratio

Ratio ipsa, & suis viribus, non
ducit nos ad Deum, non ad ve-
rum : sed tamen ut in aqua au-
pelui defectum Solis intuemur, id-
que per Solis ipsius radios oblique
& quodam flexu, sic in ista, res
diuinas. sed cave censeas aliter,
quam per Deum ipsum. Iam de
fato aut fatalibus, de impiis ob bo-
num penitus, si quid nimis exa-
cui, aut ab aliis acutum arripui:
itemque dolorem aut adfectus si
arcte nimis coercui: velim ab equo
lectore equiter legi & intellegi.
quam ad rem praeuimus nunc ali-
quot ad oram Notis. Mihi quidem
mens utique bona : & si alibi hu-
mana haec lingua aut calamus in-
tubauit, ne asperè quaso nimis
lusem. Sum enim ex iis, quibus
Pietas in corde magis, quam in
ore : quique factis exerceri eam
acriter malim, quam verbis. Nec
seculum hoc satis mihi placet,
(audebo dicere) quo nullum um-
quam feracius religionum fuit,

sterilius pietatis. Quae contentio-
nes ubique? quae rixae? & cum o-
mnia fecerint, cum caelum & ter-
ram subtilis ingenii alâ peruolâ-
vint; quid aliud, quàm, cum Ari-
stophaneo Socrate, ἀπολαύσει?
Habes mi Lector, breuem prescri-
ptionem nostram: quae tamen
a quo tibi nimia, satis vel iniquo.
Te cum curâ moneo hortorque, ne
avocent & auertant animum à
germano Philosophiae studio novi
Domitiani isti: qui non eam solùm
(facultas modò & vires sint) sed
in exsilium pellant omnes bonas
artes. Priscos illos potius Patres
vide, Graecos Latinósque. densò
agmine à nobis omnes stant, &
modestum Philosophiae studium
non ferunt in Christiano solùm,
sed inculcant & suadent. quorum
auctoritatis scuto, satis me pu-
tem sine aliâ ullâ ratione contra-
gigantes istos tectum. Nam Phi-
losophiam eorum uberius verbis lau-
dam? Frustrâ. quia ut montium
altitudo

altitudo procul non apparet, sed
cum accesseris : non item huius
splendor, nisi cum pernōris. Per-
nōsci autem sine Christianā verā-
que religione non potest. quam
prælucentem si tollis : fateor ecce
& clamo, ludibrium illa, vanitas,
delirium est. Benè Tertullianus:
Cui veritas cognita, sine dec?
cui deus, sine Christo? In qua
sententia finio, & seriò conquiesco.
Velim tu mecum.

As

Nobi-

Nobilibus & Magnificis
CONSVLIBVS
ET
SENATVI
POPVLOQVE
ANTVERPIENSI,

IUSTVS LIPSIVS
dedico confecroque.

LIBROS istos, quos de
Constantiâ in mediis pa-
triæ meæ turbis constan-
ter scripsi & perscripsi: eos vo-
bis dare dedicare mihi visum,
urbis magnæ magni Senatores.
Splendor vester me impulit,
prudentia, virtus, humanitas
etiam illa, quam coram sum
expertus, propria vobis in bo-
nos & eruditos. Nec, arbitror,
pro ingrato erit munus. quod
per se haut magnum, pondus
ab animo meo accipiet: quia
dedi

AD LECTOREM,
DE
CONSILIO MEO
SCRIPTIONIS
& fine.

NIHIL me fugit, Lector,
in nouo hoc scribendi ge-
nere, noua mihi iudicia
parata & censuras; siue
illorum, quos percutiet inopinata
hæc Sapientie professio ab eo,
quem amœnioribus tantum litte-
ris censebant operatum: siue alio-
rum, quibus vilescet & pro leui
erit, quidquid in hoc studio aut
stadio sudabitur post antiquos.
Quibus utrisque ut breuiter re-
spondeam, meâ interest, imò etiam
tua. Ac primi quidem illi duabus
diuersissimis rebus peccare mihi vi-
dentur, Incuria & Cura. Hac,
quòd in aliena studia actionesque
ultrò inquirendum sibi censeant:
illa, quòd inquirent tamen parum
intende

intentè aut diligenter. Vt enim
ipse iis me indicem ; numquam ita
colles illi, fontèsque Musarum to-
tum me ceperunt, vt non oculos
idemtidem mentémque reflexerim
ad seueriorem istam Diuam. Phi-
losophiam dico. cuius studia iam
tum à puero ita mihi placuère, vt
peccare iuuenili quodam ardore
viderer, & frano atque inhibitione
fuerim coërcendus. Sciunt præce-
ptores mei, qui in Vbiis : excussos
mihi velut per vim libros eos o-
mnes è manibus, & scripta etiam
Commentariósque ereptos, quos
laboriosè confeceram ex omni in-
terpretum classe. Nec mutauì sanè
postea. & in omni hoc studiorum
cursu, si non recto rigore & linea,
tamen flexu tetendisse me scio ad
illam Sapientie metam. Nec id eà
vià, quā hic philosophantium vul-
gus. qui in spinis argutiarum aut
laqueis questionum malè dediti,
non aliud quàm subtili quodam
disceptationum filo texunt eas &
retexunt

retorunt, Haerent in verbis, aut
captiunculis : & aetatem totam in
aditu Philosophiae versantur, ady-
ta eius numquam vident. Habent
eam ut oblectamentum, non ut
remedium : & instrumentum vitae
maxime serium, vertunt in ludum
quemdam nugarum. Quis eorum
mihi de moribus quaerit ? quis ad-
fectus temperat ? quis timori, quis
spei rectam ponit aut modum ?
Quin adeò ad Sapientiam specta-
re haec non arbitrantur : ut aliud
aut nihil agere eos censeant, qui id
agunt. Itaque vitam eorum, siue
iudicia, si vides : nihil vel in ipso
vulgo reperias, quod ad illam at-
tinet, spurcius ; stultius, quod ad
istam. Scilicet ut vinum, quo nil sa-
lubrius, quibusdam in venenum
est : sic istis Philosophia, quâ abu-
tuntur. At mihi alia mens. qui
mauim semper auertens ab illis ar-
gutiarum salebris, velificationem
omnem direxi ad unum tranquille
mentis portum. Cuius studii mei
primum

primum nec fallax specimen esse
volui hos libros. Sed enim, inquiunt
alteri, melius & uberius ista vete-
res. Quadam ex istis, fateor: ab-
nego, quod uniuersa. Si de moribus
aliquid adfectibusve carptim posset
Senecam, & diuinum illum Epi-
cletum, scribam; me quoque iu-
dice, parum cordis habeam aut
frontis. At si ea quae ne attigerunt
quidem illi, aut quisquam (sidenter
enim ea adfirmē) ex antiquis: quid
fastidiunt aut carpunt? Solatia
malis publicis quesui. quis ante
me? Rem siue ordinem videant:
mihi ea debere fatebuntur. & de
verbis ipsis (fas dicere) non ea nobis
inopia, ut cuiquam supplicemus.
Denique hoc sciant: alia pluria
aliis mihi scripta; hunc librum prae-
cipuē mihi: illa fama; at haec salu-
ti. Quod olim altē & acutē quis-
piam, id hīc verā voce proclamo:
Satis mihi pauci lectores, satis
est vnus, satis est nullus. Ad tan-
tum peto, ut quicumque hac tan-

gen^{te} -

=

-

gent, cognoscendi animum adse-
rant, & simulignoscendi. Vt sicubi
fortè lapsus sim, præsertim cum
locos illos altiores conatus scandere
de Prouidentiâ, Iustitiâ, Fato:
condonent. quia nusquam certè
malitia aut pertinacia est, sed hu-
mana saltem imbecillitas & cali-
go. Denique ab iis docear: faxo,
ut nemo tam promptus ad monen-
dum sit, quàm ego ad mutandum.
Cetera vitia nature meae non demo-
aut minuo: pertinaciam & con-
tentionum studium seriò deprecor
ab ea & detestor. Salue mi Lector.
quod utinam per hunc librum in
parte tibi sit!

IUSTI

IUSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

*Prefatio, & introductio. querela item
aliqua de Belgarum turbis*

ANTE annos aliquot cum
Viennam Austriæ iter ha-
berem, fugiens patriæ meæ
turbas; deflexi, non sine deo
duce, ad * Eburonum urbem, quæ nec
longè à viâ; & in quâ amici, quos sa-
lutare more suadebar & amore. Inter
eos Carolus Langius, vir (sine fraude
aut ambitione dicam) optimus doctis-
simusque Belgarum. Qui cum me ho-
spitio excepisset; non omni solum
comitate & beniuolentiâ id tempera-
uit, sed eo genere sermonû qui vtilis
imò salutare mihi in omne æuum es-
sent. Ille enim fuit, ille vir, qui oculos
mihi aperiret, detergesset vulgarium ali-
quot opinionum nube: ille qui viam
ostenderet, quâ sine ambage perueni-
rem, vt cum Lucretio loquar, ad illa

*Edita doctrina sapientum templa
serena.*

DE CONSTANTIA

Nam cum post meridiem feruido sole
 (præceps enim iam mensis Iunius e-
 rat) domi eius in atrio inambulare-
 mus: quæsiuit, ut sit, blandius de iti-
 nere meo & eius causis. Cui cum ego
 de turbis Belgarum, de insolentiâ Præ-
 fectorum & militum, liberè & verè
 multa dixissem: addidi postremò, præ-
 texi à me aliam, sed hanc intimam esse
 discessus mei causam. Quis enim Lan-
 gi, inquam, tam firmo & tam ferreo
 pectore, qui diutius ferendis iis malis
 sit? Iactamur iam tot annos, ut vides,
 bellorum civilium æstu: &, ut in vn-
 doso mari, non vno vento agitamur
 turbarum seditionumque. Otium mihi
 cordi & quies? tubæ interpellant, &
 strepitus armorum. Horti & rura? mi-
 les & sicarius compellit in urbem.
 Itaque certum mihi Langi, relicta hac
 infesta & infesta Belgicâ (ignoscat
 mihi Genius patriæ) *γλὺ πρὸ γῆς*
 ut ille ait; & quouis terrarum fugere
 ---- *ubi nec Pelopidarum facta neque*
nomen audiam. Langius admirans &
 velut excitatus, Itane tu Lipsi, inquit,
 abeas à nobis? A vobis, inquam, aut
 certè ab hac vitâ. Quod enim malo-
 rum istorum effugium, nisi in fugâ?
 Nam ut videam ista cottidie & feram,
 non possum Langi: nec chalybs aliquis
 mihi circa pectus. Suspiravit ad hunc
 sermonem Langius, &, Infirme ado-
 lescens, inquit, quæ hæc mollities est?
 aut quæ tua mens salutem querentis
 in fu-

in fugâ? Turbat & æstuat patria tua,
fateor: sed quæ non hodie pars Euro-
pæ? Vt verè illud Aristophanæum pos-
sis augurari:

----- τὰ δ' ὑπέρτερον ἔρτερε
Δῖος

Zeὺς ὑψιβρεμέτης.

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed
Adfectus sunt: & firmandus ita for-
mandusque hic animus, vt quies no-
bis in turbis sit, & pax inter media ar-
ma. Ego satis iuueniliter, Imò dese-
renda illa Langi, inquam: certè enim
audita mala leuius ad animum acci-
dent, quam visa: & simul ponemur ipsæ
extra tela, quod dicitur, & puluerem
huius agonis. Homerum non audis
callidè mouentem.

Εἰ κ' Βελιόων· μὴ πῶς τις ἐφ'
ἔλκεϊ ἔλκος ἄρηται?

CAP. II.

*Peregrinationem non facere ad internos
morbos, indicinam eam esse, non me-
dicinam, nisi si fortè in leui quodam
& primo adfectuum motu.*

LANGIVS moto leuiter capite,
Audio, inquit: mallet tu Sapien-
tiæ vocē & Rationis. Nam hæc, Lipsi,
quæ te inuoluunt, nebulae & nubeculae
sunt à fumo Opinionum, Itaque, ve-

4 DE CONSTANTIA
cum Diogene dicam, λόγος tibi hic
opus non βέβηχεν: radio inquam illo,
qui caliginem tui capitis illustret.
Patriam ecce desertum is: sed dic se-
riò, illam cum fugies, te quoque effu-
gies? Vide ne contrà sit: & tecum at-
que in pectore isto circumferas fon-
tem fomitemque tui mali. Vt ii quæ
febriunt, iactant se inquietè & ver-
sant, & lectum subinde mutant vanâ
spe leuamenti: in eâdem causâ nos,
qui terram terrâ frustrâ mutamus, agris
scilicet mentis. Aperire enim hoc est
morbum, non tollere: fateri internum
hunc calorem, & non mederi. Elegan-
ter Romanus sapiens: * *Proprium est*
agri nihil diu fari, & mutationibus ut
remediis uti. Inde peregrinationes susci-
piuntur vagæ, & litorea pererrantur; &
modo mari se, modo terrâ experitur præ-
sensibus semper infesta lenitas. Itaque
fugitis magis turbas quàm vitatis. Vt
cerua illa apud Virgilium,

Quam procul incantam nemora inter
Cressia fixis

Pastor agens telia:

— *illa fugâ situas saltumque per-*
agras

Diseras. ---

frustrâ: quia, vt idem poëta addit,
--- *hæret lateri letalis arundo: ita*
vos, qui telo hoc adfectuum penitus
perculsi, non id excutitis, sed migra-
tione transfertis. Qui crus sibi aut bra-
chium

LIBER PRIMVS. 5

chium fregit, non currum aut equum
 poscit, ut opinor, sed chirurgum: tua
 quæ vanitas, qui internam hanc pla-
 gâ motu sanare te postulas & discursu?
 Animus enim certè est, qui ægrotat:
 & omnis hæc exterior imbecillitas,
 desperatio, languor, orta ab vno fonte,
 quòd iacet ille & languet. Sceptrum
 abiecit princeps diuinæque pars: & eò
 lapsa est, ut spontè seruiat suis seruis.
 Dic, locus hîc quid faciet aut motus?
 Nisi fortè regio aliqua est, quæ metus
 temperet, quæ spes refrænet, quæ ma-
 lam hanc saniem educat, quàm altè
 imbibimus, vitiorum. Atqui nulla ea
 est, nec in insulis ipsis beatorum, aut si
 est; ostende, & omnes illuc agmine
 factò inus. Sed motio ipsa & mutatio,
 inquis, habet eam vim: & recreat at-
 tollitque iacentem animum cottidiana
 illa conspecta nouitas morum, homi-
 num, locorum. Lipsi erras. Nam ut
 quod res est seriò dicam, peregrina-
 tionem non vsque eò deprimò, ut ni-
 hil ei in hominem & in adfectus dem-
 iuris. Imò habeat sed hætenus, ut leuia
 tædia quædam animorum & velut
 nauseas tollat: non tollat morbos, quî
 altiùs penetrârunt, quàm ut externa
 vlla medicina huc pertingat. Cantus,
 vinum, somnus, & commotiunculas il-
 las primas non rarò sanârunt iræ, do-
 loris, amoris: at nunquam ægritudi-
 nem, quæ radices egit & fixit pedem.
 Idem hîc est: & peregrinatio fortasse

6 DE CONSTANTIA

leues quosdam languores sanabit, non sanabit veros. Hærent enim primi illi motus, orti à corpore, quodammodo adhuc in corpore, aut certè in summâ, vt sic dicam, animorum cute : ideoque non mirum, si quamuis leui spongiâ abstergeantur. non ita inueterati illi adfectus, quibus sedes imò regnum in ipsâ animi mente. Cùm diu multumque erraueris, cùm terram omnem & mare circulatus fueris: nullo eos mari elues, obrues nullâ terrâ. Sequentur te: & post peditem equitemque sedit, vt cum poëtâ loquar, *atra cura*. Socrates interroganti cuidam, *quid ita peregrinatio sibi non profuisset?* scitè respondit, *Non enim te deseruisti*: simile hîc dixerim. & quocunque fugies, corruptum corruptoremque animum tecum habebis, comitem non bonum. Atque vrinam comitem! sed vereor vt ducem: quia non sequentur te adfectus sui, sed trahent.

C A P. I I I.

At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imo per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis agrotet: sique remedium à Sapientiâ & Constantiâ petendum.

NON auocat igitur, inquis, etiam nâ veris malis peregrinatio? non campi illi conspecti, & flumina, & montes

montes, ponunt te extra doloris tui sensum? Auocant fortasse interdum & ponunt, sed nec in longum, nec in firmum. Vt picturâ, quamuis egregiâ, oculi non diu delectantur: sic omnis ista hominum locorumque varietas nouitate nos capit, sed ad breue tempus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga: nec soluit peregrinatio doloris hanc catenam, sed laxat. Quid autem istud me iuuat, si lucem paulisper video, in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profectò est. insidiantur animo externæ hæc omnes voluptates, & specie iuuandi magis lædunt. Vt medicamenta minùs valida non extrahunt humorem noxium, sed mouent: sic vana hæc delectatio irritat in nobis fluctum illum cupidinum & adauget. Non diu enim à se aberrat animus: sed vel inuitus domum mox compellitur, & in vetus contubernium malorum. Illa ipsa opida conspecta & montes, reducent te cogitatione in tuam patriam: & inter media gaudia videbis aliquid siue audies, quod sensum refricet tui doloris. Aut si paulisper quiesces: breuis ille velut somnus erit, & mox experrecto tibi eadem aut maior febris. Crescunt enim interpellatæ quædam cupidines, & vires capiunt ex intervallo. Mitte igitur, Lipsi, vana hæc, imò noxia: nec remedia, sed venena: vera illa potius admitte & seuera. Solem solumque mu-

DE CONSTANTIA

tas? imò animum, quem malè Adfectibus mancipasti, subtractum legitimæ dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc desperatio est, ab illo vitiatò hic languor. Illum mutes oportet, non locum: & efficere non ut alibi sis, sed ut alius. Tu fertilem illam Pannoniam videre nunc ardes, & fidam fortemque Viennam, & regem fluuiorum Danubium, & tot mira & noua, quæ suspensâ aure bibant audientes: sed quanto melius, si idem hic tibi ad Sapientiam impetus & cupido? si penetres in feraces illius campos? si fontes humanarum perturbationum inquiras? si valla & arces exstruas quibus arceas & defendas cupidinum insultus? Hæc enim vera morbi tui remedia: cetera omnia, panni & fomenta. Nihil te abitio ista iuuabit: nihil

---- euasisse tot vrbes

*Argelicas, mediosque fugam tenuisse
per hostes:*

hostem reperies apud te, & in isto (per-
tus mihi concutiebat) penetrali.
Quid refert, ad quàm pacata loca ve-
neris? bellum trahis tecum, ad quàm
quieta? turbæ circum te, imò in te
sunt. Pugnat enim pugnabitque
secum semper discors hic animus, ap-
petendo, fagiendo, sperando, desperan-
do. Atque ut ii qui per timorem terga
vertunt, magis exponunt se periculo
intectos & auersos: sic errones & ti-
rones isti, quibus cum affectibus nun-
quam

LIBER PRIMVS. 9

quàm pugna fuit, sed tantùm fuga. At tu, adolescens, si me audies, stabis : & gradum firmabis contra hunc doloris hostem. CONSTANTIA enim tibi ante omnia opus : & victor aliquis pugnando euasit, nemo fugiendo.

C A P. IV.

Definitiones Constantia, Patientia. Recta ratio, Opinio. Item Peruicacia quid à Constantiâ differat & abeat: & à Patientia, Abiectio.

SERMONIBVS iis Langii Sereclior aliquâ parte ego, Alta & præclara hæc tua monita, inquam : & iam stare conor & adsurgere, sed, vt ii ferè qui in somnis laborant, vano nisu. Reuoluor enim Langi, nequid mentiar, idem tident ad meam terram : & hærent fixæ animo publicæ priuatæque curæ. Tu, si potes, pelle malas aues quæ me lancinant : & vincla solitudinum deme, quibus in hoc Caucasò lentè ligor. Langius vultu alacri, Ego verò demam, inquit : & nouus Hercules soluam hunc Prometheus. Attende tantùm, & intende. Ad Constantiam te vocavi, Lipsi, & in eâ spem & præsidium posui tuæ salutis. Ea igitur ante omnia nobis cognoscenda est. CONSTANTIAM hæc appello, RECTVM ET IMMOTVM ANIMI ROVR, NON ELATI EX-
TERNIS

90 DE CONSTANTIA
TERNIS AVT FORTVITIS, NON
DEPRESSI. Robur dixi; & intellego
firmitudinem insitam animo, non ab
Opinione, sed à iudicio & rectâ Ratio-
ne. Exclusam enim ante omnia volo
Peruicaciam (siue ea * melius Perti-
nacia dicitur:) quæ & ipsa obstinati-
animo robur est, sed à superbix aut
glorix vento: & robur etiam duntaxat
in vnâ parte. Deprimi enim haud fa-
cilè tumidi isti & pernices possunt,
facillime attolli: non aliter quàm cul-
leus, qui vento inflatus xgrè mergitur,
supereminet autem & exsilit suâ spon-
te. Talis enim istorum ventosa hæc
durities est: cui origo à Superbiâ, vt
dixi, & nimio pretio sui. igitur ab
Opinione. At Constantix vera mater,
Patientia & demissio animi est. quam
definitio RERVM QVAECVNQVE
HOMINI ALIVNDE ACCIDVNT
AVT INCIDVNT VOLVNTA-
RIAM ET SINE QVERELA PER-
PESSIONEM. Quæ rectâ ratione su-
scepta, vna illa radix est, quâ altitudo
pulcherrimi huius roboris nixa. Caue
enim & hîc Opinio tibi imponat: quæ
Patientix loco Abiectionem sæpe &
torporem quemdam animi marcentis
suggerit: verè vitium, & cui origo à
Vilitate sui. Virtus autem mediâ viâ
ingreditur; & cautè cauet, nequid in
actionibus suis deficiat, aut excedat. Di-
rigit enim se ad vnius Rationis truci-
tam: & illam habet examinis sui ve-
lus

LIBER PRIMVS. 71

Iut normam & obruffam. Est autem
 recta Ratio non aliud, quàm DE
 REBVS HVMANIS DIVINISQVE
 (quatenus tamen hæ ad nos spectant,)
 VERVM IVDICIVM AC SENSVS.
 Opinio huic contraria, DE IISDEM
 FVTILE IVDICIVM AC FAL-
 LAX.

CAP. V.

*Ratio & Opinio vnde originem habe-
 ant, vtriusque vires & effectus. Alie-
 ram ad Constantiam ducere, alteram
 ad Leuitatem.*

SE D quoniam è duplici hoc velut
 Scapite (Opinionis sentio & Ratio-
 nis) non robur solùm aut infirmitas
 animi oritur, sed omnes in hac vitâ
 laudes aut culpæ: pro bono vtilique
 facturus mihi videor, si de vtriusque
 origine & naturâ vberius paullò di-
 cam. Vt enim lana priusquàm vlti-
 mum & optimum colorem combibat,
 succis quibusdam aliis præparanda &
 imbuenda est: sic prædictionibus istis
 tuus Lipfi animus, priusquàm eum hac
 Constantiæ purpurâ seriò tingam.
 Quod igitur te non fugit, dux in ho-
 mine partes; Anima & Corpus illa
 nobilior, quæ spiritum ignemq; refert:
 hæc vilior, quæ terrâ. Iuncta ista inter
 se, sed concordia quadam discordi: nec
 facile inter eas conuenit, vtique cùm
 de imperio agitur aut seruitute. Regere
 enim

DE CONSTANTIA

enim vtraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere se supra ignem suum conatur, & cœnum hoc supra cœlum. Hinc in homine dissidia, turbæ, & veluti assidua quædam velitantium inter se partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro animâ, & in animâ: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cælo, imò à deo est: & magnificè eam Seneca celebrauit, *Partem in homine & diuini spiritus merfam*. Est enim hæc eximia illa intelligendi iudicandique vis: quæ, vt anima perfectio hominis, sic ipsa animæ est. Græci eam Νῆς dixere, Latini Mentem, aut etiam iunctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta ratio est: sed quod in eâ uniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni fæce & lentore: quodque, vt verbo dicam, sidereum in eâ & exlette. Nam ipsa anima, quamquam labe corporis & contage sensuum grauiter corrupta & infecta sit: tamen vestigia quædam ortus sui altè retinet, & clarè in eâ scintillantes reliquix primi illius purique ignis. Hinc est etiam in malis proiectisque hominibus conscientix stimuli: hinc flagella interna & morsus: hinc approbatio melioris vitæ extorta inuitis. Premi scilicet sanior illa sanctiorque pars potest, non potest opprimi; & tegi urens illa flamma, non extingui. Emissant

LIBER PRIMVS. 13

cant enim semper subsiliuntque illi igniculi, qui in his tenebris illustant, in his sordibus depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad Constantiam ducunt & Virtutem. Atque ut heliotropium, & flores quidam, ingenio suo semper ad solem: sic Ratio ad deum obuersa est, & originem sui. Firma in bono & immota: vnum idemque sentiens: vnum idemque appetens aut fugiens: recti consilii, recti iudicii fons & scaturigo. Cui parere, imperare est: & subiici, præesse rebus omnibus humanis. Domuit enim cupidines & exultantes animi motus, quisquis hanc audit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab errore, qui hanc sequitur ut Theseium flum. Deus ipse per hanc sui imaginem ad nos venit, imò quod propius est, in nos: & rectè ille quicumque dixit, *Bona mens sine deo nulla est.* At sequens illa & non sana pars (Opinionem dico) originem suam Corpori, id est terræ debet: eoque nil nisi eam sapit. Corpus enim etsi per se immobile & exsensum; tamen vitam motumque ab animâ sumit: & vicissim animæ imagines rerum subiicit, per sensuum fenestras. Ita velut communio quædam & societas cocta inter animam & corpus: sed communio, si exitum attendis, animæ non bona. Abducitur enim paullatim per eam è suo fastigio: addicitur misceturque sensibus: & ex impuro hoc

14 DE CONSTANTIA

coetu Opinio in nobis nascitur, quæ non aliud quàm Rationis vana imago & vmbra. Cuius vera sedes, Sensus: origo, Terra. ideoque abiecta & vilis, non erigitur, non attollitur, nec altum aliquid aut æthereum spectat. Vana eadem, incerta, fallax, malè consulens, malè iudicans, Constantiâ imprimis animum spoliât & Veritate. Hoc cupit hodie, cras spernit : hoc probat, hoc damnat: nihil iudicio, sed corpori sensibusque gratificans omnia & indulgens. Atque vt oculus, qui per nebulam aut aquam inspicit, res metitur falso modo : sic animus qui per Opinionis nubem. Hæc homini, si consideras, malorum mater : hæc auctor in nobis confusæ & perturbatæ vitæ. Quod curæ nos exercent, ab hac est: quod adfectus distrahant, ab hac: quod vitia nobis imperent, ab istâ. Itaque vt ii qui Tyrannidem sublatam è ciuitate volunt, tollunt ante omnia euertuntque arcem : sic nobis, si seriò ad Bonam mentem pergimus, deiiciendum castellum hoc Opinionum. Fluctuabimur enim cum iis semper : suspensi, queruli, turbidi, non deo non hominibus satis æqui. Vt nauis vacua & inanis circumagitur in mari omni vento: sic in nobis vaga illa mens, quam pondus & tamquam saburra Rationis non stabilivit.

CAP.

CAP. VI.

Constantia laus, & seria ad eam exhortatio.

Opinionis igitur comes, Lipſi, leuitas eſt, vt vides : propriumque eius, mutare ſemper & pœnitere. at Rationis, Conſtantia: ad quã inducendam animo, ſeriò te hortor. Quid abis ad vana aut externa? hæc eſt ſola illa Helena, quæ verum illud legitimumque Nepenthes propinet, in quo obliuio curarum & dolorum. Quod ſi ſemel demiſiſti & imbibiſti; altus contra omnem caſum & erectus, vno tenore æquabilis, nec vt in lance pro- pendens aut dependens, magnum illud Deoquæ proximum tibi vindicabis, Non moueri. Vidisti in ſcitis & ſcutis quorundam hodie regum ſublime & inuidendum illud, *Nec ſpe nec metu?* in te conueniet : qui verè rex, verè liber, ſoli deo ſubiiciere, immunis à iugo Adſectuum & Fortunæ. Vt fluminis quidam per media maria tranſire dicuntur, & ſeruare ſuam vndam : ſic tu per tumultus circumfuſos, vt falſedinem nullam trahas ex hoc pelago mærorum. Iacebis? Conſtantia te atrollet. Vacillabis? ſuſtinebit. Ad lacum properabis vel ad laqueum? ſolabitur & reducet à limine mortis. Tu eripe tantum & erige te, & nauim flecte ad hunc

16 DE CONSTANTIA

hunc portum : vbi securitas, vbi pax
habitat: in quo perfugium asylumque
à turbis & à curis. Quem si bonâ fide
semel tenueris; non turbet solùm pa-
tria tua sed ruat, stabis ipse inconcus-
sus. Nimbi circum te cadant, & ful-
mina & tempestas: clamabis verâ ma-
gnâque voce,

--- mediis tranquillus in undis.

CAP. VII.

*Quid sis & quotuplex quod Constans
turbet. Bona & Mala externa
esse. Mala autem duplicia, Publica
& Priuata, ex his grania & pericu-
losa maximè videri Publica.*

HAE C cùm dixisset Langius vo-
ce & vultu acrior quàm solebat,
me quoque scintilla corripuit bonè
ignis, & Mi pater, inquam, (verè non
blande sic te appellem) duc me quò
voles & doce, corrige & dirige. habes
ægrum paratum ad omnem medici-
nam, siue tu ferrum cogitas siue ignē.
Imò vtrumque pariter, ait Langius.
quia & alibi stipulæ exurendæ ina-
nium opinionum sunt, & alibi stirpes
adfectuū excidendæ ab radice. Sed am-
bulamusne etiam? an potior cōmodi-
orque nunc sessio? Sessio inquam ego.
æstare enim iam incipio non ab vnâ
causâ. Cumque sellas Langius ferri &
poni in eodem atrio iussisset, & iux-
tim cum

tim eum affedissem : ille paullum ad me obuersus , iterum sic cepit. Iecā haftenus velut fundamenta Lipsi, quibus commodè & tutè inædificaretur futurus sermo: nunc, si placet, accedam propius , & causas doloris tui inquiram, & manu , quod aiunt , tangam tuum vlcus. Duo sunt, quæ arcem hanc in nobis Constantiæ oppugnant, Falsa bona, Falsa mala. Vtraque sic appello, QVÆ NE NON IN NOBIS SED CIRCA NOS, QVÆQVE INTERIOREM HVNC HOMINEM, IDEST, ANIMVM, PROPRIE NON IUVANT AVT LAEDVNT. Itaque Bona aut Mala ea , re & ratione non dicam : fatebor opinione esse, & communi quodam vulgi sensu. In priorī classe numerant, Opes, Honores, Potentiam, Sanitatem, Longevitatem. in posteriore, Inopiam, Infamiam, Impotentiam, Morbos, Mortes: & vt verbo vno complectar , quidquid aliud fortuitum aut externum. Ab duplici isto stirpe quatuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium ; Metus, & Dolor. E quibus, priores duo bonum aliquod opinabile respiciunt , ex quæ eo nati: posteriores , malum. Lædunt omnes turbantque animum, & nisi provides, deiciunt de suo statu : sed non vno tamen modo. Nam cum quies eius & Constantia tanquam in æquabili qua-

18 DE CONSTANTIA
dam trutinâ sit: depellunt eum ab hoc
libramento, illi attollendo; hi depri-
mendo. Sed falsa Bona & elationem
nunc omitto (non enim is tuus mor-
bus:) ad falsa Mala venio, quorû agmē
iterum duplex. Sunt enim Publica, sunt
Priuata. Publica designo & definio,
QVORVM SENSVS VNO EODEM-
QVE TEMPORE AD PLVRES
PERTINET. Priuata, QVORVM AD
SINGVLOS. Inter illa censeo, Bel-
lum, Pestem, Famem, Tyrannidem,
Cædem: & quæ alia foras & in com-
mune spectant. Inter illa, Dolorem,
Inopiam, Infamiam, Mortem: & si quid
velut domo clausum, in vno singulo-
que homine consideramus. Causâ
mihi ita distinguendi non vana, quia
reuera aliter is luget & alio quodam
sensu, qui cladem patriæ, qui exilium
exitiumque multorum: quàm qui
vnius suum. Adde quòd ex vtrisque
alii atque alii morbi. sed nisi failor,
grauiores ex primis: certè pertinacio-
res. Publicis enim malis obnoxii ple-
rique nostrum: siue quia impetu &
turbâ ingruunt, ac confertâ velut acie
obruunt resistentem: siue magis, quòd
ambitione quadam blandiuntur, &
ægritudinem ex iis innasci animis
non agnoscimus sæpe, non sentimus.
Ecce privato dolori quiquis succu-
buit, fateatur vitium & imbecillita-
tem necessum est, etiam si non emen-
det (quæ enim defensio?) at qui huic,
adco

adeo de labe aut lapsu sepe non fate-
tur, vt sit qui iacet etiam & censeat
pro laude: Pietas enim & Misericordia
dicitur: & quantulum abest, vt inter
virtutes imò numina consecratur pu-
blica hæc Febris? Poëtæ & oratores
passim dilaudant & inculcant feru-
dum amorem patriæ: nec prorsus ex-
culco ego; sed temperandam eum
moderandumque esse censeo & scisco.
Reuerâ enim vitium est, intemperies
est, & animi à gradu deiectio ac lap-
sus. Sed & grauis morbus parte aliâ;
quia non vnus in eo dolor, sed con-
fusè Tuus & Alienus. Atque Alienus
item duplex, causâ Hominum, causâ
Patriæ. Vt id quod subtilius dici &
diuidi à me videtur, capias sub exem-
plo: ecce Belgica tua nunc premitur
non vnâ clade, & circumplexa eam
vndique civilis huius belli flamma.
vides passim agros vastari, diripi; opi-
da incendi, euerti; homines capi, caedi;
matronas pollui, virgines imminui; &
quæ alia comitari amant bello. Nonne
hic tibi dolor? dolor. sed varius & di-
uisus, si inspicis: quia simul & te lu-
ges, & ciues, & patriam ipsam. In te,
damna; in ciuibus, varium casum &
occasum; in patriâ conuersionem euer-
sionemque status. Alibi habes quod
clames, *Me miserum!* alibi,

--- tot ciues mei

Mandatam hostili pestem appetiistis

manu.

20 DE CONSTANTIA
alibi denique, O pater, & patria! Ut
qui his non moueatur, & in quem cu-
neus ac cumulus nihil possit ingruen-
tium tot malorum: aut valdè siccum
& sapientem cum esse oporteat, aut
valdè durum.

CAP. VIII.

*Mala publica oppugnata. sed ante om-
nia tres adfectus coerciti. exque iis
hoc Capite ambitiosa quadam Simu-
latio: quâ homines Mala propria ut
Publica lugent.*

QV I D est Lipsi? satin' ut præua-
ricari Constantiæ meæ videor, &
causam adhuc agere tui doloris? Sed
feci quod animosi & fidentes Impera-
tores: elicui in campum & in aciem
omnes tuas copias, cum quibus stre-
nuè nunc configam, sed velitatione
quadam prius, deinde aperto Marte &
velut collatis signis. Inter velitandum
autem, tres mihi Adfectus primo pe-
datu (ut cum antiquis loquar) prote-
rendi sunt, Constantiæ nostræ valdè
aduersi: Simulatio, Pietas, Misericordia.
Atque ille quidem prius. Negas te
ferre mala publica, ea dolori tibi esse,
imò morti. Satin' seriò adfirmas? an
fraus hîc aliqua & fucus? Ego com-
motior, Imò seriò tu hoc rogas? in-
quam; an rides & irritas? Ego seriò, in-
quit, non enim pauci ex hoc valetudi-
nario

ratio vestro imponunt medicis, & dolorem publicum simulant, qui reuera est priuatus. Quæro igitur, satisne acceptum habeas, curam istam

Quæ te in te loquitur & versat sub pe-
toris pectus,

patriæ ipsius causâ susceptam esse, an tuâ? Etiâne ambigis? inquam ego, patriæ vnus causâ mihi hic Lucius, Langi, patriæ. Ille capite abnuens, Adolescens vide etiam atque etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor: certè in paucis. Querimur homines sæpe de malis publicis, fateor: nec alius tam communis dolor, & vt sic dixerim, magis in frontem incurrens. sed si propius examinas, reperies plerumque discidium aliquod linguæ & cordis esse. Ambitiola illa verba sunt, *Mouet me clades patriæ*, non vera: in labris nata, non in fribis. Quod de Polo histrione nobili traditum est, cum Athenis fabulam aditaret in quâ dolor repræsentandus, cum filii sui defuncti ossa & urnam clam intulisse, & theatrum totum vero gemitu luctuque complexisse: idem hîc dixerim de plerisque vestrum. Comœdiam ô boni luditis, & velati personâ patriæ, priuata vestra damna veris & spirantibus lacrymis lugetis. *Mundus vnusq; exerceat histrioniam*, ait Arbiter: certe hîc. Bellum hoc ciuile nos cruciat, inquit, & fusus innocentum cruor, & interitio

DE CONSTANTIA
libertatis & legum. Itane? dolorem
sanè vestrum video: quæro & cunctos
de causâ. Quian' publica malè habe-
ant? histrio pone personam; imò quia
tua. Vidimus agrestes, & pè trepidare
& concurrere, & vota facere, cùm ca-
lamitas subita ingruit aut tempestas:
sed tu, cùm desxuiit, eosdem seuoca &
examina, reperies vnumquunque ti-
muisse dumtaxat segeti & agellulo
suo. Ad incendium in hac vrbe cla-
metur: claudi pænè dicam & cæci con-
current ad restringendum. quid cen-
ses: vtrum amore patriæ? imò pete ab
ipsis: quia damnum illud ad singulos
pertinet, aut certè eius metus. Simile
hîc est: & mouent vulgò turbantque
homines mala publica, non quia plu-
rium id damnum, sed quia inter plu-
res eos ipsi.

C A P. IX.

*Simulatio ea clariùs reuelata, & ab
exemplis. obiter de verâ Patriâ di-
ctum, item malitia hominum gauden-
tium malis alienis, cùm ipsi extra ea.*

IT A Q V E coram te iudice hæc
causa agatur, & in tuo tribunali: sed,
quod olim, leuato velo. Nempe bel-
lum hoc times? times, cur? quia pestis
& pernicies coniuncta bello. Pestis il-
la ad quos? nunc ad alios quidem, sed
pertingere etiam ad te potest. En ca-
put

put tui doloris (si verum fateri sine eculeo villo vis) en fontem ! Vt enim cum fulmen in vnum aliquem cecidit, etiam ii qui in proximo stabant, tremuerunt : sic in magnis istis communibusque cladibus, damnum ad paucos peruenit, metus ad omnes. Quem si tollis, tollis vnà hunc dolorem. Ecce bellum si apud Aethiopas aut Indos geratur, nihil moueare (extra discrimen enim tu sis:) si apud Belgas: plores, clames, frontem percutias & femur. Atqui mala publica propter ipsa si luges; quid interest? Non enim illa patria mihi, inquires. Stulte, an non & illi homines eadem stirpe tecum & satu? sub eodem cæli fornice? in eadem terræ pilâ? Exiguam hoc quod hi montes coërcent, li flumini cingunt, patriam esse censes? Erras. vniuersus orbis est, quacumque homines sunt cælesti illo semine oriundi. Egregiè olim Socrates interroganti, *cuiatem se ferret?* Mundanum, respondit. Magnus enim erectusque animus non includit se istis ab opinione terminis: sed cogitatione & sensu totum hoc Vniuersum completitur, vt suum. Vidimus stultos & risimus, quos custos aut magister alligabat straminis vel exigui filii nodo: atque illi stabant, quasi ferro aut verâ compede deuincti. similis nostra hæc amentia, qui futili opinionis vinclo astringimur ad certam terræ partem.

Sed ut firmiora hæc omittam (vereor enim ut possis concoquere:) addo amplius. si quis deus sponsor tibi per hoc ipsum bellum sit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamque saluam, te ipsum in monte aliquo constituat velatum Homericâ nube: etiâne dolebis? de te quidem hoc non ausim dicere, sed erit non nemo, qui gaudebit etiam, & oculos suos auidè pascet in confusâ illâ morientium strage. Quid abnuis, aut miraris? Ita insita nescio quæ malitia humani ingenii fert, *Leians*, ut poëta vetus loquitur, *malo alieno*. Atque ut poma quædam gustu suauiter acerba sunt: sic alienæ curæ, securis nobis. Pone mihi aliquem in Oceani illo littore, qui naufragium spectet, adficietur sanè, sed non iniucundo quodam animi morfu: quia aliena pericula videt, sine suo, ac reponere eundem in iactatâ illâ naui: dolebit scilicet alium dolorem. idem cum omnia fecimus, diximus, hic est: & nostra mala verè atque ex animo lugemus, publica dicis morisq; causâ. Egregiè Pindarus: τὸ γὰρ οἰκτιρὼν πῖς; Πάνθ' ὁμῶς, εὐθὺς δ' ἀπ' ἡμῶν καὶ δία καὶ δ' ἄμρ' ἀλλότῃ. Quamobrem auxilium hoc scænicum tandem remoue Lipsi, & siparium complica: & missâ omni simulatione, ostende te nobis vero doloris tui vultu,

CAP. X.

*Querela mea de increpatione Langii
tam libera, sed additum, Philosophi
id mihi esse. Conatus ita refutandi
superiora: & obligatio amoris; qui in
patriam.*

ACRIS mihi visa prima hæc veli-
tatio. quam interpellans, Quæ ista
sermonum libertas, inò acerbitas est?
inquam, sic vellicas, sic pungis? Iure
cum Euripide te compellem,

---- μή νισθῇτί μοι νόσος
περσέης· ἄλλης γὰρ συμφορᾶς
καρύνομαι.

Langius arridens, Ergóne tu crustu-
lum, inquit, à me aut mulsam exspe-
ctas? atqui ferrum paullo antè posce-
bas & ignem. Et rectè. Philosophum
enim audis, Lipsi, non tibicinem, cui
docere propositum, non ducere: pro-
desse, non placere. Vt pudeas & vt tu-
beas malo, quàm vt rideas: vt pœniteas,
quàm vt exsultes. Ἰατρῆϊον, ὦ ἄν-
δρες, τὸ τῆς φιλοσόφου χολῆϊον,
clamabat olim Rufus: quò sanitatis
causâ concurritur, non voluptatis.
Nihil palpat ille medicus, nihil blan-
ditur: sed penetrat, pungit, radit, & acri
quodam sermonum sale sordes abster-
get animorum. Itaque ne in posterum

26 DE CONSTANTIA

quidem, Lipſi, roſas cogita, ſeſamum,
aut papauer : ſed ſpinas, ſicas, abſin-
thium & acetum. Ego iterum, Sed e-
nim Langi, ſi fas dicere, agis mecum
malè & malignè: nec, vt bonus pugil,
legitimo nexu deiicis, ſed per argu-
tias ſupplantas. Simulatè, ais, lugemus
patriam, nec propter ipſam. Ego ne? fal-
ſum. Nam vt hoc tibi dem (agam
enim ingenuè) reſpectum in eo ali-
quem mei eſſe; at non ſolius. Lugeo
enim, Langi, patriam imprimis, lugeo:
lugeboque, etiamſi nullum mihi in
eius discrimine diſcrimen. Iure bono.
illa ſiquidem eſt, quæ me excepit, fo-
uit, aluit : communi gentium ſenſu,
ſanctiſſima & antiquiſſima parens. At
enim orbem vniuerſum patriam mihi
das. Quis renuit? ſed tu quoque fatère,
præter hanc grandem & communem,
aliam mihi eſſe magis definitam &
peculiarem patriam : cui arcano quo-
dâ naturæ vinclo propius obſtringor.
Niſi cenſes vim nullam eſſe laciendi
& attrahendi in natali illo ſolo; quod
primùm corpore iſto preſſimus, pedi-
bus inſtitimus: cuius aërem hauſimus:
in quo infantia noſtra vagiit, pueritia
luſit, iuuentus exercita & educata eſt.
Vbi familiare oculis cælum, flumina,
agri: vbi longâ ſerie cognati, amici, ſo-
dales: & tot gaudii illecebræ, quas fru-
ſtrâ terrarum alibi quæram. Nec Opi-
nionis hîc, vt videri vis, filum tenue,
ſed firmi compedes Naturæ. Ad ani-
malia

malia abi. feræ ecce cubilia sua amant
& agnoscunt; aues, nidos. Pisces ipsi in
magno illo & interminato Oceano,
frui gaudent certâ eius parte. Nam
homines quid dicam? quid culti siue
Barbari, ita adfixi genitali huic glebæ;
ut quisquis vir est, nihil ambigat mori
pro eâ, & in eâ. Itaque, Langi, nouam
hanc & rigidam tuam sapientiam nec
sequor adhuc, nec adsequor: Euripidem
magis, verè adfirmantem:

---- ἀναστρέφεις ἔχθρ
Πατριδος ἐργὰν ἀπαιτας.

CAP. XI.

Refutatus secundus Affectus nimii amoris in patriam; quem Pietatem falsò vocant. idque ostensum. Item unde origo illi Affectui. & quid Patria propriè ac verè,

AD hunc sermonem renidens Langius, Adolescens, inquit, mira tua pietas: & iam periclitatur, opinor, de cognomine suo M. Antonini frater. Sed tamen hoc commodè, quòd vltro offert se hic Affectus & procurrit ante signa: quem iam antè aggredi mihi decretum, & sternere leui hæcâ. Detraho autem illi ante omnia velut spoliū pulcherrimæ vestis, quâ malè se exornat. Amor enim hic in patriam, Pias vulgò dicitur: nec capiente me, fateor,

-oq p

al se

[6

aj 25

bo-

-od b

28 DE CONSTANTIA

fateor, nec ferente. Vnde enim Pietas? quam eximiam virtutum esse scio: nec propriè aliud, quàm LEGITIMVM DEBITVMQVE HONOREM ET AMOREM IN DEVM AC PARENTES. Quâ fronte autem Patria mediam his se inserit? Quia, inquiunt, etiam illa sanctissima & antiquissima parens. O inepti: nec iam in Rationem iniurii, sed in Naturam ipsam! Illâne parens? cur, aut quomodo? Nihil enim hîc video: & tu si acutior Lipfi, tenebras meas illustra. Quiâne excepit? id enim visus antè dicere. atqui etiam hospes aliquis sæpe aut caupo. Fovit? haud paullò molliùs olim gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc arbores, hoc segetes cottidiè: & inter magna corpora, quibusque nihil imputet Terra; Cælum, Aër, Aqua. Denique transfer te, & hoc idem faciet quævis alia tellus. Madida hæc & narantia verba sunt: quibus nihil exprefferis, præter plebeium & inutilem quemdam Opinionis succum. Parentes quidem ii soli, qui genuerunt, formârunt, gestârunt: quorum nos semen de semine, sanguis de sanguine, caro de carne sumus. Quorum siquid in patriam vel comparatione conueniet; nil recusò, quin Pietatem hanc oppugnem irritò telò. At enim viri docti, viri magni, sic effati passim. Fateor sed ad famam, non ad verum, quod si sequeris, sacrum illud & augustum nomen deo remitte-

tes,

res, & si placet, parentibus: hunc quidem adfectum, etiam cum emendatus est, contentum esse iubebis honesto titulo Caritatis. Sed de nomine, tantum est: rem potius videamus. quam equidem non totam tollo, sed tempe- ro, & velut scalpello circumcido rectæ Rationis. Vt enim vitis, nisi amputes, latissimè se spargit: sic isti præsertim Adfectus, quibus aura aliqua velifica- tur popularitatis. Ac fateor libens, Lipsi, (non enim ita hominem exui aut ciuem) inclinationem aliquam & amorem cuique nostrum in minorem hanc patriam esse: sed cuius causæ, ut video, parum liquidò tibi cognitæ, aut origo. A naturâ enim esse vis: reuerâ autem est à more quodam & instituto. Postquam enim homines, ex rudi illâ & soliuagâ vitâ, ab agris in opida compulsi sunt, & domos ac mœnia struere cœperunt, & cœtus facere, & populariter vim inferre vel arcere: ecce communio quædam necessariò inter eos exorta, & societas variarum rerum. Terram & fines quosdam con- iunctim habuerunt: templa in promi- scuo, fora, æraria, tribunalia: & quod præcipuum vinclum, cerimonias, iura, leges. Quas tamen ipsas res ita amare & curare auaritia nostra occœpit (nec errauit prorsus) ut suas. Verè enim singulis ciuibus in ea ius: nec diffe- runt à priuatis possessionibus, nisi quòd non vnus. At consortio ista ve-
lue

lul formam, & faciem quandam expressit noui status. quam Rempublicam & eandem propriè Patriam appellamus. In quâ cum intellegerent homines quantum momenti esset ad salutem singulorum: latæ etiam leges de eâ iuuandâ & propugnandâ: aut certè traditus à maioribus mos, qui instar legum. Hinc factum, vt commodis eius gaudeamus, dolcamus incommodis: quia reipsâ priuatæ nostræ opes salux, illâ saluâ; & mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam siue amor: quem boni publici causâ (illuc autem occulta quædam dei Prouidentia nos trahit) auxere maiores, factis dictisque omnibus maiestatem patriæ adstruentes. Ab instituto hic adfectus igitur, me quidem iudice, quod si à naturâ, vt tu pertendebas; quid ita non pariter in omnes, & eâdem mensurâ, diffusus? cur nobiles diuitesque patriam magis amant, curant? minùs plebei aut inopes, quos plerumque curarum suarum videas, publicâ omisâ. Quod tamen aliter euenire certum est, in omni adfectu, qui à violento iussu naturæ promânât. Denique quid causæ adferes, quòd tam levis causa sæpe eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam ambitio patriâ elicuit: & hodie quâ n multos Lucius ille deus? Quot Itali, relictâ reginâ regionum Italiâ in Galliam, Germaniam, imò Sarmatiam se-

des

des transtulerunt & fixerunt, quæstus tantum causæ? Hispanorum quot milia quotannis in sepultas, & sub alio sole terras, auaritia aut ambitio trahit? Magno hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinclum esse, quod vna aliqua cupiditas tam temerè soluit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi, in circumscribendâ patriâ ipsâ. Adstringis enim eam ad natale illud solum, quod institimus, quod pressimus: & quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborum. Petere enim illinc frustrâ vis infinitas amoris huius causas. Nam si genitilis solius soli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Iscanum, alteri cuiquam tugurium aut magar. imò multis nec tugurium quidem, sed silua & nudus ager. Amor ergo meus & cura intra istos angustos limites conclusa? villam illam tantum aut domum, vt patriam, amplectar & defendam? Vides ineptias. & quàm beati, te definiente, siluani illi aut agrestes, quorum natalis terra florens semper est, & pænè extra omne cladis aut interitus discrimen. Sed non illud profectò Patria est, non: sed V N V S ALIQUIS S T A T V S, vt dixi, E T COMMVNIS VELVT NAVIS, SVB VNO REGE AVT SVB VNA LEGE. Quam si iure amari à ciuibus vis; fatebor. defendi; agnoscam. mortem pro eâ suscipi; permittam. non illud.

32 DE CONSTANTIA

illud, vt etiam doleat quis, iaceat, lamentetur:

*Dulce & decorum est pro patriâ
mori,*

magno adsensu caueæ dixit poëta Venusinus : sed mori dixit, non fieri. Ita enim esse boni ciues debemus, vt etiam boni viri simus, quos exuimus, cùm in luctum & lamenta transimus puerorum aut mulierum. Postremo, Lipsi, altum illud & arcanum tibi instillo: si hominem totum aspicias, vanas falsasque esse has omnes patrias, & corpori quidem fortasse aliquam hîc posse tribui, nullam animo : qui è supero illo domicilio delapsus, velut carcerem & custodiam habet omnem hanc terram. At cælum vera illi germanaque patria est. ad quam adspicimus, vt cum Anaxagorâ ex animo possimus dicere fatuo huic vulgo quærenti, *Nihil tibi cura patria est? Mihi verò illa patria. & digitum mentemque in æthera intendamus.*

CAP. XII.

Tertius Affectus temperatus, qui Misericordia, tam nimiam in vicio esse, discriminata, lucis causâ, à Misericordiâ, quomodo, & quatenus ea vtendum.

NV B E M aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermone visus Langius, & ad illum, luvias largiter mi
senex,

senex, quâ monendo, quâ docendo. & iam adfectû illum, qui erga solum aut statum est, videor temperare posse: nondum illum qui in homines ipsos. Quomodo enim non tangant & angant me damna patriæ, propter ciues & populares meos: qui iactantur in hoc calamitatum pelago, aut percunt, variâ & miserâ sorte? Langius excipiens: At istic, Lipsi, inquit, non dolor propriè, sed Misericordia est: quæ ipsa tamen spernenda à sapiente & constante. Nihil enim illi magis conuenit, quàm firmitas animi & robur: quæ esse non possunt, si deicit contrahitque eum non suus solum luctus, sed alienus. Interrupi hîc ego, & Quæ istæ Stoïcorum spinæ sunt? inquam. Miserari me vetas? at virtus ea apud bonos est, certè apud nos qui verâ religione imbuti sumus & pietate. Langius adfirmatè, Ego verò veto, inquit: & ægritudinem hanc si ab animis tollo, ægrè non feret quisquam seriò bonus. Verè enim ægritudo: nec longè à miserâ est, quisquis miseratur. Vt imbecilli malique oculi nota est, lippire ad conspectum lippientis: sic animi, dolere viso dolente. Definatur ea rectè, VITIVM PVSILLI MINVTIQVE ANIMI, AD SPECIEM ALIENI MALI COLLABENTIS. Quid ergo? tam duri & ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quemquam nolimus aut inclinari? Imò flecti non displicet: sed

D

foggi

ai nio

208805

IN IN

IN IN

34 DE CONSTANTIA
ad iuuandum, non ad dolendum. Misericordiam tibi permitto, non miserationem. Distinguere enim ea nunc placet, & recedere paullisper à nostrâ porticu, docendi causâ. Misericordiam appello, INCLINATIONEM ANIMI, AD ALIENAM INOPIAM AVT LVCTVM SVBLEVANDVM. Hæc virtus illa, Lipsi, quam velut per nebulam vides, & pro quâ Misericordia tibi subrepat & imponit. At enim humanum est, affici, & miserari. Esto, sed non rectum. An tu virtutem vllam in molitie & abiectione animi esse censes? vt ne ingemiscas? vt suspires? vt verba fracta & tertiata cum lugente misceas? Erras. alioqui dare tibi auaras aliquot anas & deparcos Eucliones possum; è quorum oculis mille lacrymas citius expresseris, quàm vnum è bulgâ nummum. At noster verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut maiora faciet miseranti. Adspiciet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodam vultu adsabitur, sed non lugubri aut deiecto. solabitur fortiter, iuuabit liberaliter: & faciet benigniùs, quàm dicet: & manum potiùs egeno aut lapso porriget, quàm verba. Atque hæc omnia cautè & circumspiciè præstabit: ne, vt in malâ contagione, alienus morbus in illum transeat; nève, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriat. Quid
hæc

hic rigidum, fodes, aut durum? & talis
 omnis Sapiencia est : quæ procul in-
 tuentibus seuera & tetrica appâret;
 cum propiùs successeris, lenis, cle-
 mens reperitur, & quâ non mitior
 aut amicioꝝ ipsa Amorum dea. Sed
 satis de tribus his Adfectibus. quos si
 in parte tibi deterfi, magnum mihi id
 ad reliquam pugnam momentum.

CAP. XIII.

*Remotis obstaculis, ventum seriò ad ele-
 uanda aut tollenda ipsa Publica ma-
 la. quattuor ea præcipuis argumens
 oppugnanda à me & expugnanda. &
 primò hic de Prædentiâ dictum: ea-
 que probata inesse & præesse rebus
 humanis.*

VENIO enim tandem à velita-
 tione ad veram seriamque pu-
 gnam; & omiſſis leuibus istis telis &
 iuſoriis, ad decretoria arma. Milites
 copiasque meas omnes ordine & sub
 signis inducam : quarum quadruplex
 mihi agmen. Primo pugnabo, A deo
 immitti & circumnitti hæc publica
 mala: secundo, Neceſſaria ea eſſe & à
 Fato : tertio, Vtilia nobis : postremo,
 Nec graua nimis, nec noua. Quæ co-
 piæ si locis ſuis apte pugnant & repu-
 gnant: etiã ne reſiſtere mihi vltra aut
 os obuerrere audebit exercitus tui
 doloris? non audebit. Vici, Et cum hoc

omine, signa canant. Cùm omnes igitur adfectus, Lipsi, qui vitam humanam variè incurrunt & turbant, à dementi mente sint : tum, meo animo, dolor præsertim, qui de republica sumptus. Nam cùm ceteri finem aliquem habeant & tanquam scopum (vt amator, potiri ; iratus, vlcisci ; avarus, acquirere ; itemque in ceteris:) soli huic nihil propositum reperies, præter ipsum. Ne vaga & libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneam in hoc gyro : nempe tu patriam nunc iuges, vt ais, corruentem. sed quâ fini, cedo? aut quid speras in eo aut spectas? Vtrumne vt rem lapsam corrigas? labentem firmes? an vt dolendo imminuentem patriæ pestem perniciemque depellas? Nihil horum. tantum vt tritum illud possis dicere, Doleo; & cetera vanus irritusque hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is est : quam reprehendere & infectam reddere, ne diis quidem voluerunt esse in manu. Et vanus tantum? imò fortasse impius, si rem pendes æquâ iudicii lance. Quod enim te non fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cælorum perennes orbes, quæ siderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas, inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu aliquem Fortunæ nãve dominari in hoc pulcherrimo mundi corpore censes? temerario aut

exco impetu ferri miscerique res humanas? scio, non cēses: nec quisquam à te alius, qui aliquid non dicam sapientiae habeat, sed sanitatis. Naturæ enim, naturæ ista vox est: & quocumq. oculos animumque conuertas; mortalia, immortalia; sublimia & terrena; animata & inanima, clamant clarè & loquuntur, quiddam super nos esse, quod hæc tam mira, tam magna, tam multa, creârit, fecerit: & creata, facta, etiam nunc dirigat & conseruet. Id autem est Deus. cuius summæ & perfectissimæ naturæ nihil magis conuenit, quàm ut curam tutelamque operis sui gerere & velit, & possit. Quidni autem velit? optimus est. quidni possit? maximus est. adeoque vires nullæ supra ipsum, ut nullæ nisi ab ipso. Nec distringit eum aut distinet magnitudo hæc rerum, aut varietas. Spargit enim æterna illa lux quoquo versum suos radios: & vno eodemque, ut ita dicam, ictu sinus omnes & abyssos penetrat cæli, terræ, maris. nec præest solum diuinitas hæc rebus omnibus, sed interest, imò inest. Quid miramur? Sol ille quantam mundi partem simul lustrat & illustrat! nostra mens quantam congeriem rerum vnâ cogitatione complectitur & seruat! & ô fatui, non censemus plura inspicere & concipere ab eo posse, qui hunc ipsum Solem, hanc ipsam Mentem creauit & fecit? Egregiè vel diuinè potius, is qui non

multa de rebus diuinis, * Aristoteles:
 ὁ δὲ ἐν νηϊ μὲ κυβερνήτης, ἐν ἄρ-
 ματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυ-
 φαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, * ἐν στρα-
 τοπέδῳ δὲ ἡγεμὼν, τὸ δὲ θεὸς ἐν
 κόσμῳ. Πάλιν καὶ ὅσον πῦρ μὲν
 καματηρὸν τὸ ἄρχον, πολυκίνη-
 τόν τε καὶ πολυμέριμον· πῦρ δὲ
 ἄλυπον, ἄπυρόν τε, πάσης κα-
 χωριστὴν σωματικῆς ἀδυνατίας.
 Quod in navi gubernator, in curia auri-
 ga, in choro praeceptor, in urbe lex, in
 exercitu imperator: id in orbe est Deus.
 Hoc tantum discrimine, quod illis qui-
 dem laboriosum suum regimen, anxium,
 & exercitum est: deo autem sine dolore
 aut labore, seipsumque ab omni cor-
 poris nisu. Et igitur in deo, Lipsi, fuit,
 erit, PERVIGIL ILLA ET PER-
 PES CVRA (sed cura tamen secunda)
 QVA RES OMNES INSPICIT,
 ADIT, COGNOSCIT: ET COG-
 NITAS IMMOTA QVADAM ET
 IGNOTA NOBIS SERIE DIRI-
 GIT AC GVBERNAT. Id autem est,
 quod Prouidentiam hinc voco. de qua
 queri non nemo per imbecillitatem
 possit, nemo quærere, nisi qui obsur-
 duit & obbrutuit contra Naturæ vo-
 cem omnem & sensum.

LIBER PRIMVS.

39

CAP. XIV.

Nihil hîc geri, nisi Prouidentia eius
 nutu. ab eâ clades in populos aut vr-
 bes. immitti. idèd parùm piè super iis
 queri nos aut flere. Denique adhorta-
 tio ad parendam deo. cum quo temerè
 & frustra pugnatur.

QVOD si benè imbibisti, si gu-
 bernatorem illam vim inferere
 atque insinuare, & Vt cum poëtâ lo-
 quar,

--- ire per omnes

Terrasque tractûsque maris,
 seriò & ex animo credis: non video,
 quis locus vltra esse possit dolori tuo
 aut querelæ. Illa enim ipsa prouida
 mens, quæ cælum hoc cottidiè voluit
 reuoluit, solem ducit reducit, fruges
 promit recondit: casus istos & vicissi-
 tudines omnes rerum peperit, quas
 miraris aut indignaris. Grata tu tan-
 tum, & nobis commoda, submitti ex-
 litus putas? imò tristia etiam, & in-
 commoda: nec quidquam omnino in
 hac grandi machinâ geritur, turbatur,
 miscetur, (peccatum excipio) cuius
 non causa & origo à primâ illâ causâ.
 Πάντων enim ταμίαι ἔργων ἐν
 ἔργῳ, ait rectè Pindarus: & aurea
 quædam veluti cathena demissa super-
 nè est (vt per fabulam Homerus ve-
 lat)

lat) ad quam omnia hæc inferna alligata. Quòd ibi labes terræ opida aliquot absorpsit, à Prouidentia est: quòd alibi pestis multa millia hominum demessuit, ab istà: quòd cædes & bellum apud Belgas, ab eâdem istà. Diuinitus Lipsi, diuinitus immixtæ omnes istæ clades: ideoque benè & sapienter Euripidi *Ευκφορὰι* *Θεήλατοι* dictæ. Fluxus, inquam, omnis & refluxus hic rerum humanarum, ab illà Lunâ dependet: ortus regnorum & occasus, ab illo Sole. Itaque tu nunc cum fræna dolori tuo laxas, & indignaris patriam tuam conuerti aut euertere: ne illud quidem cogitas, quis, & in quem, indignêre? Quis? homo, umbra, puluis, in quem? formido dicere, in deum. Vetustas gigantes quosdam fabulata est, qui diuos deturbare aggressi de suâ arce. mittamus fabulas: vos queruli, ii estis. Si enim hæc omnia non permissa solùm à deo, sed immixta: vos qui fremitis, qui repugnatis, quid aliud quàm sceptrum illi (quod in vobis est) eripitis, & arbitrium regnandi? Cæca mortalitas! Sol, Luna, sidera, elementa, & omnia hæc secla animantum, parent non inuita & obaudiunt supremæ illi legi: nobilissimum rerum homo, solus in conditorum suum calces iacit & resistit. Atqui si vela ventis dedisses, sequerêre non quò voluntas impelleret, sed quò illi: & in hoc vitæ Oceano spiritum illum sequi

LIBER PRIMVS. 47

sequi recusas, temperatorem Vniuersi?
 Et recusas tamen frustra; quia aut se-
 quere, aut trahere: & celestia illa de-
 creta vim suam ordinemque serua-
 bunt, siue in volentem siue in rebel-
 lem. Rideamus, si is qui cimbam ad ru-
 pem alligauit & funem identidem
 trahat, rupem ad se accedere censeat,
 cum ipse ad illam: & non maior nostra
 stultitia est, qui ad rupem illam æter-
 næ Prouidentia nexi, trahendo & re-
 luctando volumus eam nobis obsequi,
 non nos ipsi? Mittamus aliquando hæc
 vana: & si sapimus, sequamur ab alto
 attrahentem illam vim; & æquum cen-
 seamus vt homini placeat, quidquid
 placuit Deo. Miles in castris, audito
 viæ signo, vasa colligit; audito pugnae,
 deponit; animo, oculis, auribus, paratus
 ad omne imperium & intentus, idem
 nobis sit, & in hac militiâ sequamur
 alacres & pleno gradu quocumque
 vocantem Imperatorem. *Ad hoc sacra-
 mentum adacti sumus, ait Seneca, ferre
 mortalia: nec pertrubari his, qua vitare
 nostra potestatis non est. in regno nati
 sumus: DEO PARERE, LIBERTAS
 EST.*

42 DE CONSTANTIA

CAP. XV.

*Ad secundum pro Constantiâ argumen-
tum transitum, quod à Necessitate.
Vis eius & impetus. Dupliti ter ea
Necessitas considerata: & primò in
Rebus ipsis.*

HO C firmum, Lipsi, & Vulcanium
planè scutum contra omnia ex-
terna: hæc *aurea illa arma*, quibus te-
ctos, Plato pugnare nos iussit in casum
& Fortunam: Deo subiici, Deum co-
gitare: & in omni euentu, mentem
hanc flectere ad magnam illam mundi
Mentem. Prouidentiam dico, Cuius
pias & felices copias quoniam satis
explicui: producam & inducam agmen
alterum, quod est sub Necessitatis
vexillo. Agmen forte, durum, ferreum:
& quam non vanè legionem dixerim
Fulminatricem. Rigida enim & infra-
cta ista vis, quæ omnia domat, superat
& cui mirabor, Lipsi, si resistes. Thales
interrogatus olim, τί ἰχθυόμεν;
rectè respondit, Ἀνάνη. τὸν τῶν ὅσων
κρᾶται. & sermo de eadem vetus
etsi parum cautus, τὴν ἀνάνηκιν
ἐστὶ τὸν θεόν· Βιόχου. Hanc Pro-
videntiæ nunc adtexo: quia cognata
illi, vel, vt veriùs dicam, ex eâ nata.
A deo enim cuiusque decretis Necessi-
tas.

eas. nec aliud hæc Α'νάρχη, vt Græ-
 cus philosophus definiuit, quàm
 Κρίσις βελία καὶ ἀμετάστα-
 πλος δυνάμις τ' ἀενοίας: FIR-
 MA sanctio, & immutabilis Provi-
 dentia potestas. Eam Malis publicis in-
 teruenire, dupliciter euincam; A rebus,
 & à Facto: A rebus ipsis: quoniam in-
 genium hoc omnibus creatis, vt insit
 quadam vi ad mutationem ferantur
 & casum. Vt ferro consumens quædam
 rubigo per naturam agnata est; ligno,
 exedens caries aut teredo: sic anima-
 libus, opidis, regnis, internæ & suæ
 causæ pereundi. Supera, infera respice;
 grandia, parua; manu facta, aut mente:
 ab omni æuo corruunt, & corruent in
 omne æuum. Atque vt flumina ad
 mare feruntur, perpeti & prono cursu:
 sic res omnes humanæ, per hunc (vt
 sic dicam) cladium canalem labantur
 ad suam metam. Meta autem ea, mors
 & interitus. quibus Pestis, Bellia, Ex-
 des, administri & instrumenta. Ita si
 mors iis necessaria: necessaria hoc re-
 spectu & clades. Quod vt clarius vi-
 deas sub exemplis, non diffugiam
 mente & animo paullisper tecum pe-
 regrinari per magnum hoc Vniuer-
 sum.

CAP. XVI.

*Exempla necessaria mutationis aut
mortis in toto Orbe. Cælum &
elementa conuerſi, aliquando interi-
tura. Idem in opidis ſpectari, in pro-
uinciis, & regnis. Denique gyrare hæc
omnia, nec quidquam ſtabile aut
firmum.*

ÆT ERNA lex à principio dicta
omni huic Mundo, naſci, denaſci,
oriri, aboriri: nec quidquam ſtabile aut
firmum arbiter ille rerum eſſe voluit,
præter ipſum.

--- μόνους & γίγνεται
Θεοῖσι γῆρας, & δὲ μὴν θά-
νεῖν πότε.

Τὰ δ' ἄλλα συλχεῖ πάνθ' ὁ
παγκρατὴς χρόνος:

exclamat Tragicus vates. Omnia iſta
quæ ſuſpicias, quæ miraris, vicibus ſuis
aut pereunt, aut certè mutantur. Solem
illum vides? deficit. Lunam? laborat &
tabeſcit. Sidera? labuntur & cadunt.
Et vt velet aut excuſet hæc ingenium
humanum: euenēre tamen in cæleſti
illo corpore & euenient, quæ Mathe-
maticis legem omnem frangant &
mentem. Cometas omitto, variâ for-
mâ, vario ſitu, & motu: quos omnes
ab aëre & in illo eſſe, haud facilè im-
ponat.

ponat mihi Lycæum : sed ecce nuper negotium Astrologis fecêre novi quidam motus deprehensi, & nouæ stellæ. * Sidus exortum hoc ipso anno: cuius incrementa & decrementa clarè obseruata. vidimusque (difficiliter creditum) in cælo ipso nasci aliquid posse, & mori. Quin Varro ecce apud Augustinum clamat & adserit, *stellam Veneris quam Plautus Vesperuginem, Homerus ἑσπερινὴν appellat, colorem mutasse, magnitudinem, figuram, cursum.* Proximum cælo aërem inspice. mutatur cottidiè : & in ventos abit, nubes, & imbres. Transi ad aquas. flumina illa, quæ perennia dicimus, & fontes, aliàs periisse videbis ; aliàs alueum mutasse & cursum. Ipse ille Oceanus, magna & arcana Naturæ pars , modò tempestatibus attollitur aut deijcitur : & vt ex non sint, suos habet aquarum accessus & recessus. atque vt interire eum totum posse censeas, crescit minuiturque cottidiè per partes. Iam si Terram intuêris, quam vnâ immobilem voluerunt, & * vi suâ stare: ecce illic labat, & tremore atque occulto spiritu concutitur: alibi aquâ corrumpitur, aut igne. Pugnant enim & hæc inter se; neu bella inter homines tantum esse indignêre, sunt inter elementa ipsa. Diluies maris subita inundatioque, quot terras imminuit, aut absorpsit! Olim magnam illam Atlantidem

46 DE CONSTANTIA

dem insulam (nec enim meo animo
fabula est) postea Helicen, Buren: &
ne ad vetera aut remota eamus, apud
nos Belgas, patrum xuo, duas * insu-
las cum opidis virisque. Quin iam
nunc cum maximè cæculus ille Diuus
nouos sibi sinns aperit, lambens coti-
didiè & abrodens infidum marginem
Frisiorum, Canunefatum, Caucho-
rum. Nec terra ipsa muliebri ignauia
cessat: sed interdum se vindicat, & in
medio mari insulas sibi facit: mirante
& indignante cano illo patre. Quòd si
ad interitum mutationemque magna
illa corpora, & nostro sensu æterna,
destinata sunt: quid censes opida, res-
publicas, regna? quæ tam mortalia esse
necesse est, quàm eos qui fecerunt.
Vt hominibus singulis adolescentia
sua, robur, senectæ, mors: sic istis. Inci-
piunt, crescunt, stant, florent: & omnia
ideò, vt cadant. Vnus sub Tiberio ter-
ramotus duodecim celebres Asiæ vr-
bes euertit. totidem Campaniæ opida
alius, sub Constantino, & vnum ali-
quod Attilæ bellum, plus centenas.
Veteres Aegypti Thebas vix fama re-
tinet: centum Cretæ vrbes vix fides. &
vt ad certiora veniam, cadauera Car-
thaginis, Numantiæ, Corinthi, priscæ
viderunt & mirati sunt: nos Athenæ-
rum, Spartæ, & tot illustrium vrbiuna
ignobiles ruinas. Illa ipsa rerum gen-
tiumque * domina & falsò Aeterna
vrbs, vbi est? obruta, diruta; inuenta,
inua.

inundata; periit non vno leto; & ambitiosè hodie quæritur nec inuenitur in suo solo. Byzantium illud vides, quod sibi placet * duplicis imperii sede? Venetias istas, quæ superbiunt mille annorum firmitate? veniet illis sua dies: & tu nostra Antuerpia, ocelle vrbium, aliquando non eris. Diruit videlicet construitque, & (si fas dicere) ludit in rebus humanis magnus ille architectus: & velut plastes, varias sibi formas & imagines fingit ac diffingit ex hac argillâ. Opida adhuc loquor & vrbes: sed regna etiam & prouinciæ trahuntur in hanc labem. Olim Oriens floruit; & Assyria, Aegyptus, Iudæa valuere armis ingeniisque: fors ea in Europam transiit, quæ tamen ipsa, vt corpora instante morbo, vibrari mihi nunc videtur, & præsentiscere magnum suum casum. Quod amplius & numquam satis miremur, hic à quinque annorum millibus & quingentis habitatus orbis senescit: & vt Anaxarchi explosæ olim fabulæ iterum applaudamus, surgunt alibi increscuntque noui homines & nouus Orbis. O mira & numquam comprehensa Necessitatis lex! abeunt omnia in hunc nascendi pereundi que fatalem gyrum: & longæuum aliquid in hac machinâ est, nihil æternum. Attolle & circumfer mecum oculos (non enim me piget premere hunc locum) & vide rerum humanarum alternas vices, &

vt in

48 DE CONSTANTIA

ut in Oceano, æstus. Tu surge, tu cade, tu impera, tu serui. tu occultare, tu emerge. & eat hic rerum in se remeantium orbis, quamdiu erit ipse Orbis. Germani feri olim fuistis? nunc mitescite ante plerosque populos Europæ. Britanni inculti & inopes? deliciis ac diuitiis Aegyptios prouocate & Sybaritas. Græcia olim floruit? nunc iaceat. Italia sceptrum tenuit? nunc seruiat. Vos Gothi, vos Vandali, vos fex Barbarorum prodite è latebris, & gentibus imperate per vices. Adeste etiam pelliti vos * Scythæ, & potenti manu paullisper habenas temperate Asiæ atque Europæ. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrum relinquite illi ad Oceanum genti. Fallor enim? an Solem nescio quem noui imperii surgentem video ab Occidente?

CAP. XVII.

*Ventum ad Necessitatem quæ à Fato.
Fatum ipsum primò adseruum. Vulgi in eo & sapientium uniuersum quemdam consensum fuisse, sed in partibus dissensum. Quotuplex priscis Fatum.*

DIXERAT Langius: & lacrimas mihi pænè expresserat hic sermo. ita visus mihi in clarâ luce posuisse ludibria rerum humanarum. Et exclam-

50 DE CONSTANTIA

tollis? non potes: nisi vnà vim omnem
tollis numenque diuinum. Si enim
deus est, Prouidentia est: si hæc, Decre-
tum, & ordo rerum: si istud, firma &
rata Necessitas euentorum. Quomodo
exis hunc ictum? aut quâ securi scindis
hanc catenam? Deum enim & æter-
nam illam mentem, non aliter cogi-
tare nobis fas, quàm vt scientia &
præuisio in eo sint æterna. Eundem-
que fixum, firmum, immutabilem, sem-
per vnum & sui similem sentimus: in
iis quæ semel voluit aut vidit, nihil
flectentem, nihil fluctuantem.

Οὐ γὰρ τ' αἰψὰ θεῶν τρέπε-
υός ἀνὲν ἐόντων.

Quæ si vera fatêris (& fatearis neces-
sum est, nisi rationem omnem exuis &
sensum:) illud quoque adfatêre, decre-
ta omnia diuina firma & immota esse,
ab æterno in æternum. At ex eo ne-
cessitas emergit, & hoc quod illudis
fatum. Cuius rei tam liquida & tam
obuia veritas, vt non alia veterior aut
receptior sententia sit inter gentes.
omnibusque ferè, quibus dei aut pro-
uidentix lux aliqua adfulsit, his &
Fati. Vt iidem illi primi purique igni-
cui, qui homini illum aperuere; præ-
luxisse pariter videantur ad istud. Ho-
merum ecce adi & audi, primum &
sapientissimum poëtarum: mentior; si
aliam magis orbitam diuina illa Musa
calcauit & inculcauit, quàm hanc Fa-
talem.

LIBER PRIMVS. 38
talem. Nec abiit reliqua poëtarum
stirps à suo patre. Euripidem, Sopho-
clem, Pindarum; & è nostris, Virgilium
vide. Ad historicos me vocas? omnium
illæ voces, Fato hoc tale accidisse, &
Regna euersa aut stabilita Fatis. Ad
philosophos? quibus cura maior eru-
endæ & tuendæ contra vulgum veri-
tatis. At illi cùm in plerisque aliis
diuersi ierint, studio & malo ambitu
certandi; mirum quàm omnes conue-
nerint in vnius huius viæ capite, quæ
ducit ad Fatum. Capite viæ dixi. quia
non eo negatum, quin ea in plures
mox semitas secta. quas tamen omnes
ad hoc Quadrifinium videor posse re-
ducere, Fati Mathematici, Naturalis,
Violenti, Veri. Quæ explicabo breui-
ter, & tamquam pedem in singulis
ponens: quia vulgo confusio hæc &
error.

CAP. XVIII.

*Tria prima genera Fati explicata bre-
uiter. omnium definitio siue descriptio.
Stoici leuiter & breuiter excusati.*

AC Fatum Mathematicum quidem
appello, QVOD LIGAT ET
NECTIT FIRMITER ACTIONES
OMNES EVENTVSQVE AD VIM
SIDERVM ET POSITVRAM
STELLARVM. Cui Chaldaei & Astro-
logi, primi auctores: interque philoso-
phos

52 DE CONSTANTIA
phos fundus & subscriptor, sublimis
ille * Mercurius, qui Providen-
tiam, Necessitatem, Fatum, subtiliter
nec vanè prorsus distinguens, ait:
πρόνοια ὅτι αὐτοτῆος λόγος τῆ
ἐπερρανίας θεῶ. δύο δὲ τέτε δυνά-
μεις αὐτοφυεῖς, Ἀνάγκη καὶ
Εἰμαρμένη. ἡ δὲ εἰμαρμένη ὑπη-
ρετεῖ προνοίᾳ καὶ ἀνάγκῃ τῇ ᾗ εἰ-
μαρμένη ὑπηρετεῖσιν οἱ ἀσέρες.
ἔτε γὰρ εἰμαρμένῳ φυγεῖν τις
δυνάται, ἔτε φυλάξαι ἑαυτὸν ἀπὸ
τῶν τέτων δυνότητες. ὅπλον γὰρ εἰ-
μαρμένης, οἱ ἀσέρες. καὶ γὰρ ταύ-
τῳ πάντα ὑποτῆσθαι τῇ φύσει
καὶ τοῖς ἀνθρώποις. *Providentia est
perfecta & absoluta ratio celestis dei.
cui dua cognata facultates, Necessitas
& Fatum. Et Fatum quidem subser-
vit ministratque Providentia, simul
& Necessitati: at Fato ipsi, subser-
viunt stella. Nam nec Fati vim effu-
gere quisquam potest, nec cauere sibi à
vi & potentia stellarum. Hac enim,
vela & arma Fati; cuius arbitrio, cun-
cta efficiunt & perficiunt Natura atq;
Hominibus. Et in eadem stultâ nauî
hodie (pudor Christiani nominis!)
Astrologorum ferè vulgus. At Naturale
Fatum voco, ORDINEM CAUS-*
SARVM.

SARVM NATVRALIVM, QVAE (nisi
 impediuntur) VI ET NATVRA SVA
 CERTVM EVMDEMQVE PRO-
 DVCVNT EFFECTVM. Aristoteles
 in hac parte : si * Alexandro Aphro-
 disiensis fides, interpreti eius haud in-
 fido. itemque Theophrastus, qui clarè
 scribit, *τὸ εἰμαρμένον ἐστὶ καὶ*
ἐκαστὸν φύσιν, *Fatum esse, vniuscuius-*
que naturam. Ex horum mente, quòd
 homo hominem gignit Fato fit: quòd
 moritur ab internis & sine alienâ vi
 causis, Fato. & retrò, Quòd homo ser-
 pentem gignit aut monstrum, pràter
 * *Fatum* : itemque, quòd gladio occi-
 ditur, aut igne. Sententia non valdè
 peccans, quia ad vim Fati ne adsurgit
 quidem. quis autem casum non vitet,
 qui non ascenda? Et talis in * diuinis
 vbique ferè Aristoteles est : libellum
 illum de Mundo excipio, qui totus
 aureus, ab aliâ mihi videtur & magis
 cœlesti aurâ. Quin hoc amplius in
 Græco scriptore lego, Aristotelem
 censuisse, *τὸν εἰμαρμένον ἕκασ-
 τὸν αἰτίαν μὲν, τρόπον δὲ τίνα αἰτίας*
*συμβεβηκότα πᾶσι τοῖς τ' ἀέ-
 ρησι τε τελευτούσι*. *Fatum non esse*
causam, sed modum quendam causæ ac-
cidentem iis quæ à Necessitate ordinata.
 Cor philosophi ! qui Fortunam Ca-
 sumque seriò numerare inter causas
 audet, non audet *Fatum*. Sed hunc

45 DE CONSTANTIA

mitto : ad Stoicos meos venio (non enim dissimulo, in pretio & amore mihi ea secta) qui auctores Fati Violenti. Quod definitio, cum Senecâ, NECESSITATEM RERVM OMNIUM ACTIONVMQVE, QVAM NVLLA VIS RVMPAT. aut cum * Chrysippo, *ὁλόκληρον πνευματικὸν, τὰ ἐξ ὧν τὸ πᾶν τὸς διοικητικῶν*: vim spiritalem, ordine Universum hoc gubernantem. Nec abeunt definitiones illæ nimis à recto aut vero, si sanè & modestè interpretêre. vti nec tota fortassè eorum sententia, nisi iugulasset eam pridem conuersus pollex omnis vulgi. Tribuunt iis duo impia. &, Quòd deum subiicem faciunt trigris fati : &, Quòd actiones item internas, & nostræ voluntatis. Nec fidenter nimis eos purgem vtriusque culpæ. E scriptis enim eorum, quæ pauca restant, est vbi hæc elicias; est etiam, vbi magis saniora. Seneca sanè, porticus illius tibi cen haud infirmus, in prius illud impingere videtur, libro quo minimè debuit, De Prouidentia : *Eadem necessitas, inquit, & deos alligat. irreuocabilis humana ac diuina pariter cursus vehit. Ille ipse omnium conditor ac rector se ipsi quidem Fata, sed sequitur. Semper parat, semel insit. Et indissolubilis illa æthæra nequæque causarum, quo omnia & omnes ligant, vim facere non obscure videtur Arbitrio humano.* At germanè

germani tamen verique Stoïci, apertâ fronte professi numquam ista. aut si-
quid tale illis elapsum in calore illo,
ut sit, scribendi siue differendi; verbis
id magis tale comperies, quàm re &
sensu. Chrysippus ipse (qui primus
corrupit & eneruauit virilem sectam
spinoso acumine quaestionum) de liber-
tate imminutâ, apud Agellium diluit
& purgat. Nec Seneca noster deum
Fato subiicit (sanior illi mens) sed
genere quodam sermonis, deum deo.
Nam qui inter eos proximè verum
accessêre, Fatum aliàs Prouidentiam
ipsam appellabant, aliàs Deum. Itaque
Zeno cum definisset εἰμαρμένην,
δυνάμιν κινητικὴν τῆς ὕλης καὶ
ταύτης, καὶ ἰσχυρῶς. Vim secun-
dum eadē eodē modo materia motricem:
addidit, ὡς τινὰ μὴ διάφορον καὶ
ᾧ οὐνοῖο καὶ φύσιν καλεῖν, quam
nihil intersit, Prouidentiam etiam aus
Naturam dixisse. Et Chrysippus ab
eādē mente Fatum alibi dixit
λόγον ἀσέβιον τῆς οὐρανοῖας. Proui-
dentia a seculum rationem. Iam Panæ-
tius Stoïcus θεὸν ἀπεφάνετο τὴν
εἰμαρμένην, Deum ipsam dixit esse
Fatum. Quod idem sentiens clarè Se-
neca: * Quoties voles, inquit, tibi li-
cet aliter hunc autem reum & na-
maturam comprehendere. Et Iouem illum

optimum ac maximum rite dices, & Te-
nantem & Statorem : qui non, ut histo-
rici tradiderunt, ex eo quod post votum
susceptum acies Romanorum fugientium
stetit, sed quod stant beneficio eius om-
nia, Stator Stabilitorq; est. Hunc eun-
dem & Fatum si dixeris, non mentieris.
Nam cum Fatum nihil aliud sit, quàm
series implexa causarum : ille est prima
omnium causa, ex quâ cetera pendent.
Quæ postrema tam piè dicta, ut ca-
lumniari ea nec Calumnia ipsa possit.
Neque abiit hac parte à Stoïcis scri-
ptor ille • magnus ad regem Magnum:
εἰ μὲν γάρ, inquit, καὶ τὸ Ἀνάγκη ἐκ
ἄλλο πλέγεται, πλὴν τῶτον ὅτι ἀκί-
νητον ἔστιν· εἰ μὲν γὰρ, διὰ τὸ
εἶναι τε καὶ χωρεῖν ἀκολύτως.
id est: Existimo autem & Necessitatem
non aliud dici debere, quàm Deum: tan-
quam stabilem naturam, & Fatum item
ipsum, quod connectat omnia, & progre-
diatur liberè ac sine impedimento.
Qui sermones siquid improuidi ha-
bent, nihil tamen impii: & apud æ-
quos interpretes haud longè absunt à
verò nostroque Fato. Illud quidem
elogium seriò Stoïcorum genti do,
non aliam sectam maiestatem suam &
prouidentiam deo magis adseruisse:
non aliam homines ad ætherea illa &
æterna traxisse magis. Et in fatalis
huius

huius stadii decursu siquid lapsi:credo,
à laudabili bonoque studio fuit, cæcos
mortales à cæcâ Deâ reuocandi. For-
tunam inquit. cuius non solum nu-
men ab iis fortiter explosum, sed &
* nomen.

CAP. XIX.

*Quartum siue Verum Fatum expli-
catum. De nomine ipso dictum bre-
uiter. Id definitum tenuiore filo: &
ostensum à Providentiâ differre.*

SED de sensu veterum aut dissensu,
dixi satis. cur enim curiosè nimis
aut subtiliter scruter τὰς ἐν ἀδ' &
τρεχάσας? Cum vero Fato adfa-
tim mihi negotii: quod nunc propono
& illustro. Id autem hîc appello, æter-
num Providentiæ decretum: quod
tolli non magis è rebus potest, quàm
Providentia ipsa. Nec nomen mihi
aliquis cauilletur. quia, fidenter hoc
adseuero, non aliud huic rei proprium
in Romanâ linguâ. Abusi eo veteres?
nos vtemur: & educam è Stoïcorum
carcere vocem, trahemus ad lucem
meliozem. Fatum enim certè à fando:
nec aliud propriè, quàm * dictum &
iussu diuinum. At hoc ipsum illud
est, quod hîc quærimus. Fatum enim
Verum definitio, siue cum illustri Pico:
PENDENTEM A DIVINO CON-
E S S I L I O

58 DE CONSTANTIA
SILIO SERIEM ORDINEMQUE
CAVSARVM. siue nostris verbis, ob-
scurius sed subtilius : INHAERENS
REBVS MOBILIBVS IMMOBILE
PROVIDENTIAE DECRETVM,
QVOD SINGVLA SVO ORDINE,
LOCO, TEMPORE, FIRMITER
REDDIT. Dixi, Prouidentiae decre-
tum, quia Theologis qui hodie (venia
mihi in libero veri studio sit) non
prorsus assentior, qui id cum Proui-
dentiâ ipsâ, re & nomine miscent. Scio
arduum imò temerarium, *ὡς ἐστὶν*
illam & *ὡς ἐργάζεται* φύσιν (Deum
dico) verbis certis concipere velle aut
adstringere, & quidquid ad illum : ta-
men vt humanæ mentis captus est,
perseuero aliud Prouidentiam esse
propriè, aliud nostrum Fatum. Nam
Prouidentiam non aliter capio aut
considero, quàm vt IN DEO VIS SIT
ET POTESTAS OMNIA VIDEN-
DI, SCIENDI, GVBERNANDI. &
vis dico vniuersa, indiuisa, stipata, &
vt cum Lucretio loquar, vniter iuncta.
At Fatum ad res ipsas magis descen-
dere videtur, in iisque singulis specta-
ri, vt inquam sit digestio & explicatio
communis illius * Prouidentiae di-
stinctè & per partes. Itaque illa in deo
est, & ei soli tribuitur : hoc in rebus,
& iis adscribitur. Tricari tibi videor,
& quod ille ait, *κέρχρον πρὸς αὐτὸν*
Imò sumo hæc, Lipsi, è medio sermone
vulgi,

vulgi; quo nihil magis increbuit, quàm
 vt dicamus, *Adeo bono fato id fieri, aut
 malo: &, Hoc esse regni illius aut opidi
 fatum.* At de Prouidentia nemo sic
 loquetur: nemo, inquam, rebus ipsis
 eam tribuet, citra impietatem aut irri-
 sum. Benè ergo dixi, in deo illam esse:
 hoc à deo quidem, sed intellegi in re-
 bus. Addo amplius; Prouidentiam etsi
 reapse à Fato indiuulsam, tamen præ-
 stantius quiddam & prius Fato videri:
 vti Solem præcellere lumini, æterni-
 tatem temporì, intellectum rationi,
 vulgò adferimus in Sapientum scho-
 lis. Sed ne dilatem hæc tristia, etsi
 nondum trita: vides ex istis causam
 mihi iustam discriminis, itemque no-
 minis retenti contra nouitium *ἡ*.

Θεολογικὴν Senatium. Nam prisca
 illi & olim conscripti * Patres, nihil
 mihi inuident aut inhihent quin ver-
 bo Fati in sanâ & verâ notione fiden-
 ter vtar. Sed vt ad clarandam finitio-
 nem meam redeam; dixi, Inhærens de-
 cretum; vt ostenderem Spectari Fatum
 debere in iis ad quæ peruenit, non à
 quo venit. Addidi, Rebus mobilibus,
 illud adsignificans, Fatum ipsum etsi
 immobile, motum tamen insitum &
 naturam non tollere à rebus: sed leni-
 ter & sine vi agere, vt cuique rei im-
 pressa à deo signa postulant & notæ.
 In causis quidem (secundas intellego)
 necessariis, necessariò: in naturalibus,
 natura-

60 DE CONSTANTIA
naturaliter : voluntariis, voluntariè:
contingentibus, contingenter. Itaque
rerum quidem respectu, vim nullam
adfert aut coactionem: sed vt quidque
natum est facere aut pati, ita dirigit
singula & flectit. At si id ad originem
suam tamen retrahis, id est, Prouiden-
tiam & Deum : constanter nec timidè
adfirmandum, necessariò omnia fieri
quæ Fato sunt. Postremò adiunxi, de
Ordine, Loco, Tempore ; firmans quod
antè posui, Prouidentiam rerum om-
nium iunctim esse; Fatum per distribu-
tionem, singularum. Et in Ordine, se-
riem nexumque causarum intellego,
quas Fatum definit. in Loco & Tem-
pore, miram illam & nunquam expli-
candam vim, quâ omnia euenta &
certis locorum sedibus, & temporum
momentis, sunt adstricta. Fatum est
Tarquinium regno eiici? fiat: sed adul-
terium præcedat, ordinem vides. Cæ-
sarem interfici? ita: sed in Curiâ etiam,
& ad statuam Pompeii, locum vides.
Domitianum à suis cædi? cædetur: &
illâ ipsâ horâ, quam frustra vitabat,
quintâ. tempus vides.

C A P.

CAP. XX.

*Distinctum & diuulsum id à Stoïco
jato quattuor terminis. Ostensum ac-
curatiùs, quomodo viua non inferas
voluntati. itémque Deum nec συμ-
ψυχόν mali nec auctorem esse.*

SA T I N' hæc capis adolescens? an
clarior etiam fax tibi accendenda?
Ego caput concutiens, Clarior Langi,
clarior, inquam: aut æternum relinquis
me in hac nocte. Quod enim istud dis-
criminum subtile stamen? qui quæ-
stionum captiosi laquei sunt? Insidias,
mihi crede, metuebam: & tam expensa
& suspensa tua verba suspiciebam, vt
singulos hostes. Langius subridens: At
tu confide, inquit, nullus hîc Annibal
est: & in præsidium, non insidias deue-
nisti. Dabo lucem: illud modò effare,
vbi & in quâ parte cæcutis? In eâ, Lan-
gi inquam, quæ de vi est & necessitate.
Non enim capio prorsus, quomodo
Fatum hoc tuum ab illo Stoïcorum
disiungis. quod cum verbis & ianuâ,
quod dicitur, benè exclusisti; re & po-
stico vidêris admittere. Langius prom-
ptè, Absit Lipsi, inquit, absit. Non
enim ego vel per somnium Fatum vl-
lum Stoïcorum induco: nec * anus il-
las recoquo diu extinctas: modestum
piumque Fatum profero, quod ab illo
Violento

DE CONSTANTIA

Violento quattuor his finibus abiungo. Illi deum Fato subiiciunt; nec Iupiter ipse apud Homerum, cum maxime vellet, Sarpedonem suum eripuit eius vinclis: at nos Fatum deo, quem liberrimum omnium rerum auctorem & actorem esse volumus, & transcendere cum libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina Fati. Item illi ab æterno fluentem seriem causarum naturalium constituunt, nos nec naturalium causarum semper, (deus enim prodigii aut miraculi causa, sæpe citra, imò contra naturam egit:) nec ab æterno; quia secundæ causæ non æternæ. Origo enim iis certè cum mundo. Tertiò, illi τὸ ἐκ δὲ χόμῳον sustulisse videntur è rebus: nos id reddimus, & quoties secundæ causæ tales sunt, Contingens fortuitumque admittimus in euentis. Postremò, voluntati vim illi intulisse visi violentam, abest hoc à nobis, qui & Fatum ponimus, & in gratiam tamen reducimus cum arbitrii libertate. Ita enim Fortunæ & Casus fallacem ventum fugimus, ut nauim hanc ad Necessitatis scopulum non allidamus. Fatum est? sed prima nempe causa, quæ adeo secundas mediasque non tollit, ut non nisi (ordinatim quidem & ὡς ὅτι τὸ πλῆϊς) per eas agat. At inter secundas, etiam Voluntas tua est: quam fuge credere, ut deus ille cogat aut tollat. * Hic error

LIBER PRIMVS. 63

error omnis in istâ re, hæc nubes. nemo scit aut cogitat se velle quod vult Fatum: & dico, liberè velle. Deus enim ille qui res creauit, rebus vtitur, sine corruptione rerum. Sicut supremum illud cælum inferiores omnes orbes ita secum ducit, vt proprium eorum motum non abrumpat aut sistat: sic Deus fati impetu humana omnia trahit, sed peculiarem cuiusque vim aut motionem non tollit. Arbores & fruges voluit crescere? crescunt sine vllâ vi, per naturam. Homines deliberare, eligere? deliberant sine vllâ vi & eligunt, per voluntatem. Et tamen hoc ipsum quod * electuri fuerant, vidit ipse ab æterno: sed vidit, non coëgit; sciuit, non sanxit; prædixit, non præscripsit. Quid titubant hîc nostri Curiones? Miselli! non alius mihi locus videtur in clariori luce, nisi quod petulca ista mens idemti- dem se scalpit & exasperat, malâ quâ- dam scabie infecta litigandi & disse- rendi. Quomodo enim, inquiunt, si Deus præuidit peccaturum me, nec falli præuisio illa potest, non necessa- riò peccem? Fateor, * necessariò: sed non pro tuâ mente: liberâ voluntate hîc interueniente. Nempe hoc prouidit, vt eo modo pecces quo prouidit: prouidit autem vt liberè: igitur ne- cessariò liberè peccas. Satin' hoc cla- rum? Sed vrgent iterum, At enim deus in nobis auctor omnis motus. Com- muniter

muniter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & iuante fit, ad vitium? sciente & sinente. Nec eius hîc aliqua culpa. Equum infideo & impello debilem & claudum: quòd impello, à me est; quòd debilem, ab ipso. Citharam pulso dissonam & nervis malè vinctam: quòd tamen discordat, instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arbores & fruges omnes alit communi succo: sed illæ salutarem fructum proferunt, aliæ venenum. quid dices? à terrâ hoc esse, an potius ab insitâ arborum vi; quæ alimentum bonum decoquunt in suum virus? Simile hîc est. & à deo quidem quòd mouêre; à te & in te, quòd ad malum. Denique vt concludam de hac Libertate: Fatum veluti præfultor est, & funem ducit in mundi istâ choreâ: sed ita, vt partes aliquæ nostræ sint volendi semper aut nolendi. nec vltra, non enim efficiendi: quia arbitrium saltem relictum homini, quo reluctari & obniti deo libeat: non vis etiam, quâ possit. Vt in naui ambulare mihi fas, & per foros discurrere aut transtra, sed nihil minutus hic motus valet vt impediat eius cursum: sic in fatali hac naui, quâ omnes vehimur, currant licet voluntates nostræ & transcurrant, non viâ eam eiicient aut sistent. Temperabit & habenas moderabitur semper suprema illa voluntas:

& quo

LIBER PRIMVS. 65
& quo visum erit cumque, currum
hunc diriget leni quodam fræno.

CAP. XXI.

*Conclusio tractationis de Fato. Moni-
tum, periculi plenam & ancipitem
eam esse; non curiosè indagandam.
denique adhortatio seria ut vires
animo imprimantur à Necessitate.*

SE D quid ego ista? verto proram,
& remoueo me ab hac Charybdi,
quæ multorum ingenia absorpsit. Ci-
ceronis hîc naufragium video, quî
Prouidentiam maluit * tollere, quàm
delibare aliquid de humanâ libertate.
*Ita dum homines liberos fecit, (ait ele-
ganter antistes Hipponensis) fecit sa-
crilegos. Quàm multi etiam hodie na-
tant in hoc freto, & disputationum
hîc fluctibus abripiuntur! Quorum pe-
riculis moniti, terram malîmus legè-
re, Lipsi, nec altè penetremus nos in
hoc mare. Euclides olim interrogantî
multa de diis, percommodè respondit:
Cetera quidem nescio; illud scio, quòd
odère curiosos. Idem de Fato cense: quod
aspici vult, non inspicere; credi non co-
gnosci. Biantis opinor illud est,
ὁρᾶν θεῶν λέγει ἄς εἰσὶ. melius ad
Fatum transferam: de quo hoc satis
moneo, vt esse scias. cetera, nihil pec-
cas, si ignoras. Illud propriè ad no-
stram*

66 DE CONSTANTIA

stram Spartam (iam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterem & apertam viam) vt Necessitatem agnatam malis Publicis credas, & in illâ solatium aliquod quæras tui luctus. Quid ad te curiosè de libertate arbitrii quærere, aut seruitute? de coactâ voluntate, aut ductâ? Miser! Syracusæ tuæ capiuntur, & in puluere pingis. Bellum tibi supra caput, tyrannis, cædes, mors: quæ supernè certè immissa, nec quidquam ad tuum arbitratum. Timere ea potes, non cauere: fugere, & non vitare. Arma aduersum hæc indue, & arripe hoc Fatale telum. quod dolores istos omnes non pungit, sed iugulat: non minuit, sed tollit. Vt vrticam si contanter attingas, adurit; si fortiter, hebescit: sic luctus ista asperitas increscit, si lenioribus remediis attrahes; si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & auertit. Quid enim tibi vis dolor; non inuenis locum in eo, quod fieri non solum potest, sed debet. Quid tu querela? quætere hoc cæleste iugum potes, non potes excutere.

Desine fata deum flecti sperare querendo.

Necessitatis non aliud effugium est, quàm velle quod ipsa cogat. Eximie
* eximius ille Sapientum: Α' ρίχνητος

Εὐδωκῆς, ἐὰν μὴ εἶναι ἀγνώ-
στα

ὅτι κατὰ τὴν φύσιν, ὅν ἐκ ἑστίν ὅτι σοὶ
 νικῆσαι. Inuietus esse poteris, si in mul-
 tum certamen te dimittes, quod in te non
 est vincere. At talis agō iste cum Ne-
 cessitate est : quem quisquis suscipit,
 succumbit: & quod magis mirere, suc-
 cubuit, priusquam suscepit.

CAP. XXII.

*Ignavia latibulum aliquod queri solere
 in Fato. sed a detectum. Fatum
 agere per causas medias, eoque illas
 adhibendas. Quatenus auxiliari pa-
 ruit, quatenus non oporteat. Finis
 impositus primo libro & sermoni.*

ET sermonis pausam hīc aliqua
 faciente Langio, alacrius erupi &
 interrui ego : Si ventus hic diutius
 spirat à puppi, non procul mihi videar
 à portu. Audeo enim deum sequi, au-
 deo necessitati obsequi: & videor cum
 Euripide posse dicere:

Θύοι μ' ἂν αὐτῷ μάλλον, ἢ θυ-
 μέμῃος

Πρὸς κέν' ἑλκυστίζοιμι, θυητὸς
 ὢν θεῶν.

Aestus tamen vnus est turbidae cogi-
 tationis, qui me iactat: quem Langi-
 siste. Si enim Mala publica à Fato: nec
 vinci id potest aut vitari: quid vltra

68 DE CONSTANTIA

de patriâ aut pro eâ laboramus ? cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & sedemus ipsi, quod dicitur, manibus compressis? nam tuo quoque concessu, vanum auxilium omne & consilium, aduersantibus fatis. Langius renidens, Per contumaciam aut proteruiam adolescens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illudere? Sedebo, inquis, manibus compressis. Bene habet. vellem nunc labiis. Quis enim vñquam tibi dixit, Fatum merum solumque agere, sine mediâ & auxiliante causâ? Liberos tibi tollere fatum est: sed ita vt in vxoris tuæ horto prius feras. A morbo sanescere: sed hætenus, vt medicum adhibeas & fomenta. Simile hîc. & seruari hanc fluctuantem & mergentem patriæ tuæ nauem si Fatum est; hoc quoque Fatum, propugnari eam & defendi. Si ad portum peruehi vis, manum remis admoueas oportet, & vela expandas: non vt otiosus captes & exspectes ab alto ventum. At contrâ, si Fatum illam ipsam patriam tuam perire: sient Fato videlicet ista quoque, quæ ad exitum humanâ viâ ducant. Plebs cum proceribus, & inter se, erit discors. nemo parère gnarus, nemo imperare. strenui linguâ multi, ignaui omnes operâ. denique inducibus ipsis non consilium, non fides. Verè * Velleius: *Ineluctabilis fatorum*
vis,

vis, cuius fortuna mutare constituit, consilia corrumpit. Itemque: Quippe ita res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est deus, consilia corrumpat: efficiatque, quod est miserrimum, ut quod accidit, etiam merito accidisse videatur. Nec tamen illuc statim delabere, ut extrema fata urgere patriam tuam censeas. Quis enim nosti? & quis scis an concussio & commotiuncula hæc tantum sit, an ad interitum morbus? Fer opem igitur, & quamdiu, iuxta vetus verbum, anima huic ægro est, spera. Quod si iam certis clarisque indiciis fatalis mutatio apparebit: me quidem iudice valebit illud, μή θεομαχείν. Et Solonis exemplum tutò hîc ingeram: qui cum Athenas Pisistratus occupasset, videretque conatum omnem frustrâ esse pro libertate; arma & scutum ante fores Curia ponens, O patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sum: atque ita domum abiit, in posterum quieturus. Hoc facias. cede deo, cede tempori: & si bonus civis es, te ipsum mollioribus & melioribus fati reserva. Quæ nunc periit libertas, reuiuiscere potest: & patria quæ corruit, resurgere labenti ævo. Cur temerè abiicis animum, aut despondes? Ex illo pari Consulum apud Cannas, fortiozem ciuem Varronem habeo qui fugit, quàm Paullum qui occubuit. Nec

70 DE CONSTANTIA

aliter Senatus populusque Romanus
iudicavit : qui publicè gratias ei ege-
runt, quòd de republica non despe-
rasset. Ceterùm siue titubat illa tan-
tùm, siue cadit : siue perit, siue prorsus
interit : ne nimis adfligere, sed Crate-
tis excelsum illum animum indue,
* qui currenti Alexandro, *An pa-
triam suam vellet vestiri? Quid opus?*
respondit. *alius Alexander iterum eam
fecisse dixit.* Hæc sapientium, hæc
virogum.

— ἀλγεα δὲ ἔμπης

Εἰ θυμὸς κατεκείσθῃ ἐάτο μὲν,
ἀχνύμενί τῳ.

Οὐ γάρ τις τῶν ἡζῆς πέλεται κρυ-
εοῦτο γόοιο.

ut rectè monitum Achilli apud Ho-
merum. Nam aliàs, ut Creon ille in
fabulis ardentem filiam amplexus,
nihil eam iuuit, sed. ipse vnà periit:
sic te citius, Lipsi, extinxeris, quàm
lacrymis tuis hunc publicum Belgicæ
ignem. Dum dicit etiam Langius, va-
lidiorè sonitu strepuere fores, & puer
ecce rectà ad nos introit, qui à Lxui-
no Torrentio missus, ut admoneret de
horâ cænæ. Langius velut experre-
ctus, Hem ! inquit, ita imposuit mihi
hæc fabulatio ? & dies clam elapsus ?
Simulque surgens & manum mihi
imiciens, Namus Lipsi, inquit, ad op-
tatum mihi cænari. Imò sedeamus,
inquam

LIBER PRIMVS. 71

inquam ego renitens. Ante omnes
 etnas hæc mihi est : quam verè cum
 Græcis dixerim *θεῶν τετραπύ.*
 In his epulis Esurio semper ego
 numquam Saturio. At Langius ni-
 hilominus me traxit, & , Fidem, in-
 quit, nunc seruemus : cras si voles,
 Constantiæ perlitabimus.

F 4

IVSTI

IUSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Occasio repetiti sermonis. itio ad Langii amœnam hortum, eiusque laudatio.

SEQVENTI die, visum Langio abducere me ad suos hortos. Quos impenso sanè studio duplices colebat. alteros in colle, è regione ædium: alteros paullo longius sitos, in depressiore loco, ad ipsum Mosam,

*Quod per amœnam urbem leni fluie
cognine flumen.*

Itaque cum occupasset me satis manè in cubiculo, Ambulamúsne Lipsi? inquit. an quies tibi magis cordi & sessio? Imò ambulatio Langi, inquam, si tecum. sed quò imus? Si placet, ad hortos meos, inquit Langius, qui ad flumen. Non longa ea via est. corpus obiter exercueris: urbem videris: denique grata ibi in hoc æstu & frigerans aura. Placet, inquam ego. nec te duce via
mihi

mihi vlla molesta, non ad extremos
 Indos. Et cum dicto pallia poposci-
 mus, sumsimus; iuimus, iniuimus.
 Cumque in ipso aditu, oculos circum-
 tulissem vago quodam & curioso ad-
 spectu: miratus ex animo elegantiam
 & cultum loci, Mi senex, quæ hæc
 amœnitas est? inquam, quis splendor?
 Cælum hîc habes Langi, non hortum,
 nec astrorum illi ignes profectò magis
 nitent in serenâ nocte, quàm hi tui
 scintillantes micantesque variè flores.
 Adonidis aut Alcinoi hortos loquun-
 tur? nugæ, ad istos comparati, & ima-
 gines muscarum. Et simul propius ac-
 cedens, & flores quosdam naribus ocu-
 lisque admouens, Quid primum vo-
 ueam? inquam; oculus cum Argo fieri,
 an nasus cum Catullo? Ita vtrumque
 sensum pariter permulcet mihi & ti-
 tillat hæc voluptas. Ite ite omnes Ara-
 bum odores, qui nautea mihi præ ha-
 litu hoc ingenuo & verè cælesti. Lan-
 gius manum mihi blandè premens,
 nec sine risu, Præfiscinè Lipsi, inquit.
 non ego, non hæc rustica mea Flora
 agnoscimus tam scitam, tam urbanam
 laudem. Ego iterum, Tamen Langi
 veram. Blandiri me putas? seriò hoc
 dico & ex intimo meo sensu, Campi
 Elysi, Elysi non sunt, præ hoc tuo
 rure. Ecce enim, quæ hîc vbiq; nitela
 est? quis ordo? quàm aptè omnia in
 areolas suas puluillosque disposita? vt
 non elegantius tessellæ aliquæ in pa-

74 DE CONSTANTIA
uimento. Iam quæ florum herbarum-
que copia? quæ raritas & nouitas? ut
videatur in exiguum hunc locum Na-
tura conclusisse, quidquid eximium
habet noster aut alter orbis.

C A P. II.

*Hortorum in genere Laudatio. Cul-
tum cum antiquum esse, & à natu-
râ. Reges & viros magnos usurpasse.
Denique delectatio eorum ob oculos
posita, & non improbum meum
votum.*

ET profectò egregium & laudabile
hoc tuum studium, Langi, in re
hortorum. Studium ad quod, nisi fallor,
optimus & modestissimus quisque
trahitur à naturâ ipsâ. Cui argumen-
tum, quòd non facile voluptatem a-
liam dixeris, in quam ab omni xuo-
ram cupidè consenserint selecti inter
gentes. Sacras litteras lustras? videbis
vnâ cum orbe nato natos hortos: quos
Deus ipse primo homini domicilium
attribuit, & velut sedem beatæ vitæ.
Profanas? ecce Adonidis, & Alcinoi,
& Tantalî, & Hesperidum hortos pro-
uerbia & fabulæ loquuntur: & in veris
certisque historiis, reperies Cyri regis
manu plantaria instituta, & Semira-
midis aërios pensilesque flores; & Ma-
gistræ nouum & celebrem cultum,
Africa

Africâ mirante. iam inter priscos Græcos Romanosque, quot illustria capita tibi proferam, qui positis aliis curis, soli in hac curâ? In illis quidem; vno verbo, plerisque philosophos & sapientes. qui remoti ab infano foro & urbe, hortorum se spatiis sepibusque clauferunt. At in istis; Tarquinium regem video iam tum priscâ illâ Româ, in hortis molliter ambulantem, & pauperum capita refecantem; Caronem Censorium agnosco in re hortensi deditum, & de eâ seriò scribentem: Lucullum, post Asiaticas victorias, in iisdem otiantem: Sullam, abiectâ Dictaturâ, suauiter hâc senescentem: & Diocletianum Principem, olera sua & laucas ad Salonam, purpuræ & omnibus sceptris præferentem. Nec abiuit ab hoc meliorum iudicio vulgus, in quo ipso, simplices omnes & sine malâ ambitione animas, scio fuisse in hoc cultu. Est enim profectò arcana quædam & congenita nobis vis, cuius intimas causas non facilè reddo, quæ ad hanc innoxiam & ingenuam delectationem trahit non nos tantum, qui propendamus; sed illos ipsos serios & seueros, qui renituntur & irrident. Atque vt cælum & æternos illos ignes nemini adspicere fas, sine occulto horrore quodam & religione: non item Terræ sacras opes, & hunc inferioris Mundi mundum, sine tacitâ quâdam gaudii titillatione & sensu. Animum

quosdam item

sitioris

101

1012 1012

1012 1012

tuum mentemque percontare : capi se
 hoc adspectu dicet, imò pasci. Oculos
 sensumque : fatebuntur non alibi li-
 bentius se acquiescere, quàm in his
 hortorum areis & puluillis. Circum-
 siste, quæso te, paululum hæc agmina
 florum & augmenta. vide mihi illum
 è calyce, hunc è vaginâ, alium è gem-
 mâ protuberantem; vide hunc morien-
 tem subitò, alium subnascentem; deni-
 que inspicere in vno aliquo genere cul-
 tum, formam, faciem, mille modis pa-
 ria & diuersa. Quæ illa tam rigida
 mens, quæ inter hæc non flectat se
 molli aliquâ cogitatione, & lique scat?
 Iam ades curiose tu oculo : defigere
 paullum in nitores istos & pigmenta.
 inspicere hanc natiuam purpuram, hunc
 sanguinem, hoc ebur, hanc niuem, hanc
 flammam, hoc aurum: & tot colores;
 quos artificii cuique penicillo æmulari
 fas: æmulari, sed non imitari. Denique
 quis exhalans ille odor? quis pene-
 trans spiritus? & nescio quæ pars æ-
 theræ auræ infusa ab alto? Ut non
 vanè poetarum nostra gens, flores ple-
 rosque natos finxerit è succo aut lan-
 guine immortalium deorum. O gaudii
 & liquidæ voluptatis vere fons! ô Ve-
 nerum & Gratiarum sedes! mihi in
 vestris umbraculis quies & vita sit;
 mihi fas remoto extra cinicos tumul-
 tus, inter has herbas, inter hos noti
 ignoti que orbis flores, hilari & hiantè
 oculo oberrare : & modò ad hunc
 occiden-

occidentem, modò ad illum exorientem, manum vultumque circumferre: & cum vagâ quadam allucinatione, curarum hîc omnium falli & laborum.

CAP. III.

Contra curiosos quosdam disertum, qui hortis ad vanitatem & ignaviam abutuntur. Quis verus eorum usus. Sapientibus & doctis idoneos esse: & Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.

CVM dixissem hæc acrius, & voce vultuque accenso: remisso ore ad me Langius, Amas certè Lipsi, inquit, amas floridam hanc purpureamque Nympham: sed vereor, ut ames immodestè. Hortos enim laudas, sed ita, ut vana pleraque in iis mirere, aut externa: vera & legitima eorum gaudia omittas. Colores enim dumtaxat avidè inspicias, & in puluillis quiescis, & flores petis ab noto ignotoque orbe. Obsecro ut quid? ut ne te quoque esse sciam in hac secta, quæ exorta hodie, malè curiosorum hominum, malè feriatorum? qui rem optimam simplicissimamque, instrumentum duorum vitiorum fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hac enim fini habent hortos. Herbulas aliquot & flores exoticos ambitiosè conquirunt: & quæsitos ita

anxiè

-iucil-
-iv n vi-

AI- -IA U AI-

anxiè fouent & tuentur, vt nulla mater suum gnatum. Hi sunt, quorum litteræ in Thraciam, Græciam, Indiam discurrunt : idque seminis exigui aut bulbuli causâ. Hi, quibus ægrius sit florem aliquem nouem mori, quàm veterem amicum. * Romanum illum riserit aliquis, qui piscem suum atratus luxit? isti plantam. Iam si quis ex his Floræ candidatis nouius aliquid aut rarius nactus est, vt ostentat ! vt alii competitores æmulantur, inuident ! è quibus non nemo tristior domum discedit, quàm olim in Præture petitione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam ? nisi hilaram hanc quandam insaniam esse : nec ab similem illi puerorum, pallentium & rixantium circa pupas suas & sigilla? At eorundem industriam in hortis etiam cognosce. Sedent, circumambulant, oscitant, dormiunt, nec aliud, prorsus vt non otii sui secessum hunc habeant, sed desidii sepulchrum. Profanum genus ! & quos iure arceam ab orgiis veri arcanique horti, quem modestæ voluptati natum scio, non vanitati : quieti, non torpori. An ego tam leuis, quem efferat aut deprimat herbula aliqua rarior, siue adepta siue amissa? Imò æstimo res suis pretiis : & seposito lenocinio illo nouitatis, scio herbas esse, scio flores : id est, breuia quædam & fugacia, de quibus aptissime poëta princeps :

Zephy-

LIBER SECVNDVS. 19
Ζεφυρίη πνεῖστα τὰ μὲ φύτ,
ἄλλα ὃ πείσῃ.

Itaque non sperno eas siue delicias
siue elegantias (& exemplum vides:)
sed hoc à mollibus Hortensiis istis
muto, quòd sine curâ hæc talia con-
quiram: sine curâ habeam: sine curâ
amittam. Nec idem ille ego tam mar-
cidus, imò tam mortuus, vt recondam
& velut sepeliam me in his hortorum
ymbris. Negotium etiam in illo otio
reperio; & inuenit ibi animus, quod
sine actione vllâ agat, sine labore vllò
elaboret. *Numquam minù solus sum,*
aiebat ille, quàm cùm solus: numquam
minùs otiosus, quàm cùm otiosus. Vox
egregia, & quam ausim dicere natam
in his ipsiis hortis. Scilicet menti parati
illi, non corpori: ad eam recreandam,
non ad hoc laxandum: & ad salubrem
quemdam secessum à curis aque tur-
bis. Homines tibi molesti? hîc apud te
eris. Occupatio exhausta? hîc replebere;
vbi animo quietis illud pabulum, &
ab aurâ puriore velut inspiratio nouæ
vitæ. Itaque vides veteres illos Sa-
pientes? in hortis habitârunt. Eruditas
hodie doctasque animas? hortis dele-
ctantur. & in iis diuina illa pleraque
scripta procusa, quæ miramur, & quæ
nulla temporum series aut senectus
abolebit. Viridi illi Lycæo tot disser-
tiones de naturâ debemus: vmbriferæ
Academix, de moribus. & ex hortorum
spatiè

spatiis diffusi vberes illi Sapientiae riuus
 quos bibimus, & qui fecunda diluuii
 orbem terrae inundauerunt. Scilicet at-
 tollit se magis erigitque ad alta iste
 animus, cum liber & solutus videt
 suum caelum: quam cum aedium aut
 urbium carceribus tenetur inclusus.
 Hic mihi vos poetae duraturum ali-
 quod carmen pangite. hic vos litterati
 meditamini & scribite. hic vos Philo-
 sophi de tranquillitate, de constantia,
 de vita & morte disputate. En Lipsi,
 quae vera hortorum usus & finis. otium
 inquam, secessio, meditatio, lectio, scri-
 ptio: & ea tamen omnia velut per re-
 missionem & per lulum. Ut pictores,
 longae intentione hebetatos oculos, ad
 specula quaedam & virores colligunt:
 sic nos hic animum defessum, aut aber-
 rantem. Et cur celem te meum insti-
 tutum? Pergulam illam topiario opere
 vides? Haec Musarum mihi domus est,
 haec Sapientiae mea gymnasium & pa-
 laestra. Illic aut seriae arcanaeque lectio-
 ne pectus impleo: aut semente qua-
 dam obsero bonarum cogitationum. Et
 ut tela quaedam in armamentarium, sic
 ex iis praecipua in animum recondo:
 quae prompta mihi mox contra vim
 varietatemque Fortunae. Intra eam
 quoties pedem penetraui, emanere vi-
 les omnes seruilesque curas iubeo: &
 erecto quantum licet capite, studia
 profanae plebis despicio, & magnum
 hoc in rebus hominum inane. Homi-
 nem

nem imò ipsum exuere mihi videor,
& in altum rapi igneis Sapientix qua-
drigis. An illuc angî me censes, quid
Celtæ, quid Celtiberi moliantur? quis
sceptrum Belgicæ teneat, aut amittat?
Asiæ tyrannus classe nobis aut terrâ
minetur? aut denique

- - quid sub Arcto

Rex gelida meditetur ora?

Nihil horum. munitus & clausus con-
tra externa, intra me maneo : à curis
omnibus securus præter vnam, vt fra-
ctum subactumq; hunc animum rectæ
Rationi ac Deo subiiciam, & animæ
ceteras res humanas. Vt quandocum-
que fatalis ille & meus dies venerit,
fronte compositâ nec mæstus eum ex-
cipiam : abeamque ex hac vitâ non vt
eiectus, sed vt emissus. Hæc muginatio
mea in hortis Lipsi, hi fructus. quos
non permutem (quamdiu sana mihi
mens) cum omni gazâ Persarum aut
Indorum.

C A P. I V.

*Ad Sapientiam igitur adhortatio. per
eam ad Constantiam venire. & seriò
monita iuuentus, vt serias Philoso-
phia litteras cum amantioribus illis &
liberalibus coniungat.*

DI X E R A T Langius. & postre-
mo illo tam alto & constanti ser-
mone, verè fateor, dederat me in stu-
porem.

22 DE CONSTANTIA

pore, quem tamen abrupti, O te felici-
 cem, inquit, otii pariter & curarum!
 & ô vix humanam in homine vitam!
 quam utinam parte aliquâ imitari mi-
 hi fas: & per vestigia ista serpere, et
 longo intervallo. Langius velut casti-
 gans, Imitari? inquit, imò superare. nec
 sequi tibi solum hîc ius, sed præire.
 Parum enim, Lipsi, parum in hac Con-
 stantiæ & Virtutis viâ ipsi nos pro-
 mouimus; nec fortibus bonisque pares
 adhuc sumus, sed proiectè mollibus
 aut malis paullo fortasse firmiores. At
 tu cuius vegeta & alta indoles, accin-
 gere, & me duce, viam hanc ini, quæ
 rectâ ad firmitudinem & Constantiam
 ducit. Via quam dico, Sapientia est; cu-
 ius æquabilem & tranquillam orbi-
 tam, quæ so moneoqûe, ne ultra fu-
 gias calcare. Litteræ tibi hætenus cor-
 di & nouem istæ dæ? placet. scio
 enim amœniore hac & externâ do-
 ctrinâ excoli & præparari prius ani-
 mum debere, * *non antè idoneum cui*
diuina semina committantur. sed illud
 non placet, si in his adhærescit, eaqûe
 vna tibi studiorum, quod dicitur, prora
 & puppis. Rudimenta enim hæc nostra
 esse debent, non opera: via, non meta.
 In conuiuio aliquo si assedisses, non
 bellaria solum & placentas gustares,
 credo; sed stomacho fulcimentum ali-
 quod dares cibi firmioris: in hoc pu-
 blico doctrinarum epulo, cur non
 adem sis? cur inquam ad illa oratorum
 & poëta-

& poëtarum mella, non adiungis hanc
firmiorem Philosophiæ dapem? Non
enim deferi illas volo (ne tacitus me
calumniêre) sed hanc adferi: & solutas
per se fluentesque Nymphas tempe-
rari hoc seueriore, vt ita loquar, Bac-
cho. Proci illi apud Homerum non
iniuriâ ridentur, qui relictâ Penelope
conuertêre se ad ancillas: caue idem
tibi sit, ne spretâ illâ rerum dominâ,
ardeas tantum in eius ministris. Pul-
chra hæc laudatio, O virum doctum!
sed illa melior, O virum sapientem! &
istâ optima, O virum bonum! Has
sectemur: & per tot labores non Scire
tantum velimus, sed Sapere & Facere.

Ως & δὲν ἡ μάχης, ἀν μὴ
ἔστι παρῆ!

ait vetus & verus versus. Quam multi
hodie in hoc nostro Musico cœtu, qui
& se dedecorant, & omne nomen lit-
terarum? quidam, quia flagitiis & scē-
leribus cooperti: plerique, quia vani,
leues, *μετὰ πολλοῖς*, & nullius seriæ
curæ. Linguas discunt? sed linguas tan-
tum. Græcos Latinosque scriptores
intelligunt? sed intelligunt tantum. &
quod Anacharsis scitè olim de Athe-
nienſibus dixit, *Nummis eos uti dum-
taxat ad numerandum*: sic isti scientiâ,
ad sciendum. Vitæ factorumque adeò
nulla cura est: vt, me quoque iudice,
non frustrâ literæ in vulgus malè au-
diant, tanquam ad nequitiam magistræ.

24 DE CONSTANTIA

Atqui ad virtutem ex sunt, si legitime
utâre. Sapientiam modò adiunge. cui
præparare ingenia nostra litteræ de-
bent, non detinere ea, aut sibi vindi-
care. Ut enim arbores quædam fru-
ctum non ferunt, nisi aliis velut mari-
bus adsitæ: non item tuæ istæ virgi-
nes, nisi cum virili Sapientiæ robore
coniunctæ. Quid Tacitum mihi corri-
gis: si vita tua inemendata est? Quid
Tranquillum illustras: cum tu in erro-
rum tenebris? Plauto notas aut macu-
las studiosè eluis: cum animum sorde-
scere pateris & squalere? Transi ali-
quando ad meliores curas: & doctri-
nam para, quæ non in pompam tibi
speciemque sit, sed in vsum. Ad Sa-
pientiam convertere; quæ mores tibi
corrigat, quæ animum turbidum sor-
didumque tranquillet & illustret. Illa
est, quæ virtutem imprimere, quæ
Constantiam suggerere potest: illa so-
la, quæ templum tibi aperire Bonæ
Mentis.

CAP. V.

*Sapientiam non vouendo, sed couando
acquiri. Reditum in sermonem de
Constantiâ. Cupidinem discendi, bo-
num esse in adolescentiâ signum.*

ARDOREM mihi iniecit ea ad-
monitio: quem non celavi. &, Ani-
mo sequor te, mi senex, inquam: quan-
do

do factis? quis erit ille dies, qui me
 solutum his curis in Sapientiae veræ
 orbitâ sistat? qui per eam ad Constan-
 tiam ducat? Langius velut increpans,
 Itane voues potius,quàm facis? inquit.
 vanè prorsus & ex more vulgi. Non
 enim, vt Cæneus ille in fabulis è fæ-
 minâ in virum transiit,optando: sic tu
 votis, è fatuo in sapientem, è leui in
 constantem. Addas istuc operam oportet,
 & * manum moueas, quod aiunt,
 vnâ cum Mineruâ. Quære, lege,disce.
 Ego excipiens, Scio Langi, inquam: sed
 tu quoque, fodes, adde operam, & fi-
 lum illud hesterni sermonis pertexe,
 quod inuitatio malè abrupit. Ad Con-
 stantiam, inquam, redi: cuius intermis-
 sum sacrum sine piaculo non differs.
 Langius capite leuiter abnuens, Vt'ne
 includar iterum in hunc ludum? in-
 quit. non faciam Lipsi: non certè in
 hoc loco, quem otio meo scire debes,
 non negotio consecratum. Denique
 aliàs decurremus illum cursum. Imò
 nunc, inquam ego. & quis locus sa-
 pienti huic sermoni aptior, quàm illa
 Sapientiae tuæ domus? Pergulam hanc
 dico. quæ mihi quidem velut templum
 est; & mensula in eâ, tanquam ara: ad
 quam sedentes, ritè faciamus huic
 Diux. Denique capto etiam ex eâ
 omen. Quòdnam illud? ait Langius.
 Istud, inquam. Vt ii qui in tabernâ
 aromatum aut vnguentorum sederunt,
 in vestibus ipsis referunt secum odo-

86 DE CONSTANTIA
rem loci: sic mihi spes, vt halitus ali-
quis sapientiæ animo adhærescat, ab
infectâ hac eius officinâ. Langius ri-
dens, Vereor vt in tam leui omine
pondus sit, inquit: tamen, Lipsi, eamus.
Non enim dissimulo. me quoque ex-
citât & calê iam facit tam ingenuus
hic ardor. Atque vt aquileges, cùm
manê halitum quemdam erumpen-
tem è terrâ vident, indicium id habent
latentium aquarum: sic mihi de fæ-
undâ scaturigine virtutum spes, vbi
in adolescente præit & elucet cupidi-
tas hæc discendi. Et cum iis verbis
duxit ad pergulam me, & induxit. Ille
ad mensulam adsedit. ego prius ad
pueros conuersus, Heus vos, inquam,
state, obseruate: ostium illud imprimis
obserate. Atque auditis? Vita à vobis
exit, si viuus quisquam huc init. Non
virum, non canem, non fæminam ad-
mitti volo: non, si venerit, Bonam
Fortunam ipsam. Et cum dicto adsedi.
Sed Langius largiore risu, Sceptrumne
tu vsquàm gessisti? inquit. ita basilicæ
prorsus & seueræ tuæ editiones. Ni-
mirum, inquam ego, ab hesterno in-
fortunio iure mihi caui. Tu perge,
cum deo.

CAP. VI.

*Pro Constantiâ tertium argumentum
ab Utili. Clâtes bonas esse, Originem
inuicare siue Finem. Originem enim
à d. o. sumere, qui æternum & immu-
tabiliter bonus: ideoque causa nullius
mali.*

LANGIVS non diu meditatus, sic
infit. In sermone quem de Con-
stantiâ herè cœpi, Lipsi, à constantiâ
non abibo: ordinem eundem exse-
quar, & limites tenebo quos semel
finiui. Quatuor, vt scis, velut agmina
mihi facta, quæ pro eâ in Dolorem
Abiectionemque pugnarent: è quibus
priora duo, quæ de Prouidentiâ & Ne-
cessitate, iam produxi: docuique satis,
supernè & à deo mala Publica immit-
ti: itemque necessaria ea esse, nec vi-
tari vllâ fugâ. Instruam nunc igitur
agmen tertium, quod Utilitas ducit:
& in quo legio, quam rectè dixerim
Adiutricem. Agmen, si inspicis, vali-
dum & callidum: quod nescio quo
modo illabitur & insinuat se in ani-
mos, & blandâ quadam vi vincit non
inuitos. Irrepat enim potius, quàm ir-
rumpit: suadet, non cogit: & tam facile
duci nos ab Utilitate patimur, quàm à
Necessitate trahi. Hanc, tibi, Lipsi, &
mollibus tuis copiis nunc oppono.
Vtilia enim sunt, hæc quæ patimur
G 4 Publica

88 DE CONSTANTIA

Publica mala : & cum interno nostro fructu commodisque coniuncta. Mala autem? inò Bona veriùs, si remoto hoc Opinionum velo, oculos ad Ortum eorum referes & ad Finem. Quorum ille, à bono: hic, in bonum. Origo enim certè harum cladum (herè satis mihi dictum & doctum) à deo: id est, non ab ipso Summo Bono solùm, sed bonorum omnium auctore, capite, fonte. A quo non magis est vt malum aliquod emānet, quàm vt malus sit ipse. * Benefica tantùm & salutaris illa vis: quæ lædere æquè spernit, ac lædi: & cui vna summaque potentia est, prodesse. Itaque etiam prisci illi tenebriones, cùm superum illud numen mente conciperent, rectè à iuuando dixere Iouem. An tu exasperari eum censes & irasci, & hæc velut noxia quædam tela spargere in humanum genus? Erras. Ira, vindicta, ultio humani adfectus nomina sunt: & nata ex imbecillitate, cadunt tantùm in imbecillos. Perseuerat autem æternùm in benignitate suâ illa mens: & ista ipsa aspera quæ suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt: sensu trititia, re salubria & euentu. * Homerus ille Philosophorum rectè : *ὁ γὰρ θεὸς μὴ δὲν κακὸν ποιεῖ, ἀλλ' ὅν τινας εἶναι κακῶς αἰτίον* Deus nihil malum facit, adeò nō ipse mali alicuius causa. Et melius impressiusque noster * Sapiens: *Quæ causa*

caussa est diis benefaciendi? natura:
 Errat, si quis putat illos nocere velle,
 vel posse, nec accipere iniuriam queunt,
 nec facere. Primus est deorum cultus,
 deos credere: deinde, reddere illis maiesta-
 tem suam, reddere bonitatem, sine qua
 nulla maiestas est. Scire illos esse qui
 praesident mundo, qui vniuersa vi sua
 temperant, qui humani generis tutelam
 gerunt, curiosi etiam singulorum. Hi nec
 dant malum, nec habent.

CAP. VII.

Finem item cladium semper dirigi in bo-
 num, etsi saepe ea per noxios homines,
 & noxa causa administrata. Sed
 frangi & temperari eorum vim à deo.
 flecti omnia in nostrum usum, obiter-
 que dictum, cur Malorum operâ in
 iis deus utatur.

ORIGINE igitur Clades bonæ:
 aio etiam Fine, quia ad bonum di-
 rectæ semper & salutem. Occurris
 mihi tacitus, scio: & quomodo? in-
 quies. nōne bella hæc & cædes, clarè
 scopum nocendi habent, lædendique?
 Habent, fateor, si homines spectas: non
 habent, si deum. Quod vt planè &
 plenè capias, opus mihi illato quodam
 lumine distinctionum. Duplices diuinæ
 Clades: alix Meræ, alix Mixtæ. Meras
 appello. QVAE PVRAE A DEO
 6 5 SVNT.

90 DE CONSTANTIA
SUNT, SINE INTERVENTU
VULO HUMANAEE MENTIS AVT
MANVS. Mixtas, QV AE A DEO
QVIDEM SED PER HOMINES
ADMINISTROS. Illius generis sunt,
Fames, Sterilitas, Terramorus, Terræ
labes, Inundatio, Morbi, Mortes. Istius,
Tyrannides, Bella, Oppressiones, Cæ-
dēs. In illis pura omnia & liquida,
quia haustæ è purissimo fonte. in istis,
sordium admixtum aliquid non nega-
uerim, quia lapsæ & deriuatæ per im-
purum hunc Adfectuum canalem. Ho-
mo iis interuenit: quid miraris, si noxa
& peccatum? Illud mirare potius, quod
tam prouida dei benignitas est, vt il-
lam ipsam noxam in salutem nostram
vertat, & peccatum in bonum. Vides
tyrannum illum, qui minas spirat &
cædem? cui voluptas, nocere est? qui
perire ipse optet, dum perdat? Sine-
aberrabit à suâ mente: & deus occulto
quodam fune inscium inuitumque tra-
het ad suum finem. Vt sagitta ad emit-
tentis scopum peruenit, sine vulo suo
sensu: sic impii isti. Frænat videlicet
coërcetque humanam omnem vim su-
prema illa vis: & exerrantes eorum
gressus dirigit ad salutarem hanc me-
tam. Vt in exercitu varii adfectus mi-
litum sunt, & hunc præda incitat,
hunc gloria, illū odium; omnes tamen
pro victoriâ & Principe pugnant: sic
omnes istæ voluntates bonæ malæque
deo militant, & inter varios fines
veniunt

veniunt tamen ad hunc, vt sic dicam, finium finem. Sed cur, inquires, malorum operâ deus vtitur? cur ipse clades eas bonas non immittit, aut saltem per bonos ministros? Curiosè nimis, mi homo, quæris: nec scio an arcana illa expediam; hoc scio, constare illi rationem sui facti, etiam cum de eâ nihil nobis constat. Et tamen quid hîc miri, aut noui? Ecce Præses provincie in noxium aliquem cum lege agit; agi iubet per Brutianum, aut liatorem. Pater in magnâ familiâ interdum filium ipse castigat, est cum seruo id munus mandat aut pædagogus. cur deo non idem ius sit? cur non ipse, cum visum, suâ manu nos verberet; cum aliter visum, alienâ? Nihil enim hîc iniuriæ, aut noxæ. Seruus ille iratus tibi est? animum adfert nocendi? Nihil refert. tu illo omisso ad animum respice iubentis. Pater enim certè exactor adstat: nec plagulam vnâ tibi superaddi sinet, vltra præscriptum. Sed cur tamen peccatum hîc admixtum; & adfixum diuinis his sagittis Adfectuum venenum? Ad asperum & arduum me collem vocas: in quem tamen enitar. Vt sapientiam potentiamque suam deus ostenderet, *melius iudicauit* (* Augustini verba sunt) *de malo bona facere, quam mala nulla permittere*. Quid enim eo sapientius aut melius, qui è malo bonum potest elicere, & reperta ad perniciem vertere ad salutem? Me-

dicum

92 DE CONSTANTIA
dicum quoque laudas, qui Theriacæ
sux viperam admiscet, saluberrimo
effectu: in deo cur improbes, si phar-
maco huic cladium humanas quasdam
noxas intemperat, sine tuâ noxâ? De-
coquit enim certè & consumit adiun-
ctum illud omne virus, arcano quodam
Prouidentix suæ igne. Denique ad
potentiam eius hoc facit & gloriam,
quò necessariò omnia ipse refert. Quid
enim magis vim eius exprimat, quàm
quòd non vincat solùm oblucentes
sibi hostes, sed ita vincat vt ad se tra-
ducat, & sua castra? vt pro ipso mili-
tent? vt arma pro victoriâ eius ferant?
Quod euenit cottidie, cùm in malis
dei voluntas sit, etsi non à malis: cùm
ea quæ contra voluntatem eius im-
probi faciunt, ita flectit, vt non fiant
tamen præter eius voluntatem. Et
quod potest insignius miraculum, &
quam vt malos mali bonos faciant?
Ecce, ades paullùm tu C. Cæsar. abi, &
duo sancta nomina simul conculca,
Patriam, Generamque. Ambitio hæc
tua, te ignaro, deo seruiet: imò patriæ
seruiet, contra quam sumpta. Reparatio
enim erit salusque Romani status. Tu
Attila ab extremo orbe aduola, sitiens
sanguinis & prædæ. rape, cæde, ure,
vasta. Saxuitia hæc deo militabit: nec
aliud quàm excitatio Christianorum
erit, qui vitiis & delitiis immersi ni-
mis aut sepulti. Quid vos duo Vespas-
iani? Iudæam Iudæosque perditis:
capite

capite & excidite urbem sacram. quæ
 fini? vos quidem gloriæ & propagandi
 imperii: sed erratis. reuerâ lictores &
 satellites ultionis diuinæ estis, in im-
 piam gentem. Ite, & qui Romæ Chri-
 stianos morte fortasse adficitis, Christi
 mortem in Iudæâ vindicate. Et exem-
 pla hæc ab omni æuo obuia, vbi deus
 per improbas aliorum cupidines, bo-
 nam suam voluntatem exercuit; per
 aliorum iniustitiam, exseruit iudicia
 sua iusta. Quare miremur, Lipsi, recon-
 ditam hanc Sapientix vim, non rime-
 mur; & sciamus clades omnes exitu
 bonas esse, etiamsi cæca hæc mens non
 videat, aut tarda eò non pertingat. La-
 tent enim nos sæpe veri earum fines:
 ad quos tamen ignaris nobis perue-
 nient. non aliter quàm fluvii quidam,
 qui erepti oculis & sub terram recon-
 diti, feruntur nihilominus ad suum
 mare.

CAP. VIII.

*Magis distinctè de finibus ipsis, eos tri-
 plices esse: & qui, quibus conveniant.
 Mox paullo fusiùs de Exercitio, quod
 Bonis non uno modo prodest, firmam-
 do, probando, praeundo.*

QUOD si fas mihi vela pandere,
 & nauim immittere altius in hoc
 rerum diuinarum fretum: possim de
 finibus ipsis promere fortassis aliquid
 magis

magis difertè & exfertè. Homericum
tamen illud iure præfatus,

Εἰ δ' ὠχμαί τελέσῃ γε, καὶ εἰ
τετῆεσθ' ὄν' ἔσῃ.

Sunt enim ex iis, quos satis certò com-
prehendere & signare posse videor:
sunt, quos ambiguè & adspectu con-
fuso. E certis hi tres: Exercendi, Casti-
gandi, Puniendi. Pleraque enim ista
immissio cladum, si attendis, aut Bo-
nos exercet; aut Lapſos castigat; aut
Improbos punit. eaque omnia nostro
bono. Nam vt illustrem, & pedem
paullisper in primo fine defigam: vide-
mus cottidie optimos quosque, aut
seorsim premi cladibus, aut hisdem in-
uolui pariter cum malis. Videamus, &
miramur. quia nec causſam satis capi-
mus, nec attendimus ad finem. Causſa
autem amor in nos dei, non odium:
finis, non læſio nostra, sed fructus. Iuuat
enim Exercitium illud non vno mo-
do: sed Firmat, Probat, Præit. Firmat,
quia hoc velut gymnasium est, in quo
deus suos ad robur instituit & virtu-
tem Athletas per multa aspera exer-
ceri videmus, vt vincant: idem de no-
bis cense in hac cladum palæstrâ. Acer
enim ille noster gymnastes & exerci-
tor est: laboris patientiæque exactor,
non ad sudorem tantum, sed ad cruo-
rem. Molliter eum habere suos censes?
delitiis fouere aut luxu? non facit. Ma-
tres sunt, quæ plerumque specie dul-
cium

cium corrumpunt & eueruant liberos: patres, qui tristium specie seruant. Pater autem ille nobis est: ideoque verè nos diligit & seuerè. Si nautam te esse velis, per tempestates doceare. si militem; per pericula. si verè virum; cur reculas afflictiones? non enim alia ad robur via. Vidēsne languida illa & vmbatica corpora, quæ rarus sol vidit, ventus non strinxit, aura tristior non libauit? tales mollium istorum & perpetim feliciū animi sunt, quos deiiciet & resoluet minima aduersantis Fortunæ aura. Firmant clades igitur. & vt arbores ventis agitatæ, aliis radices agunt: sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsu aliquoties aduersitatum flabris. Sed Probat etiam. quia aliter, quomodo constare cuiquam potest de firmitudine suâ, aut progressu? Vela gubernatori ventus semper à puppi impleat: artem nusquam explicabit. felicia omnia homini & obsequentia: nusquam virtutem. Obrussa enim eius vnica & non fallax, afflictio est. Magnificè Demetrius: *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil euenit aduersi.* & verè. Non enim parcit Imperator noster talibus, sed diffidit; nec indulget, sed abiicit & contemnit. expungit inquam eos è legionum suarum numeris, vt ignavos quosdam & imbelles. Postremo Præeunt quia bonorum in cladibus robur & patientia, velut lumen quoddam est

96 DE CONSTANTIA
est tenebroso huic mundo. Vocant
exemplo suo ad eadem alios, & velut
litem signant per quem eant. Bias
bona & patriam amisit: sed inclamat
etiam hodie mortalibus; vt *Omnia sua
secum portent*. Regulus inter tormenta
foedè periit: sed viuit præclarum illud
fidei exemplum. Papinianus à Tyran-
no cæditur: sed securis illa securitatem
nobis imprimit pro Iustitiâ moriendi.
Denique tot selecti viri per vim &
iniuriam pulsi aut interfecti: sed è ri-
uis illis sanguinis Constantiam cotti-
die bibimus & virtutem. Quæ tamen
omnia latèrent in tenebris, sine cla-
dium istâ face. Vt enim aromata longè
lateque odorem emittunt, si teras: sic
virtutis fama diffunditur, si premas.

CAP. IX.

*De Castigatione, qui secundus finis.
eam quoque ostensum ex usu nostro
esse, dupliciter.*

IA M Castigandi alter finis est. quo
Inego aliud mitius aut melius reper-
tum ad salutem. Iuuat enim seruatque
dupliciter: siue Flagelli loco, cum pec-
cauimus; siue Fræni, ne peccemus. Fla-
gelli quidem, quia paterna manus est,
quæ lapsos crebrò verberat: carnificis,
quæ tardè sed semel punit. Vt ignis
aut aquæ lustratio quædam adhibetur
ad sordes: sic ista cladium, ad peccata.
Et

Et flagellum, Lipsi, meritò nunc nobis. Lapsi enim pridem Belgæ sumus, & deliciis diuitiisque corrupti, præcipitem viam institimus vitiorum. Sed admonet ille deus, & reuocat clementer; plagas aliquot infligens, vt iis admoniti ad nos redeamus, imò ad ipsum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis vsi. Libertatem: quia ad licentiam eâ abusi. & miti hac calamitatum ferulâ crimina nostra velut expiat & depurgat. Verè miti. quantula enim ista satisfactio? Persas aiunt, cum supplicium de illustri viro sumpturi sunt, vestem & tiaram ei detrahere, eaque suspensa verberare vt hominem ipsum: facit hoc noster ille pater, qui in omni castigatione non nos tangit, sed corpus, agros, opes, & omnia externa. At Frænum etiam castigatio est. quod opportunè iniicit, cum videt peccaturos. Vt medici sanguinem interdum prouidè demittunt, non quia æger sis, sed ne ægrescas: sic deus per has clades quædam nobis adimit, materiam aliâs & fomitem vitiorum. Nouit enim ille naturas omnium, qui condidit: nec ex venis aut colore de ægritudine iudicat, sed è pectore & è fibris. Videt Etrusca ingenia vegeta nimis & excitata? Principe coërcet. Helueticorum sedata & mitia? libertatem indulget. Venetorum media? medium dat regimen. eaque ipsa in tempore fortasse mutaturus est, cum ipsi se mutabunt.

Tamen querimur. & cur, inquiunt, nos diutiùs bello affligimur, quàm alii? aut cur in acriori seruitute? Stulte, & verè iam æger, tu prudentiâ ante deum es? Dic mihi, cur medicus aliquis huic plus absynthii aut ellebori miscet, quàm illi? nempe quia morbus eius id postulat, aut natura. Idem in te cense. Videt hunc populum fortassè ferociorem esse, ideoque flagris coërcendum: illum alterum mitiorem, & in gyrum reduci posse solâ virgæ vmbra. At tibi ita non videtur. Valdè scilicet id refert! Ne parentes quidem puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etsi valdè se affliant. prævident enim læsionem, cur deus nobis ad perniciem indulgeat, qui verè pueri, nec salutaria gnari sumus petere, nec abjicere nocitura? Tamen, si voles, & quantum voles, plora. bibes nihilominus illud poculum mærorum, quod non temerè tam plenum tibi cælestis ille medicus propinat.

CAP. X.

Denique Punitionem ipsam bonam & salubrem esse: de inspectu, hominum, & eius qui punitur.

AT Punitio ad malos spectat, fateor: non tamen mala. Bona enim primò, si deum respicis: cuius iustitiæ æterna & immota lex postulat, peccata hominum

num aut emendari, aut tolli. Castigatio autem, quæ ablati possunt, emendat: quæ nequeunt, Punitio tollit. Bona iterum, si homines spectes, quorum stare aut perennare hæc societas non potest, si violentis scelestisque ingeniis omnia sint impune. Vt ad priuatam cuiusque securitatem, priuati furis, aut sicarii supplicio opus est: sic ad publicam, illustri aliquo & communi. Animaduersiones istæ in tyrannos, & orbis terræ latrones, aliquando interueniant necessum est, vt exempla sint quæ admoneant,

Εἰναγδίκης ὁ φθασαλμὸν, ὅς τ' αὖ
πάνθ' ὀρᾷ,

quæ aliis regibus populisque inclament,

Disce iusticiam moniti, & non temnere diuos.

Bona tertio si eo sipfos spectes qui puniuntur. Pro ipsis enim. quia non tanta ultio hæc aut vindicta propriè est, nec vnquam benignum illud numen

--- *ex irâ pœnas petere imbibit acres,*
vt piè poëta impius ait : quàm cohibitio quædam à scelere & repressio: & vt cum Græcis signanter dicam, κόλασις, ἀλλ' ἔπιμωρία. Vt mors bonis clementer sæpe immissa, ante scelus : sic desperatè malis, in scelere. quod ita amant, vt nisi seditione ab eo non auellantur. Sistit igitur deus effrenum illum cursum, & peccantes pa-

H 3

ratioque

100 DE CONSTANTIA
ratosque peccare benignè tollit. De-
nique pœna omnis bona, Iustitiæ ad-
spectu : sicut impunitas mala; quæ ef-
ficat ut diutiùs scelesti, id est, miseri
viuant. Acutè Boëthus : *Feliciores esse
improbos supplicia lucentes, quàm si nulla
eos iustitiæ pœna coërceat, & caussam
dat, quia bonum aliquod iis accessit
(pœna videlicet) quod in reliquo cu-
mulo criminum non habebant.*

C A P. XI.

*De Fine quarto, qui homini ambiguus
est. eum pertinere vel ad Conserua-
tionem intellamque Vniuersi, vel ad
Cultum. Singula uberius explicata.*

HI tres illi fines, Lipsi, certi, clari:
& quos pede peragraui satis fir-
mo. quartus superest, quem vacillante,
Ignotior enim ille & remotior, quàm
ut humanæ mentis vestigium firmiter
eum premat. Per nubem dumtaxat
video; & suspicari mihi de eo ius, non
scire; ambire, sed non adire. Finis quem
intelligo communis est, & tangit Con-
seruationem siue Cultum Vniuersi. Ac
de Conseruatione quidem eò suspi-
cor, quòd deus ille qui sapienter hæc
omnia condidit & disposuit; ita condi-
dit, ut * singula certo numero, aug-
mento, pondere definiret. nec modum
eum generi cuique excedere fas, sine
inclina-

LIBER SECVNDVS. 101
inclinacione omnium aut ruinâ. Ita
magnis illis corporibus, sui termini,
cælo, mari, terræ: ita animantium cui-
que sæclo descriptus numerus: item-
que hominibus, opidis, regnis. Exce-
dere ea volunt? turbo igitur cladium
aliquis atterat necessum est & tempe-
stas. Nam aliter, noceant, lædantque
pulcherrimum hoc opus Vniuersi. At-
qui excedere volunt sæpe, præsertim
ea quibus data lex gignendi crescen-
diq̃ue. Homines ecce vide, quis neget
densius per naturam nos nasci, quam
per eandem mori? adeò vt duo aliqui
homines ex suo cœtu centena capita
paucis annis producant, non occidant
ex iis dena aut vicena. Gregem pecu-
dum. crescat immensum, nisi pecuarii
quotannis secernant aliquas & eligant
ad mæcellum. Aues & pisces aëra siue
aquas breui impleant, nisi dissidia
quædam & velut bella inter ipsa sint,
itemq̃ue insidiæ ab humanâ gente
Opida aut vrbes. struit & ædificat sua
quæque ætas: & nisi incendia interue-
niant aut ruinæ, vix ceperit ea noster
& alter orbis. Et licet, in cogitatione
simili, perambules naturam hanc re-
rum. Quid ergo mirum, si Saturnius
ille pater falcem interdum immittit
in luxuriantem hunc agrum, & super-
flua aliquot millia peste demetit, aut
bello? Nisi faceret: quæ iam regio ca-
piendis nobis sit? quæ tellus alendis?
Pereat ergo iure in partibus aliquid.

102 DE CONSTANTIA

ut summa ista summarum æterna sit.
 Ut enim moderatoribus reipublicæ
silus populi suprema lex est : sic deo,
 mundi. At de Cultu conicio duplici-
 ter. Primum, quia ornatum nullum in
 hac vastâ machinâ concipio, sine va-
 rietate & distinctâ vicissitudine rerum.
 Solem illum pulcherrimum fateor.
 sed gratiorem tamen eum, rorisua nox
 facie, & pallium obductum nigræ ma-
 ris. Aestatem amœnissimam, sed quam
 Hiems commendat, & glacialia illa
 marmora, & canæ niues. Quæ si tollis,
 reuerâ sensum gaudiumque intimum
 tollis, siue lucis siue æstus. In hac ipsâ
 nostrâ terrâ, non vna facies me dele-
 ctat. sed plana videre capior & colles,
 valles & rupes, culta & arenas, prata
 & siluas: semperque fastidium & satiâs
 comites paritatis. Et in hac vitæ, ut
 ne dicam, scænâ, cur idem habitus
 mihi semper placeat & vultus? Imò
 non placeat. sed, meo animo, Alcedo-
 nia interdum & malaciæ quædam sint,
 quas mox bellorum aliqui turbines
 abrum pant, & sævientium tyrannidum
 procellæ. Quis voueat hoc Vniuersum,
 sicut mare mortuum esse, sine vento,
 sine motu? Sed & Cultum etiam
 alium odoror, magis serium, & cum
 interiore fructu. Historiæ mihi præ-
 eunt, meliora omnia & molliora ferè
 subsequi post cladium istos nimbos.
 Bella populum aliquem exagitant sed
 eadem exacunt, & ingenti variam
 cultu-

culturam plerumque inferunt & artes. Romani olim orbi terræ acerbum iugum imposuerunt: sed iugum salubre exitu, quod, vt sol caliginem ab oculis, sic barbariem ab animis fugauit. Quid Galli nos aut Germani nunc essemus, nisi magni imperii illa lux nobis adfulsisset? Feri, horridi, cædibus alienis & nostris gaudentes, dei hominumque contemptores. Idemque, vt auguror, nouo huic Orbi eueniet: quem Ibæri salutaris quâdam sæuitiâ exhausserunt, & iidem mox replebunt & colent. Atque vt ii qui magna plantaria habent, arbores alias transferunt, alias excidunt: eaque omnia peritè administrant, & in bonum ac fructum: sic in vasto hoc mundi agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onerosos aliquot familiarum ramulos defringit; alibi hominum aliquot folia decerpit ac destringit. Iuat hoc stirpem: at illi cadunt, & hæc volant ludibrium ventis. Videt idem gentem illam retorridam, & virtutum iam effratam: eiicit. Aliam asperam & infrugiferam: transfert. & quasdam inter se etiam confundit, & velut insitione quâdam miscet. Vos, labente imperio, enerues & fracti Itali, quid optimam terrarum occupatis? cedite. & duri illi robustique Longobardi feliciter exerceant hanc glebam. Vos mali & molles Græci perite: & crudi illi Scythæ pangantur & mollescant in hoc solo.

104 DE CONSTANTIA
itemque confusione quâdam gentium,
vos Franci Galliam, Saxones Britan-
niam, Normanni Belgicam & finitima
occupate. Quæ omnia & plura, Lipsi,
prompta non ignauo Lectori ex hi-
storiâ, & euentis rerum. Attollamur
igitur, & quidquid noxæ priuatim no-
bis infertur, prodesse sciamus in parte
aliquâ Vniuersi. Huius gentis aut
regni interitus, alterius ortus erit: il-
lius opidi occasio, exstructio noui: nec
quidquam propriè hîc interit, sed mu-
tat. An soli Belgæ nos eximii apud
deum simus? soli felices perpetuò, &
Fortunæ tantùm albæ pulli? inepti!
plures imò liberi magno illi patri
sunt: quos permitte, quoniam simul
omnes non vult aut potest, foueat &
in sinum recipiat per interualla. Ful-
sere nobis nostri soles: nox paullisper
hîc nunc sit, & radiatum illud lumen
abeat ad Hesperios & occasum. Se-
neca, vt solet, ad hanc rem aptè & altè:
*Vir sapiens nihil indignetur sibi acci-
dere, sciatque illa ipsa quibus ladi vide-
tur, ad conseruationem Vniuersi perti-
nere, & ex his off. quæ cursum mundi
off. inique consummant.*

CAP.

CAP. XII.

Contra iustitiam diuinam vetus & vulgata obiectio: cur impares pœna? ea inquisitio ab homine remota, & ostensa impia.

CVM interiungeret hîc paullum Langius, excepi. Quod fons aquæ viatoribus in æstu: id mihi tuus sermo. Fouet, recreat, & frigerante quodam succo febrim meam temperat & calorem. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo, quæ priuscos quoque pupugit, de imparitate puniendi. Quid enim ita Langi, si æquabilis Iustitiæ illa lanx, telum hoc cladium,

--- * plerumque nocentes

Præterit, exanimatque indignos inque merentes?

Cur inquam immeriti aliquot populi evertuntur: & culpæ maiorum in posteros sæpe expetunt & nepotes? Fumus iste acer mihi in oculis: quem, si potes, rationis radio tolle. Langius contractâ fronte, Itâne adolescens, inquit, iterum mihi exorbitas? nolim. Vt enim periti venatores canem non sinunt aberrare, sed insistere vni feræ: sic ego te vestigia illa tantum velim premere, quæ signavi. Fines cladium tibi ingero, vt si bonus es, excerci te

106 DE CONSTANTIA

sentias; si lapsus, alleuari; si improbus, puniri: tu me rapis ad causas. Vagamen-
 mens, quid per hanc curiosam curam
 tibi vis? Tangere caelestes illos ignes?
 liquefces. Scandere in Providentiae
 arcem? cades. Vt papiliones, & minuta
 quaedam animalcula, vesperè lucernae
 lumen identidem circumvolitant, do-
 nec amburantur: sic humana mens la-
 sciuit circa arcanam illam flammam.
 Cedò causas, inquis, cur diuina ultio
 hos prætereat, illos tangat. Causas?
 tutissimè dicam, me nescire. Non enim
 cepit me vnquam caelestis illa curia,
 nec ego eius decreta. Hoc tantùm scio,
 causam ante omnes causas esse, vo-
 luntatem dei. A quâ qui quærit aliam,
 vim & potentiam ignorat naturæ di-
 uinæ. Nam causam omnem necessum
 est, genere quodam, priorem & maio-
 rem esse suo effectu: at deo & eius
 voluntate nihil prius aut maius. non
 ergo vlla eius causa. Deus præterit,
 deus tetigit. quid ultra hîc vis? *Summa
 iustitia est, vt rectè & piè Saluianus ait,
 voluntas dei.* Tamē rationem aliquam
 huius imparitatis exigimus, inquiunt.
 A quo? à Deone? cui vni licet quod
 libet: & nihil libet, nisi quod licet. Si
 seruus à patrefamilias, subditus à Prin-
 cipe rationes exigat; ille contumeliam
 putet, hic rebellionem: tibi plus animi
 aduersus deum est? Apage te peruersa
 curiositas. *non aliter hac ratio constat,
 quàm si nulli reddatur.* Et tamen cū
 omnia

m
m.
ei-
ni-
la:
ap-

sola
s &
ris-
ere;
quo-
enia
iter,
quo-
tis &
t)pa-
in his
icam,
Lipsa,
ferera
dco

deo posse videor, vno isto ictu. Si ad-
 spicit res humanas deus, etiam curat. si
 curat, regit. si regit, iudicio regit. at si
 iudicio, quomodo iniuste? Non enim
 regimen vllum sine eo fit, sed conge-
 ries, confusio, turba. Quid habes quod
 opponas huic telo? quod scutum aut
 quæ arma? si verum fateri vis, imperi-
 tiæ humanæ. Non capio, ais, cur hi
 puniantur, hi non puniantur. Benè ha-
 bet. ergone ad imprudentiam, impu-
 dentiam adiunges? & vim diuini illius
 purique iuris quia non capis, carpes?
 Quæ potest contra iustitiam iniustior
 esse ratio? Si hospes aliquis arbitrari
 leges aut instituta patriæ tuæ velit,
 flere eum iubeas & facessere; quia non
 capit: tu terræ huius incola, temerè
 damnabis ignotas cæli leges? tu opus,
 conditorem? Et tamen age, liceat. pre-
 mam te enim iam propius, & calum-
 niæ tuæ nebulas distinctè examinabo
 ad rationis, vt postulas, solem. Tria
 obiici. quòd malos non puniat: quod
 immeritos puniat: quod substituât &
 commutet. De primo, priùs. Malos, ais,
 diuina ultio malè præterit. Itane præ-
 terit: imò, vt ego sentio, differt. Si ma-
 gnum æs alienum habeam, & ab illo
 debitore statim exigam, huic in diem
 reponam: quid culpes? arbitrii enim
 hoc certè mei & spontis. Atqui idè fa-
 cit magnus ille deus, cui cùm pœnam
 improbi omnes debeant, ab istis eam
 statim exigit, in aliis differt, sed cum
 foenore

LIBER SECVNDVS. 109
frenore soluendam. Quæ hæc iniqui-
tas? Nisi tu dei vicem fortasse sollicitus
es, & metuis nequid ei pereat per hanc
benignam moram. Atqui securus es,
mi homo : nemo unquam decoquet
supero huic creditori. In oculis eius
omnes sumus, quocunque fugimus,
imò in neruo & in vinclis. Sed vel-
lem, inquires, tyrannum illum nunc
puniri, & præsentì cæde eius satisfieri
tot oppressis. clarior enim ita nobis
dei Iustitia. Clarior iustitia? imò tuus
mihi stupor. Quis enim tu ille es, qui
deo non ad pœnam solum præeas, sed
eius etiam tempora præscribas? Vtrum
iudicem eum tuum esse censes, an
lictorem tantum & administrum? Abi,
duc, verbera, caput obnubito, arbori
infelici suspendito. ita enim mihi vi-
sum. Heu impudentiam! sed deo aliter
visum: quem scire debes paullo clariùs
hæc cernere, & alio quodam fine puni-
re. Te calor exagitat, & aufert vindictæ
quædam cupido. à quibus ille remo-
tissimus, exemplum spectat, & corre-
ctionem aliorum. Scit autem optimè,
quibus ea utilis esse possit, & quando.
Magna momenta temporum sunt, &
saluberrima sæpe medicina abiit in
perniciem, data non opportunè. Cali-
gulam in primo tyrannidis suæ cursu
sustulit: Neronem grassari paullo diu-
tius fuit : diutissimè Tiberium. nec
ambige, quin eorum ipsorum, qui tum
quoque querebantur, bono. Egent diu-

turno

LII DE CONSTANTIA

turno sæpe flagello mali nostri & in-
mendati mores : at nos tolli illud fla-
tim volumus , & coniici in ignem.
Hæc vna tarditatis ratio, quæ nos tan-
git: alia quæ ipsum deum : cui videtur
insitum, *ut lento gradu ad vindictam*
sui procedat, tarditas enimque supplicii gra-
uitate compenset. Benè Synesius:
τὸ θεῖον ἐν χρόνῳ καὶ τάξιν βαδίζει.
nec malè prisca, qui ab hac mente
Deos fingeant laneos habere pedes.
Vt quantumvis feruidus & vindictæ
properus sis , non videaris ægrè ferre
debere hanc moram: quæ ita pœnæ in-
teruallum est , vt sit & augmentum.
Dic mihi, tragœdiam si spectes, an in-
dignè si Atreus ille aut Thyestes, in
primo alteroquæ actu , sublimes per
scenam & clari paullisper incedant?
regnent, minentur, imperent? non opi-
nor. breuem enim felicitatem eam esse
scias, & exspectes vt fœdè mox ruant
in extremo. In mundi hac autem fa-
bulâ, cur iniquior in deum, quàm in
poëtam aliquem es? Ille impius flo-
ret, ille tyrannus viuit. Ita. sed cogita
primum hunc actum esse: & iam antè
animo tecum præcipe , gaudium istud
manere lacrymas & angores. Scena
hæc mox sanguine diffluet, & voluen-
tur in eo purpureæ istæ auratæque ve-
stes. Bonus enim ille noster poëta est,
nec temerè migrabit tragœdiæ suæ le-
ges. Nonne etiam in Musicâ dissonas
aliquamdiu

aliquamdiu Voces fers, quia extrema
desitura scis in concentum? idem hîc
fac. At enim Punctionem eam non
vident semper læsi. Quid mirum? lon-
giuscula enim sæpe fabula est, nec illi
perfedere tamdiu potuerunt in hoc
theatro. Vident tamen alii: & conci-
piunt iure metum, quoniam ampliari
quosdam in rigido hoc iudicio vident,
non absolui: diffindi pœnæ diem, non
tolli. Quamobrem, Lipsi, hoc tene: dif-
ferri aliquando impios, non dimitti:
nec crimen quemquam in pectore ge-
stare, qui non idem Nemefim in ter-
go. Sequitur enim illa dea, & vt cum
Euripide dicam.

--- σιγῇ καὶ βραδείᾳ ποδί
τείχεσσι μάστιγι τοῦ κακῶς
ὅταν τύχη.

CAP. XIV.

*Deinde ostensum plures esse Pœnas: &
quasdam Occultas internasque, quæ
scelus ipsum comitentur, & quas im-
probi effugiunt numquam; quæ gra-
uiiores quàm vlla externa.*

QVAE tamen vt clariùs capias, &
semel te ducam in arcem ipsam
huius causæ; hoc sciendum, triplices
diuinas esse pœnas: Internas, Postu-
mas, Externas. Illas appello, QV
ANT

112 DE CONSTANTIA
ANIMVM TANGVNT, SED AD-
HVC IN CORPORE. vti sunt an-
gore, pœnitentia, metus, & conscien-
tiarum mille morsus. Alteras, QVAE
EVMDEM ANIMVM, SED LIBE-
RVM IAM ET A CORPORE AB-
IVNCTVM. vti pœnæ ex sunt quas,
morte obitâ, scelestos manere etiam è
priscis illis plerique non vanè sunt
suspicati. At tertias, QVAE CORPVS
TANGVNT, AVT QVAE CIRCA
ILLVD. vt paupertas, exsilium, dolor,
morbi, mortes. Et est quidem plerum-
que, vt ex omnes iusto quodam dei
iudicio in impios conueniant: certè
quidem priores dux semper. Vt de
Internis dicam: quis ille vmquam tam
proiectus ad omne nefas, qui non acria
quædam flagella in animo & velut
ictus senserit, siue in faciendo scelere,
siue magis iam facto? Verè enim
ἀκόλυστος τῇ ἀδικίας ἢ πρῶτα,
vt Plato olim dicebat: vel, vt veriùs &
fortiùs Hesiodus, *ἡλικῶπις*. Cogna-
tum, imò innatum, omni sceleri scele-
ris supplicium: & nihil in vitâ secu-
rum solutumque, præter Innocentiam
est. Vt cruciarii, Romano ritu, crucem
suam ferebant, ipsi ab eâ mox ferendi:
sic impiis omnibus conscientia hanc
crucem deus imposuit, in quâ pœnas
luant priusquam luant. An tu solam
eam punitionem censes, quæ incurrit
in oculos? quam corpusculum hoc
subit?

subit? Non est. externa ista omnia leuiter nec in longum nos tangunt: interna sunt, quæ angunt. Vt magis in morbo iudicantur, qui tabe aut marcore laborant, quàm qui inflammatione aliquâ aut febrî; & tamen hæ magis apparent: sic in grauiore pœnâ improbi, qui lento illo passu ducuntur ad æternam suam mortem. Caligula olim per scuitiam imperare solitus. *Ita feri, ut sentiat se mori:* id istis euenit, quos carnifex ille animus cotidie minutis ictibus cædit & pungit. Nec splendor ille tibi imponat, & circumfusa potentia, aut opes. quia non magis illi ideò felices aut beati; quàm sani, quorum febris aut podagra recumbit in purpureo strato. Mendicum aliquem in fabulâ vides, qui regis personam sustinet, auratum & pulchrum. vides, sed non inuides: quia latere sub auro illo scis scabiem, pædorem, sordes. idem existima in magnis omnibus istis & superbis tyrannis: *Quorum mentes si recludantur,* ait Tacitus, *possint adspici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita sauitiâ, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Rident illi sæpe, fateor: sed non verum risum. Gaudent: sed non germanum gaudium. non hercle magis, quàm ii qui capitis damnati in carcere attinentur, & talis interdum aut tesseris fallere se conantur, nec fallunt. Manet

114 DE CONSTANTIA

enim impressus ille imminentis supplicii terror, nec tollit se vnumquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, fodes, dimoto externorum isto velo, Siculum illum tyrannum:

*Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet.*

Audi Romanum illum lamentantem? *Diis me deaque penitus perdant, quàm perire cotidie sentio.* Audi alterum ingemiscientem: *Ergo ego solus nec amicum habeo, nec inimicum?* Hæc vera illa animorum tormenta, Lipsi, hi cruciatus, angisemper, pœnitere, metuere: quibus caue compares eculeos vlllos, fidiculas, vncos.

CAP. XV.

Pœnas etiam Postumas manere improbos. & plerumque imò ipsas Externas: quæ exemplis aliquot illustribus adfirmata.

ADDE iam huc Postumas illas & æternas pœnas: quas è mediâ Theologiâ posuisse mihi satis sit, non euoluisse. Adde etiam Externas, quæ tamen si desint, cum priores illæ irrogentur, quis cælestem Iustitiam iustè culpet? At non desunt, nec factum vnumquam (certè rarò) quin apertè scelesti & aliorum oppressores, pœnas item luerint spectabiles & apertas, alii citius,

LIBER SECVNDVS. LII

tius, alii seriùs : alii in se, alii in suis.
 Vides & quereris Dionysium illum in
 Siciliâ, stupra, rapinas, cædes, multos
 annos impunè exercentem ? paullùm
 sustine. videbis eundem mox infamem,
 extorrem, inopem, à sceptro
 (quis credat?) ad ferulam deuolutum.
 Ille magnæ insulæ rex, ludum Corinthi
 aperiet, ipse Fortunæ verus ludus.
 Parte aliâ, Pompeium in Pharsaliâ
 vinci indignaris, & exercitum pænè &
 Senatu? ludere & lasciuire aliquamdiu
 in ciuili sanguine tyrannum? ignosco.
 video enim Catoni ipsi clauum hæc
 tantum non recti iudicii extortum, &
 elicitam ab alto pectore ambiguum
 vocem, *Res diuinas multum habere*
caliginis. Sed tamen tu Liphi, tu Cato,
 flectite paullum hæc oculos : vnus ad-
 spectus in gratiam reducet vos cum
 deo. Casarem illum videte, superbum,
 victorem, opinione suâ & aliorum
 iam deum, in Senatu, & à Senatu in-
 terfectum, nec simplici morte, sed vi-
 ginti tribus plagis confectum, intar-
 feræ in sanguine suo volutantem. &
 (quid amplius vultis?) in Pompeii cu-
 riâ, superstante Pompeii statuâ, ma-
 gnam victimam Magni manibus pa-
 rentantem. Ita Brutus in campis Phi-
 lippicis, pro patriâ & cum patriâ mo-
 riens, mihi quoque miserationi est. sed
 consolor idem, cum haut longè video
 victores illos exercitus, velut ad eius
 tumulum, gladiatorio more inter se

DE CONSTANTIA

commisſos : & è ducibus alterum, M. Antonium, terrâ, marique victum, inter tres mulierculas, mulierosâ illâ manu, ægrè mortem inuenientem. Vbi tu es Orientis ille paullo antiè dominus ? Ianiſta Romanorum exercituum ? Pompeii & republicæ ſector ? En, in fune cruentis manibus pendes ! en, viuus in monimentum tuum repis ! en, ne moriens quidem auelleris ab eâ quæ tibi morti ! Vide an vanè vocem ſupremam & votum illud efflauerit Brutus iam moriens :

Ζεὺς, μὴ λάθοι σε τῆς δὲ ὅς
αἶπιος κενῶν.

Non enim latuit profectò, non effûgit. non item ille alter dux, qui pœnam iuuenilium ſclerum non obſcurè in ſe luit, & clariùs in omni ſuâ ſtirpe. Sit felix & magnus Cæſar, & verè Auguſtus : ſed filiam tamen Iuliam habeat, ſed neptem. nepotes alios per fraudem per vim amittat, alios abdicet. & horû tædio, quatrIduanâ inedia mori velit, nec poſſit. denique cum Liuiâ ſuâ viuat, foedè ductâ, foedè retentâ : & quam turpi amore ipſe perit, * turpi morte per eam pereat. In ſummâ, inquit Plinius, deus ille, calumque neſcio adeptus magis an meritis, herede hoſtis ſui filio excedat. Hæc taliaque cogitanda, Lipſi, cùm querela illa iniquitatis erumpit : & ad duo ſemper vertenda meos, Tarditatem ſupplicii & Varic-

LIBER SECVNDVS. 117
& Varietatem. Non punitur nunc ille?
mane. punietur. Non in corpore? sed
fortasse in animo. Non viuis? sed cer-
tè mortuus.

*Nunquam antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.*

Vigilat enim semper diuinus ille ocu-
lus: & cùm dormire eum censes, con-
nūet. Tu tantùm æquus in eum sis:
nec iudicem tuum inaniter accusa, ipse
ab eo iudicandus.

CAPVT XVI.

*Responsio ad alteram obiectionem, de
Immeritis. ostensum omnes meruisse
pœnam, quia omnes in culpâ. & qui
magis aut minùs, agere inò nullo modo
ab homine posse discerni. Deum solum
esse, qui noxas clarè videat, idèòque
iustissimè puniat.*

SED enim immeriti & innoxii ali-
quot populi puniuntur, inquis.
Nam hæc secunda tua querela, siue ca-
lumniam potius dicam. Incaute adole-
scens, sic loqueris? Puniuntur ne im-
meriti? Vbi ergo gentium, gentes tibi
reptæ sine noxâ? Fiducia, imò teme-
ritas sit, in singulo aliquo homine id
ponere: tu nihil ambigis populos &
gentes statuere impeccantes? Vanissi-
mè. Peccamus enim & peccauimus
omnes, scio: nati in labe, viuimus in
labe;

118 DE CONSTANTIA
labe: & cæli iam armamentaria, vt cum
Satyrico illo iocer, sine telo sint, si
fulmina semper missa in merentes.
Non enim vt pisces in salo nati & alti,
salem tamen non referunt: sic censen-
dum homines in hac mundi face, esse
ipso sine face. Atqui si omnes in no-
xâ, vbi populi isti immeriti? Culpæ
enim comes, iustissimè pœna semper
est. Sed inæqualitas, inquires, illa mihi
displicet: quod quidam premuntur qui
minora peccârunt; florent & regnant
qui magna. Nempe hoc erat! eripies
tu, credo, trutinam cælestis iustitiæ
manibus, & tuo quodam sensu ponde-
ribusque eam librabis. Quò enim ali-
ter spectat hæc delictorum parium im-
pariumve æstimatio, quam ante deum
tibi sumis? Sed duo hîc, Lipsi, cogita.
Primum, æstimari ab homine noxas
alienas non posse, non debere. Quo-
modo enim? Tu homulle peccata
æquiter appendas, qui nec attendis
quidem? tu ea legitimè discernas, qui
nec cernis? Quod enim facile mihi
das, animus est qui peccat: per corpus
quidem & sensuum hæc instrumenta,
sed ita vt momentum & pondus om-
ne criminis sit ab ipso. Quod adeò
verum est, vt si inuitum aliquem sta-
tuis peccasse, non peccârit. Id autem si
est; quomodo, obsecro, peccatum ipsum
peruidebis, qui nec cubile eius aut se-
dem? Nam mentem certè adeò alie-
nam videre non potes, vt nec tuam.
Magna

Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas tua est, censuram æstimationemque vindicantis in re nec visâ plenè nec videndâ, nec notâ nec noscendâ. Secundò illud cogita, vt maxime ita sit, nec malum tamen aliquid hic esse, nec iniquum. Non malum: quia illorum ipsorum bono fit, qui castigantur statim vel in minimis noxis. Dilectio illa diuina est: & iure semper suspecta tarditas, cui grauior Punitio adhæret. Non item iniquum: quia poenam, vt dixi, omnes meruimus: nec vnumquam vel in optimis illa puritas, vt non maculæ aliquæ supersint falsâ hac aquâ cladium velut eluendæ. Quamobrem, adolescens, mitte hanc de æstimatione noxarum intricatissimam litem, tu terrestris pedaneusque iudex: deo permitte; qui haut paullo æquius de eâ certiusque è superiore tribunali cognosceret. Ille est solus, qui merita potest expendere: ille, qui sine vllò simulationum furo aut cerussâ, virtutem vitiumque videt in vero suo vultu. Quis ei imponat, qui externa & interna pariter rimatur? qui corpus videt & mentem? qui linguas & fibras? aperta denique & operta? Quique non facta solum ipsa, sed causas eorum & progressus videt in clarâ luce. Thales olim interrogatus, εἰ ληθόντες ἑστέ; ἀνὴρ ἤτις ἀδίκησεν, εἰ ληθόντες; ἀλλ' ἔσθ' ἐστὶ διανοεῖσθαι, verè

respondit. At nos contra hinc in nube, qui non solum occulta scelera non videmus, sub tunicâ (quod aiunt) & sinu admissa; sed vix aperta & protracta iam in lucem. Non enim culpam ipsam & vim eius cernimus; sed externa quædam vestigia admittæ & iam fugientis. Optimi sæpe nobis, qui deo pessimi: & reiecti contra, qui illi electi. Claude igitur, si sapias, de meritis aut immeritis os & oculos: causæ tam obscuræ non bene cognoscuntur de plano.

CAP. XVII.

Responsio ad objectionem tertiam, de pœnis translati. exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis huius causæ sit. & plusscula alia satis curiose subtilitatis.

AT tertia etiam offusa à te Iustitiæ nebula abstergenda est, de Substitutis. Pœnas enim, inquiunt, parum iustè deus transfert: & maiorum culpas malè luunt nepotes. Hem! itane hoc novum aut mirum? Imò miror ego mirari istos miriones: cum cottidie ipsi id faciant in suâ terrâ. Dic sodes, beneficia quæ ob virtutem à Principe maioribus data, nonne transeunt ad nepotes? sanè transeunt. nec aliter in mulctis aut pœnis, opinor, quæ iisdem impositæ ob scelus. Ecce in perduell-

lionis

lionis aut maiestatis crimine, manifestò alii in culpâ sunt, alii in poenâ. idque adeò intendit humana seuitia, vt latæ leges sint, quæ innoxios liberos æternâ egestate puniant, *vt mors sit eis solatium & vita supplicium.* Maligni vestri animi! regi alicui aut dynastæ licere id vultis, non vultis deo. Cui tamen, si examinas, haud paullò iustior seueritatis huius causa. Peccauimus enim, & rebelles magno huic regi fuimus in vno omnes: & per tot stirpium traduces, primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus, & catena quædam hæc criminum coram deo est: nec peccare, exempli causâ, pater meus aut tuus iam cœpit, sed patrum omnes patres. Quid ergo mirum, si punit in posteris non propriè diuersa delicta, sed communione quâdam seminis iuncta, nec vñquam intermissa? Sed vt omitтам hæc sublimia, & agam tecum magis populari quâdam rationum viâ: hoc scio, deum coniungere, quæ nos per imbecillitatem aut imperitiam disparamus: & familias, opida, regna, non vt varium quiddam intueri aut confusum, sed vt corpus naturamq; vnâ. Scipionum illa aut Cæsarum familia, vñum illi est: Romana aut Attica vrbs, ab omni suo æuo, vñum: vñum item Romanum imperium. Iure vñclum enim quoddam est & legum iurisque societas, quæ magna corpora

hæc ligat: efficitque ut, etiam inter
 duo dissitos, communio quædam sit
 præmiorum & poenarum. Itaque Sci-
 piones olim boni? apud cælestem il-
 lum iudicem posteris id quoque pro-
 fit. Mali? noceat. Belgæ ante annos ali-
 quot lasciui, auari, impii? nos luamus.
 quia in externâ omni punitione deus
 non præsentia solum adspicit, sed præ-
 terita etiam respicit: & duûm horum
 temporum momentis temperat æqua-
 biliter iustitiæ suæ lancem. Dixi,* ex-
 ternâ punitione. & velim notes. Non
 enim culpæ ipsæ transferuntur, aut
 criminum quædam confusio fit: abest:
 sed poenæ dumtaxat siue castigationes
 quædam circa nos istæ sunt, non in no-
 bis: & ad corpora aut opes spectant
 propriè, non ad animum hunc inter-
 num. Quid autem hîc iniuriæ? Here-
 des enim certè commodorum præmio-
 rumque si qua maioribus debita sunt,
 esse volumus: cur onera recusemus &
 poenas?

*Delicta maiorum immeritus lues
 Romanæ;*

canit Romanus ille vates. verè, nisi
 quod addit *Immeritus*. Meritissimò
 enim, quia meruêre maiores. Sed effe-
 ctum videre poëta potuit, non adsur-
 rexit ad causam. Ut autem in vno
 eodemque homine, iure in senectâ
 ætate delictum aliquod punimus, ad-
 missum in iuventâ: sic deus in imperiis
 aut regnis peccata vetera, quia exter-

na.

æ communionis ratione, vnum quid-
 dam deo sunt, & coniunctum. Inter-
 ualla hæc temporum apud illum nos
 non diuidunt, qui omnem æternitatem
 clausam habet in capaci suâ mente.
 An verò * Martiales illi lupi olim tot
 vrbes euerterint, tot sceptrâ fregerint
 impunè? tantum cædium sanguinisque
 hauserint, ipsi semper incruentii? Tum
 deniq; fatear vindicem nullum deum
 esse, * *qui quæ nos gerimus audit & vi-*
det. Sed non est ita. pœnas vel in po-
 steris suis pendant aliquando neces-
 sum est, tardas etsi non seras. Nec
 Temporum solum hæc coniunctio a-
 pud deum est; sed & Partium. Hoc
 volo dicere, * sicut in homine cùm
 manus, penis, venter peccauit, totum
 corpus id luit: sic in communi aliquo
 cœtu, paucorum delictum expetere
 sæpe in omnes. præsertim si ii qui pec-
 cant, velut digniora quædam membra
 sint, vt reges, principes, magistratus.
 Verè Hesiodus & ex ipso Sapientię
 penetrati:

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλεις
 καὶ ἄνδρὸς ἐπαυρεῖ,
 ὅστις ἀλιτρεῖν καὶ ἀτάσθαλα
 μηχανάσθῃ.
 Τοῖσιν δ' ἐρανόθεν μέγ' ἐπή-
 γαγε πῆμα Κρονίων
 Διμόν ὄμῃ καὶ λοιμόν.

224 DE CONSTANTIA

*Unius ob crimen pœnas urbs tota
rependit.*

*Siquis sacrilegè sese gerat aut in-
iuste.*

*Iuppiter hinc calo clades immisit ab
alto*

Pestem siue Famem.

Ita classis Argiuorum tota periit,

*Unius ob noxam & furias Aiæcis
Oilei:*

ita in Iudæâ septuaginta millia ho-
minum pestis vna iustissimè abstulit,
ob iniustam libidinem * regis. Et in-
terdum contrà; vbi omnes peccârunt.
deus vnum paucosve seligit velut pia-
culares publicæ noxæ. In quo si à rigi-
do illo paritatis * iure paullisper dis-
cedit, tamen ex iniquitate ipsâ æqui-
tas noua oritur: & clemens quædam
iustitia in multos est, quod sæuitia vi-
detur in paucos. Nonne etiam præda-
gogi ferula, è numero lasciuiantis gre-
gis, vnum aliquem cædit? imperator è
fuso exercitu, paucos decumatione ca-
stigmat? salubri tamen vterque consilio,
quia paucorum ea punitio terret ni-
hilominus & emendat omnes. Vidi
medicos sæpe venam in pede aut bra-
chio incidere, cùm totum corpus do-
leret: quid scio an idem hîc sit? Arcana
enim hæc arcana, Lipsi: & si sapimus,
propiùs non tangemus sacrum illum
ignem, cuius scintillas & stricturas
quasdam videre homines fortasse pos-
sumus:

LIBER SECVNDVS. 125
sumus: non possumus ipsum. Vt ii qui
in Solem acriùs defigunt oculos, eos
amittunt: sic mentis omne lumen, qui
eam intendunt in hoc lumen. Absti-
neamus igitur censeo curiosæ & cum
periculo quæstionis: & hoc saltem no-
bis stet, xstimari noxas humanitùs non
posse, non debere. aliam apud deum
crutinam esse, aliud tribunal. & quo-
modocunque se recondita illa iudicia
habeant; non culpanda ea nobis, sed
ferenda & verenda. Vnam hanc tibi
sententiam ingero, qui manum huic
rei & simul Curionum omnium ori
imponam, *Iudicia dei multa occulta
sunt: nulla iniusta.*

CAP. XVIII.

*Transitus ad Locum ultimum factus,
qui ab Exemplis. & ostensum, utile
interdum esse, seria medicina ad-
misceri quadam iucunda.*

HAEC sunt Lipsi, quæ pro diuinâ
Iustitiâ dicenda censui contra hos
iniustos, quæ non planè ex re meâ esse
fateor, nec tamen præter illam: quo-
niam non dubiè xquiùs libentiusque
Clades has feremus, persuasi eas non
iniquas. Et interuallo hîc aliquo ser-
monis, subito iterum erupit Langius,
Benè habet, inquit. respiravi. Supe-
raui omnes quæstionum illos scopulos,
& plenis

& plenis iam velis inuehi mihi posse videor in portum. Quartum vltimum-
 que meum agmen conspicio : quod producam sanè libens. Et vt nautæ, cum in tempestate Geminos vident, spem magnam & alacritatem concipiunt : sic ego, cui post hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim prisco ritu eam ita dicere : quia biceps, & duo per eam mihi vincenda, Nec graua hæc mala esse quæ nunc patimur, Nec noua. Id dum facio, in pauca hæc quæ superant, Lipsi, volentem attentumque te mihi da. Numquam magis Langi, inquam ego. Nam me quoque iuuat euasisse illa aspera : & à seriâ & seuerâ illâ medicinâ cui-
 dè adspiro ad hanc lenem & popula-
 rem. Ita enim futuram eam titulus mihi indicat. Nec erras, inquit Langius. Nam vt medici postquam uesserunt & secuerunt satis, non omittunt statim ægrum aut deponunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent, doloribus mitigandis : sic in te ego. quem quoniam ferro & igne Sapientix purgasse satis videor, lenibus nunc quibusdam alloquiis fouebo, & tractabo manu, quod dicitur, molliore. Descendam ex illo Philosophix arduo colle, & deducam te paullisper in amœnos Philologix tuæ campos. Id ipsum tamen non recreando magis tibi, quàm sanando. Vt Democharem medicum aiunt Confidia cuidam mul-
 lierî

lieri nobili, quæ omnem asperiores
 medicinam abhorrebat, lac caprarum
 callidè propinasse; sed quas lentisco
 pascebat: sic ego historica quædam &
 oblectantia tibi infundam, sed occulto
 quodam Sapientie succo tincta. Quid
 refert quâ viâ sanemus ægrum, dum
 persanemus?

CAP. XIX.

*Non tam graua esse Mala publica,
 quàm videntur. idque primò, si d bre-
 uiter, Ratione ostensum. Circumiecta
 enim rebus plerumque vanè timeri,
 non ipsas.*

SED ades iam mea Legio. & tu ante
 Somnes cohors prima, quâ pugna-
 mus, Non esse graua hæc mala. Id
 duplici telo effectum volumus, Ratio-
 nis & Comparisonis. Rationis: quia
 illam si respicis, reuera nec graua aut
 magna hæc omnia, quæ adsunt, quæ-
 que imminent, sed videntur tantum.
 Opinio est quæ attollit ea & exagger-
 rat, & velut cothurnis quibusdam au-
 get. Sed deme, si sapis, circumfusam
 eam nubem, & vide res in clarâ luce.
 Paupertatem exempli causâ in his
 cladibus publicis times, Exsilium,
 Mortem. Ea igitur si rectis firmisque
 oculis inspicis, quantula sunt? si suis
 ponderibus examinas, quàm leuia?
 Ecce bellum hoc aut tyrannis per tri-

but

buta multa te exhauriet. Quid tum?
 eris igitur pauper. Natura nonne ta-
 lem te dedit, talem rapiet? Quod si tri-
 ste & infame nomen tibi displicet,
 commuta. eris expeditus. Subleuauit
 enim te Fortuna, si nescis, & tutiore
 iam loco reposuit, nemo vltra exhau-
 riet. quod damnum tu putabas, reme-
 dium est. At exsul etiam ero. Imò, si
 voles, peregrinus. Adfectum tuum si
 mutas, mutas patriam. Sapiens vbi-
 cumque est, peregrinatur: fatuus sem-
 per exsulat. Sed mors mihi à tyranno
 imminet. Quasi non cottidie à naturâ.
 Sed infamis illa, quæ per gladium aut
 per laqueum. O stulte, non illa aut
 vlla mors infamis, nisi vita tua sit.
 Cita ab orbe condito optimos & il-
 lustrissimos quosque, violenta eos vis
 rapuit. Hoc examen, Lipsi, rebus omni-
 bus (gustum enim tantum tibi do) ad-
 hibendum, quæ terribiles videntur: &
 inspiciendæ ex nudæ, sine Opinionum
 vllâ veste aut personâ. At nos miseri
 ad vana & externa conuertimur: nec
 res ipsas timemus, sed circumposita
 rebus. Ecce si mare nauiges, & ma-
 gnum illud fiat: mens tibi abit, & con-
 tremiscis. non aliter quàm, si naufra-
 gium feceris, totum illud ebibendum
 tibi sit. at sextarius vnus aut alter suf-
 fecerint. Si terræmotus subito exortus,
 qui clamor & metus? censes totum
 opidum, si ruat, in te casurum, aut cer-
 tē domum, & nescis quàm ad cerebrum
 tuum

tuum elidendum satis unus aliquis
 lapis. Non aliter in Cladibus istis fit:
 in quibus strepitus præcipuè nos ter-
 ret, & vanissima imago rerum. En sa-
 tellitium illud ! en gladios ! Quid isti
 satellites, quid gladii ? quid facient ? oc-
 cident. Quid occisio ? simplex mors. &
 ne nomen ipsum te terreat, animæ à
 corpore abscissus. Omnia illa agmina
 militum, omnes illi minaces gladii,
 facient idem quod vna febris, quod
 vnus acinus, quod vnus vermis. Sed
 enim durius. Imò non paullò lenius:
 siquidem febris illa quam præoptas,
 toto anno hominem sæpe torqueat;
 ictu hîc & momento transigitur. Bene
 igitur Socrates, qui hæc omnia non
 aliter appellare solitus quam *μορμο-
 λύκæ* siue larvas. Quas si sumis, vi-
 desne quomodo pueri te fugiant ? sed
 pone easdem, & verâ facie te ostende,
 accedent iterum & amplectentur.
 Idem in istis : quæ si detractis perso-
 nis & sine pompâ videas, timuisse te
 fatearis timorem puerilem. Vt gran-
 do testis magno strepitu illisa, ipsa
 tamen dissilit : sic ista in firmum ani-
 mum si accidant, franguntur non fran-
 gunt.

Σ

CAP.

Ad Comparationem ventum. sed prius exaggerata Belgarum & huius aui mala. eaque opinio communiter refutata: & ostensum, ingenium humanum primum ad augendos suos indus.

NON ex spe aut opinione mea tam serius Langii sermo. Itaque abrumpens, Quò abis? inquam, hocne pollicitus? Mella & mulla historiarum expectabam: tu acre mihi promis, & quo nihil meracius in Sapientiae penu. Quid censes? cum Thalete aliquo rem tibi esse? cum Lipsio est: qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paullo magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, iure culpas, inquit. Nam dum purum illum Rationis radium sequor, excessisse Publicam viam me video, & furtim relapsus in Sapientiae callem. Sed iam emendo: & gradum figo in limite magis noto. Displicet Falerni illius austeritas? melle tibi tempero exemplorum. Ad comparationem ecce venio: & ostendam clarè, nihil graue aut magnum esse in his, quæ undique circumfusa, malis, si ea confers cum antiquis. Maiora enim multis partibus, & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidè impatenti gestu, Hoc ais? inquam.

— Καὶ τὸ τοσοῦτον πένθος εἰσὶν
ἐμέ ;

Numquam Langi, quamdiu caput hoc
sentit. Quod enim retrò xuum, si rectè
examinas, tam calamitosum fuit, quàm
hoc nostrum est? aut quod erit? Quæ
gens, quæ regio tulit

*Tam multa dictu grania, perpressis
aspera,*

quàm hodie nos Belgæ? Bello ecce
iactamur, nec externo solùm, sed ciui-
li; nec hoc, sed intestino. Non enim
partes solùm inter nos sunt : sed par-
tium (ô patria quæ Salus te seruet?)
nouæ partes. Adde Pestem, adde Fa-
mem, adde Tributa, rapinas, cædes: &
ἐχάτων ἑκάτων tyrannidem, op-
pressionesquæ non corporum solùm,
sed animorum. Iam in Europâ aliâ
quid? aut bellum, aut belli metus. vel
si pax: cum scædâ seruitute sub minu-
tis dominis coniuncta, & non laxior
quouis bello. Quocumque oculos
mentémque conuertras, suspensa om-
nia & suspecta; & vt in domo malè
fultâ, signa plura ruinæ. Ad summam
Langi, vt amnium omnium confluxus
in Oceanum: sic cladium videtur in
hoc xuum. Et recenseo tantùm quæ
in manibus iam, & adsunt. quid ea
quæ imminet? de quibus verè illud
Euripidæum cānam,

Κακῶν ὁ τάλας πέλαιος εἰσπορεῖ

Τοσούτοι, ὥστε μὴ πότε ἐκνεύσῃ
 πάλιν.

Langius ad me seuerè & in modum
 coërcentis, Iterumne te per querelas
 istas deiicis? inquit. Stare firmum te
 iam putabam: & cadis. vulnera tua
 coiisse: retractas. Atqui animi quâdam
 quiete tibi opus est, si sanesces. Infe-
 lissimum, ais, hoc æuum. Vetus mihi
 ista cantio. scio auum tuum idem di-
 xisse, scio patrem, scio posteros dictu-
 ros & nepotes. Insitum hoc à naturâ
 humano ingenio, ad tristia acriter re-
 ãtere oculos, præterire quæ læta. Ut
 muscæ & eiusmodi insecta læuibus
 politisque locis non diu insident, sca-
 bris adhærescunt: sic querula ista mens
 meliorem sortem leuiter transvolat,
 asperam non dimittit. Tractat, inspicit,
 & ingeniosè plerumque auget. Atque
 ut amantes in dominâ suâ numquam
 non inueniunt, cur eximia ea ante
 omnes: sic dolentes, in suo luctu. Fin-
 gimus imò vana, nec præsentia solum
 dolemus, sed futura. Quo tam sagacis
 ingenii pretio? Non alio, quàm ut
 quosdam exercitus motus procul pul-
 nis castris interdum exuit: sic nos
 deiiciat futuri discriminis falsa sæpe
 vmbra.

CAP. XXI.

*Magis deinde propriè & pressè id refu-
satum, ex Comparatione cum veteri-
bus malis. Primo de Iellis. & de clade
mirabili Iudaorum.*

AT tu, Lipsi, plebeia hæc mitte: & ad
Comparisonem me sequere, quam
deposcis. Per eam tibi clarum, non
paria solum in omni genere cladum
olim euenisse, sed maiora: & gratandi
materiam huic tuo esse, quam que-
rendi. Bello, inquis, iactamur. Quid?
ergo bella nulla apud priscos? Imò na-
ta ea, Lipsi, cum orbe nato: nec desitu-
ra, nisi cum illo. At non tam grandia
fortasse aut tam graua, quam ista. Ad-
eò contrà est; vt ludus hæc omnia sint
& iocus (seriò loquor) si conferantur
cum priscis. Non aditum, non exitum
facilè reperio, si semel me penetro in
profundum hoc exemplorum: sed ta-
men visne paullum peregrinemur per
orbis partes? eamus. A Iudæâ ordia-
mur, id est à regione & gente sacra.
Omitto quæ in Aegypto passi, quæ
post excessum ab Aegypto: tradita e-
nim hæc & prompta in diuinis libris:
ad extrema venio, & quæ cum funere
eorum coniuncta. Quæ operæ mihi
est, vt exponam velut per indicem,
singillatim. Passi igitur ciuili exter-
noque

134 DE CONSTANTIA

noque bello, non totis septem annis,
ista:

Hierosolymis primum interfecti, iussu
Flori, *sexcenti triginta.*

Cæsareæ ab incolis, odio gentis &
religionis, vno tempore *viginti
millia.*

Scythopoli (Cœlæ Syriæ vrbs est)
tredecim millia.

Ascalone in Palæstinâ, item ab incolis,
duo millia, quingenti.

Ptolemaide pariter *duo millia,*

Alexandriæ in Aegypto, sub Tiberio
Alexandro Præside *quingenta
millia.*

Damasci *decem millia.*

Atque hæc velut per seditionem aut
tumultum gesta: legitimo deinde &
aperto à Romanis bello:

Ioppæ captâ à Cesio Floro cæsi *octo
millia & CCCC.*

In monte quodam Cabulone *duo
millia.*

In pugna ad Ascalonem *decem
millia.*

Per insidias iterum *octo millia.*

Aphacæ, cum capta esset, *quindecim
millia.*

In monte Garizim cæsi *undecim
millia & DC.*

Iotapæ, in quâ ipse Iosephus, circiter
triginta millia.

Ioppæ iterum captâ submersâ *quat-
tuor*

enot millia CC.

In Tarichæis cæsi *sex millia & D.*

Gamalæ, tam interfecti, quàm spontè
præcipitati, *nothem millia:*

nec quisquam homo natus ex eâ
vrbe saluus, præter duas mulieres,
sorores.

Giscalâ desertâ, in fugâ trucidati
bis mille: & fæminarum ac puero-
rum capti *tria millia.*

Gadarensum cæsa *tredecim millia;*
capti *duo millia & ducenti.*

Præter eos qui in flumen defilière
infiniti.

In Idumææ vicis cæsi *decem millia.*

Gerasi *mille.*

Machærunte *mille D C C.*

In fluâ Iardes *tria millia.*

In Massadâ castello, suâ manu per-
empti *nonaginti & LX.*

In Cyrene à Catulo prælide cæsi
tria millia.

At in ipsâ Hierosolymorum vrbe, per
o nne tempus obsidionis mortui aut
cæsi, *deciescentina*

millia. capti, *nonaginta septem*
millia.

Summa hæc colligit (præter * innu-
meros qui omissi) *duodecies centena*

& quadraginta millia. Quid ais Lipsi?

deiciis ad hæc oculos? attolle potius:

& aude mihi comparare cum vnus
gentis clade, aliquot annorum in orbe

136 DE CONSTANTIA
Christiano bella. At quantula tamen
illa hominum terrarumque pars, si
conferatur cum Europâ?

C A P. XXII.

*De Græcorum item Romanorum-
que Cladibus ex bello. Magnus
interfectorum numerus ab ali-
quot ductus. Item vastatio
novi orbis. & miseria captivi-
tatis.*

NE C hîc insisto : ad Græciam me
confero. In quâ digerere ordine
omnia bella, siue inter ipsos siue cum
externis gesta, longum, nec cum fructu.
hoc dico. ita exhaustam & attritam
eam continuo cladium isto ferro, ut
Plutarchus tradat (numquam mihi
sine irâ & admiratione lectum) eam
vniuersam non fuisse, suo xuo, con-
sciendis tribus millibus militum: quod
tamen, inquit, olim bello Persico
vnum Megarensum opidulum confe-
cerat. Heu, quò cecidisti flos ille ter-
rarum, sol & sal gentium! Vix opi-
dum hodie alicuius quidem nominis
in hac ipsâ attritâ Belgicâ est, quod
numerus eum non adæquet idonei ad
bellum sexus. Iam Romanos & Ita-
liam perlustramus? leuârunt me pri-
dem hoc fasces recensitionum Augusti-
one

aus & Orofus. eos vide, & in iis ma-
 ria malorum. Vnum bellum Punicum
 secundum, in solis Italiâ, Hispaniâ,
 Siciliâ, supra *quindicies centena millia*
 hominum (quæsiui enim curiosè) non
 totis annis septemdecim consumsit.
 Bellum ciuile Cæsar's & Pompeii, ad
millia trecenta: & largius, Bruti, Cas-
 sii, Sex. Pompeii arma. Et quid bella
 recenseo plurium aspicio gesta aut
 ductu? Vnus ecce C. Cæsar (ô pestem
 perniciemque generis humani!) fate-
 tur & quidem glorians: *undecies cen-*
tena & nonaginta duo millia hominum
præliis à se occisa. atque ita, vt non ve-
 niat in hanc rationem strages ciuiliū
 belporum. Pauculis annis quibus ille
 Hispaniæ aut Gallix præfuit, in ex-
 ternos editæ istæ cædes. Quo tamen
 maior etiam hac parte ille Magnus,
 qui in delubro Mineræ inscripsit
fusa à se fugata, occisa, in deditionem
accepta, hominum vices semel centena
LXXXIII millia. Quibus velut in-
 numerum, si vis, adde, Q. Fabium, qui
centum decem Gallorum millia: C. Ma-
 rium, qui *ducenta Cimbrorum*: poste-
 riori æuo Aëtium, qui memorabili
 Catalaunico prælio *centum sexaginta*
duo millia Hunnorum occidit. Et ne
 bellis illis hominum cadauera tan-
 tum fuisse censeas: fuere etiam opido-
 rum. * Cato ille Censorius gloriatur
 plura opida se in * Hispaniâ cepisse.

138 DE CONSTANTIA

quàm dies in eâ egerit. Sempronius Gracchus, si Polybio fides, trecenta in eâdem deleuit. Nec habet omne æuum, opinor, quod adstruat his exemplis, præter nostrum; sed in orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octoginta in vastas illas & novas terras delati, quæ funera, deus bone, ediderunt! quas strages! Nec de causis aut iure belli dissero, tantùm de euentis. Cerno ingens illud terrarum spatium; quod vidisse magnum sit, non dicam vicisse; à vicenis tricenisque militibus peruadi: & passim inermes illos greges sterni, vt segetem à falce. Vbi tu es insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Iucayæ? quæ olim sexcentis singulæ, aut denis hominum millibus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuistis in semen. Ostende etiam te paullùm tu Peruana, tu Mexicana ora. Heu miram miseramque faciem! immensus ille tractus & verè alter Orbis, * vastus attritusque apparet, non aliter quàm si caelesti quodam igne deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit, Lipsi, dùm hæc memoro: & video nostra omnia præ istis non aliud quàm palearum cassa esse, vt Comicus ait, aut gurguliunculos minutos. Nec tamē legem illam mancipiorum adhuc refero: quâ nihil acerbius in veterum bellis. Homines ingenuos, nobiles, pueros, feminas, omnes victor abripiebat, quis scit an in æternam seruitutē? Certè seruitutem.

LIBER SECVNDVS. 739
tutem, cuius vestigium iure gratulor
non fuisse, non esse adhuc, in Christia-
no orbe. Turcæ sane vsurpant. nec
aliud est quod magis inuisum & terri-
bilem nobis reddat Scythicum illum
dominatum.

CAP. XXIII.

*Pestis Famisque prisca insignia
maximè exempla. item Tribu-
torum magnitudo quæ olim &
rapinarum.*

pestis qdail

AT tu pergis in querelâ. & Pestem
etiam adtexis Famemque: Tributa
& Rapinas. Vis igitur singula compa-
remus? sed breuiter. Dic mihi quot
millia Pestis in totâ Belgicâ abstulit,
his quinque aut sex annis? Opinor
quingenta, aut vt largiter, millia
centum. At vna in Iudæâ pestis sub
Dauidæ rege, septuaginta millia ab-
sorpsit, die non toto. Sub Gallo & Vo-
lusiano Imperatoribus, pestis ab Æ-
thiopîâ exoriens, omnes Romanas
prouincias peruasit, & per quindecim
cōtinuos annos incredibiliter exhausit.
Nec alia vñquâ maior lues mihi lecta,
spatio tēporum, siue terrarum. Scuitia
tamē & impetu insignior illa quæ By-
zantiū finitimisque locis grassata, lu-
ciani Principis, cuius vis tanta, vt
id

140 DE CONSTANTIA

in singulos dies *quinque millia* fune-
rum daret, interdum etiam *decem*.
Timidè hoc dicerem & ambiguus fi-
dei: nisi fidissimi huic rei ab illo ipso
xuo testes.* Nec minùs miranda Afri-
cana pestis, quæ euersâ Carthagine
orta, in solâ Numidiâ * *octingenta ho-*
minum millia deleuit: in maritimâ
Africâ, *ducentia*, & apud Vticam, *vi-*
ginta millia militum, qui ad oræ eius
præsidium relictî. Iterumque in Græ-
ciâ, Michaëlis Dux imperio, tâ seua:
ὄντε ἀδυνατεῖ. (Zonaræ verba sunt)
τοὺ ζῶντας ταφῇ παρέδιδόναι
τοὺ θνήσκοντας, ut vini prorsus
paves non essent mortuis sepeliendis.
Denique * Petrarchæ xuo, ut ipse re-
fert, tam valida in Italiam incubuit, ut
ex millenis quibusque hominibus vix
decem superessent. Iam de Famine, nihil
profectò nos aut ætas nostra vidimus,
si videmus antiqua. Sub * Honorio Im-
peratore Romæ tantâ caritas & raritas
omnis annonæ, ut homines hominibus
iam imminerent, & in Circo palâm
audita sit illa vox, PONE PRETIUM
HUMANAE CARNI. In totâ * Italiâ,
vastantibus eam Gothis, sub Iustinia-
no, iterùm tanta; ut in solo Piceno
quinquaginta hominum millia fame
interierint: & passim in vsum ciborum
verse sint non carnes solùm humanæ,
sed humana excrementa. Dux mulieres

(narrare

(narrare exhorresco) septemdecim viros per insidias noctu interfecerant, & comederant: ipsæ à decimo octauo, qui id agi senserat, cæsa. Nec refero in Sacra vrbe famem, & exempla iam protrita. Quòd si de Tributis etiam aliquid dicendum est: non nego graua esse quibus premimur, sed ita si sola & per se ea videas, non si componas cum priscis. Pleræque omnes prouinciæ sub Romano imperio, * fructuum ex agro pascuo *Quintā* quotannis persoluere, *Decimam* ex agro aruo. Nec defuere Antonius & Cæsar nouem decemque annorum tributa exigere in vnum annum. Iulio Cæsare interfecto, cum arma sumpta pro libertate, singuli ciues *vigesimam quintam* omnium bonorum dependere iussi: & hoc amplius, Senatorii ordinis omnes, in singulas ædiu suarum regulas, * *sex asses*. Quæ immensa contributio nostrisque sensibus nec credenda nec reddenda. At Octavianus Cæsar, * (credo ratione nominis sui habitâ) *octauam* omnium bonorum partem à libertis exegit, & accepit. Et omitto quæ Triumviri, quæ alii tyranni patrauerunt: ne nostros doceam, recitando. Vnum tibi instar omnium exactionum rapinarumque sit, de Coloniis. Quo inuento vt nihil ad vim imperii firmitus, ita nihil in subditos cogitari potuit tristius. Deducebantur passim legiones cohortesque

142 DE CONSTANTIA
que veteranæ in agros & opida; mis-
erique prouinciales momento tempo-
ris bonis & fortunis omnibus prouol-
uebantur. idque nihil ausi, nihil me-
riti : sed pro crimine omni, opes aut
opimi agri. In quo profectò gurgēs
quidam calamitatum omnium appa-
ret. Miserum est nummis spoliari:
quid etiam agris tectisque? Graue istis
pelli : quid totâ patriâ? quid templis,
arisque? Distrahebantur ecce aliquot
millia hominum, liberi à parentibus;
domini à familiaribus; vxores à viris;
& in varias terras, vt cuique fors sua
fuit, spargebântur: alii in *sicentes Afros*,
vt poëta in hac ipsâ re ait, *Pars Scy-
thiam, aut toto diuisos orbe Britannos*.
Solut Octavianus Cæsar in solâ Italiâ
duodecinginta colonias collocauit, in
prouinciis quot libuit. Nec alia res
magis, vt ego scio, exitio fuit Gallis
nobis Hispanisque.

C A P. XXIV.

*Crudelitatis & Cædium narratio-
nes aliquot miræ, & supra om-
nia scelera huius æui.*

SE D scuitia tamen hodie, inquis, &
cædes inauditæ. Scio quid inuas, &
quod nuperum factum. Sed tuam fidem
Lipsi: tale nihil apud antiquos? O im-
peritum te, si nescis : malum, si dissi-
mulas!

mulas ! Exempla enim adeò prompta
 & multa , vt laboremus in eligendo.
 Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo
 & proscriptionem eius infamem * &
 immanem, quâ *millia quattuor & sep-*
tingentos ciues abstulit vni vrbi. Et ne
 vilia quædam capita aut è plebe cen-
 scas, *centum quadraginta* in iis Senato-
 res. Nec tango cædes innumeras, quæ
 vulgo factæ permissu eius siue iussu. vt
 non immeritò vox illa Q. Catulo ex-
 pressa sit, *cum quibus tandem victuri*
sumus, si in bello armatos, in pace inero-
mes occidimus? At Sullam eundem
 haut multò post imitati tres discipuli
 (Triumuiros intellego) * pariter pro-
 scripsêre *trecentos Senatores* : Equites
 Romanos *supra bis mille*. Heu scelera,
 quibus nihil acerbius Sol ille vidit
 visurusque est, ab ortu omni ad occa-
 sum ! Appianum, si voles, lege, & in eo
 variam fœdamque imaginem latitan-
 tium, fugientium; sistentium, extrahen-
 tium ; liberorum circà eiulantium, &
 coniugum: peream ego, nisi humanita-
 tem ipsam periisse dices fero & ferino
 illo xuo. Atque hæc in Senatoribus
 equitibusq; gesta; id est, totidem pænè
 regibus aut dynastis: sed in multitudi-
 nem fortasse non fruitum. Imò vide
 mihi eundem Sullam, qui * *quattuor*
legiones contraria partis, fidem eius secu-
tas, in publicâ Villâ, nequicquam falla-
ciis dextra misericordiam implorantes,
obitum.

oblitruncari iussit. Quorum cum morientium gemitus Curiam quoque attingisset, attonito & conuerso Senatus: *Hoc agamus, inquit, Patres conscripti. pauculi s' di. iussu meo puniuntur.* Nec scio quid magis hinc mirer: hominem id facere potuisse, an dicere. Et plurane poscis scæuitæ exempla? cape.
 * Seruius Galba in Hispaniâ trium ciuitatum conuocato populo, quasi de cõmodis earum acturus, *septem millia*, in quibus flos iuuentutis consistebat, repentè trucidauit. In eadem regione
 * L. Licinius Lucullus consul, * Caucæorum *viginti millia* contra deditio-
 nis stipulatæ fidem immisis in urbem militibus occidit. Octavianus Augustus
 Perusiâ captâ, * *trecentos è dediticiis, electos viriusque ordinis, ad arã D. Iulio exstructam hostiarum more mactauit.*
 Antoninus Caracalla, nescio ob quos iocos infensus Alexandrinis, pacis specie in urbem eam veniens, vniuersam iuuentutem in campum conuocatam, milite circumdedit, & signo dato ad vnum omnes occidit. parique scæuitiâ in reliquam multitudinem vsus, frequentissimam urbem prorsus exhaustit.
 * Mithradates rex vnâ epistolâ *octoginta millia* ciuium Romanorum negotiandi causâ per Asiâ dispersa interemit. * Volesus Messalla proconsul Asiæ *trecentos vnâ die*, securi percussit, & inter cadauera reiectis manibus super-
be

bè inambulans, quasi rem magnificam fecisset, proclamauit, ὦ πρῶτος βασιλεύς. Et profanos adhuc loquor impiosq;, sed ecce tibi etiam inter deo vero deuota nomina Theodosium Principem, qui Thessalonice per summum scelus & fraudem septē millia innoxiorum capitū in theatrum quasi ad ludos conuocatos, immisso milite necauit. Quo facto nihil magis impium vetus omnis impietas habet. Itē post hæc mei Belgæ, & scuitiam siue perfidiam Principum accusate in hoc æuo.

CAP. XXV.

*Tyrannis etiam nostra elata.
ostensa ea à naturâ siue malitiâ
humanâ esse & externas inter-
nasque oppressiones fuisse olim.*

DENIQUE Tyrannidem etiam hodiè culpas, & oppressiones corporum atque animorum. Nec ambiciosè mihi nunc decretum attollere æuum nostrum, vel adfligere, cui enim bono? hoc quod ad Comparationem nostram facit, dicam. Quando mala ista non? & ubi non? Cedo mihi scilum aliquod sine insigni tyrannide, cedo gentem. Si potes: (subibo enim discrimen huius alicui) ego quoque confitebor miserrimos nos miserorum. Quid

taces? Verum est, vt video, illud dias-
 syrticum vetus, *Omnes bonos Principes
 in uno annulo posse perscribi*. Insitum
 nimirum humanis ingeniis, imperio
 insolenter vti: nec facile modum ser-
 uare in eâ re, quæ supra modum. Nos
 illi ipsi qui de tyrannide querimur,
 semina tyrannidis inclusa in pectore
 gestamus: nec voluntas plerisque ea
 efferendi deest, sed facultas. Serpens
 cum frigore torpet, venenum nullo-
 minus habet, sed non exerit: simile in
 nobis, quos sola imbecillitas arcet à
 nocendo, & Fortunæ quoddam frigus.
 Da vires, da instrumenta: vereor vt vel
 impotentissimi plerique istorum sint,
 qui nunc tam iniqui in potentes. Ex-
 emplum in cottidianâ istâ vitâ. Vide
 mihi patrem illum sœuientē in filios,
 dominum in seruos, præceptorem in
 discipulos. Phalarides in suo genere
 omnes isti sunt: & fluctus eosdem in
 flumine excitant, quos reges in magno
 mari. Nec animantibus aliis non hæc
 natura. è quibus pleraque sœuiunt in
 congeneras sibi species, in aëre, terrâ,
 aquâ.

— — — pisces sic sæpè minores

*Magnus comest, sic aues enecat ac-
 cipiter;*

sic rectè Varro. Sed corporum istæ
 oppressiones sunt, inquires: hodiè hoc
 eximium, quodd etiam animorum. Itane
 animorum? vide ne inuidiosè hoc po-
 nās, quàm verè. Ignorare mihi sese &
 naturam

naturam illam cælestem videtur, quif-
quis premi eam putat posse aut cogi.
Nulla enim externa vis vñquam fa-
ciet, vt velis quod nolis, sentias quod
non sentis. Ius aliquis in vinclum hoc
animi habet siue nexum: nemo in ip-
sum. Soluere eum à corpore tyrannus
potest, non naturam eius dissoluere:
quæ pura, æterna, ignea, spernit exter-
num & violentum omnem tactum. At
sensum tamen animi non licet expro-
mere. Esto, sed linguæ tuæ igitur frænæ
ponuntur, non animo: nec iudiciis, sed
factis. Sed nouum hoc ipsum & inau-
ditum. O bone, quàm erras! Quot tibi
possim dicere qui sub tyrannis sen-
sum suorum poenas luerunt, propter
incautam linguam? Quàm multi ex iis-
dem vim adferre iudiciis conati? &
iudiciis dico in re pietatis. Persarum
& Orientis reges adorari, tralaticium
fuit. & Alexandrum, eundem diuinita-
tis cultum sibi adseruisse scimus, rusti-
cæ Macedoniæ suæ non probante. Inter
Romanos bonus ille & moderatus
Princeps Augustus, flamines & sacer-
dotes in prouinciis imò in domibus
singulis habuit, vt deus. Caligula deo-
rum statuis amputato capite, suum im-
poni iussit, ridicula impietate. idem
templum suo numini, sacerdotes, &
quæsitissimas hostias instituit. Nero
Apollo haberi voluit: & illustrissimæ
ciuium interfecti, hac præscriptione,
* quæd nūquam pro cælesti voce im-

148 DE CONSTANTIA
molassent. Iam Domitianus, Deus do-
minusque noster, palam audiebat. Quæ
vanitas vel impietas si hodie in vllor-
egum, Lipsi, quid diceret? Nec adna-
uigo propius hanc Scyllam, in quam
non trahent aut pellent me vlli am-
bitionum venti. Α' κίνδυνον γὰρ ἔστι
τὸ σιγῆς γίγναι. Vnum tantum in
totam hanc rem priscae seruitutis te-
stimonium adferam, & quidem è fa-
miliari tuo scriptore: quod velim at-
tendas. Tacitus de Domitiani xuo:
Legimus cum Aruleno Rustico Patrus
Thrasea, Herennio Senecæoni Priscus
Helvidius laudati essent, capite lesuisse.
nec in ipsos mo'ò auctores, sed in libros
quoque eorum scutum, delegato Trium-
viris ministerio, ut monumenta clarissi-
morum ingeniorum in comitio ac foro
vterentur. Scilicet illo igne vocem populi
Romani, & libertatem Senatus, & con-
scientiam generis humani aboleri arbi-
trabantur: expulsis insuper Sapiencia pro-
fessoribus, * & omni bonâ arte in exs-
ilium actâ, nequid vsquam honestum oc-
curreret. Didimus profectò grande pa-
tientia documentum; & sicut vetus æ-
tas vidit quid ultimum in libertate es-
set, ita nos quid in seruitute: adempto
per inquisitiones etiâ loquendi audiendi-
que commercio. Memoriam quoq; ipsam
cum voce perdidissimus, s; tam in pot-
estate nostrâ esset obliuisci, quàm tacite.

C. APO

LIBER SECVNDVS. 149
CAP. XXVI.

Postremò doctum non mira aut
noua esse hæc Mala. hominibus
gentibusque omnibus semper
communia. & solatium in cæ
re quæsitum.

NE C adtexo plura de Compara-
tione. ad alterum Legionis meæ
agmen venio, quod oppugnat Nouita-
tem: sed breuiter & contemptim. Spo-
lia enim potius leget ex deuicto iam
hoste, quàm vt consertâ manu acriter
cum eo pugnet. Reuera autem quid hæc
homini nouum esse potest, nisi qui
ipse nouus nouitius in humanis rebus?
Crantor egregiè & prudenter, qui ver-
sum hunc semper habebat in ore:

Οἶμοι· τί δ' οἶμοι; θνητά
τοί πεπόνθαυμι.

Circulantur enim cottidiè hæc clades,
& orbe quodam eunt per hunc Or-
bem. Quid tristitia hæc euenire inge-
miscis? quid admirare?

Οὐκ ὅτι πασι σ' ἐφύτασ'
ἀγαθοῖς

Ἀγάμεμεν Α' τρώες.

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.

Θιητὸς γὰρ ἔφους· καὶ μὴ σὺ θέλης,

Τῶν θεῶν ἔγω βυλομένην ἔσμαι.

L 3

Illud

DE CONSTANTIA

Illud potius mirum, si exlex quisquam
 ab hac communi lege, nec onus ferat
 quod ferunt omnes. Solon amicum
 quendam Athenis grauiter lugentem
 in arcem deduxit, & subiectas omnes
 in magnâ vrbe ædes ostendit: Cogita,
 inquit, quàm multi ludus sub his
 tectis olim fuerint, nunc versentur,
 postea futuri sint: ac mitte mortalium
 incommoda tamquam propria deflere.
 Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in
 magno isto mundo. Sed quoniam re
 non potest; age, fiat paullisper cogita-
 tione. Sisto te in alio illo, si vis, O-
 lympo. despice mihi omnes vrbes, pro-
 uincias, regna: & cense totidem con-
 septa te videre cladium humanarum.
 Amphitheatra hæc quædam sunt &
 velut Arenæ, in quibus cruenti illi
 Fortunæ ludi. Nec longè oculos mitte,
 Italiam vides? nondum triginta anni
 sunt, cum à suis asperisque ab utroq;
 latere bellis conqueuit. Latam illam
 Germaniam? Validæ in eâ scintillæ nu-
 per discidii civilis: quæ iterum exar-
 descunt, & nisi fallor, in exitiale magis
 flammam. Britanniam? perpetua in eâ
 bella cædesque, & quòd nunc paulli-
 sper in pace est, imperio debet pacati
 sexus. Galliam? vide & miserere, etiam
 nunc per omnes eius articulos gan-
 græna serpit sanguinolenti belli. Nec
 aliter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi;
 & communionem hac miseriarum, tuas
 leua. Atque ut triumphantibus à iergo
 destitui

destitui seruus solet, qui in medio triumphi gaudio identidem interclamarer, Homo es : sic tibi monitor iste semper adsistat, Esse hæc humana. Vt enim labor cum pluribus communicatus leuior sit: sic item dolor.

CAP. XXVII.

Sermonis totius Conclusio. & ad repetendum eum ruminandumque brevis admonitio.

EXPLICV I copias meas omnes & sermonem, Lipsi : & habes quæ pro constantia dicenda mihi censui in Dolorem. Quæ utinam non grata tibi solum, sed salubria: nec delectent, sed magis iuuent ! Iuuabunt autem, si non in aures solum, sed in animum demittes: nec audita iacere & inarescere ea patiêre, vt semina sparsa summo solo. Denique si repetes seriò & ruminaberis. quia vt ignis è filice non vno concussu elicitur: sic in frigido isto pectore, non primò admonitionum ictu accenditur latens & languens in nobis vis illa honesti. Quæ vt verè aliquândo in te ardeat, nec verbis aut specie, sed re & factis, supplex quæso venerorquæ æternum & diuinum illum ignem.

Cùm dixisset, surrexit properè; & Eo Lipsi, inquit. Sol hic meridies prandii mihi index, tu sequere. Ego alacer ac libens, inquam : quodque in mysteriis solet; iure nunc acclamem,

Ἐφύγον κακόν, ὅτι ἐγὼ ἀμείνω.

FINIS.

AD DEVM
PRO CONSTANTIA
PRECES

Fusa in graui & diuturno
meo morbo, anno ∞ . I ∞ .
L X X I X. Ætatis meæ
X X X I I.

CV I mare, cui tellus famulatur,
 & ignea celi
Sidera : quem metuant mortalia sæcla
 animantura;
A'me Deus, sine quo dias in luminis
 oras
Nil venit, & sine quo nil exit luminis
 oras :
Adspice me, quem languor habet, quæ
 sæbida vexat
Fbris, & exiguum suadet sperare sa-
 ludem.
Annue ne pariter cum corpore mens
 brutescat,
Nec timida mea fugiat CON-
 STANTIA pectus.
Certa etenim vita finis mortalibus in-
 stet,
Et cuncti properamus eundem sanguine
 perire

Nec

Non cursus tamen omnibus unus : & illa
beatus,
Qui vita infames scopulos & naufraga
saxa
Festinâ potuit prateruexisse carinâ!
Quando uoles mea Parca, sequar. non
hic terrenis
Impedior curis : nec me fucata ueneno
Vellera : nec rutilo splendor perstrinxit
ab auro.
Sola mihi docta arrisit pellacia Musa.
Hanc quoque sperno libens. tu tantum
die decorum,
Mundi mens aeterna, & inenarrabile
numen,
Suscipe me, & latum meliori in sede
repona.

GRÆCARVM
SENTENTIARVM
DICTIONVMQVE
Interpretatio.

PRAEFATIONE AD LECTOREM.
ἀερόβια τῷσι. *Per aërem incedunt.*

LIB. I. CAP. I.

Γῆν καὶ γῆς. *Terram terrâ commutare.*

τάδ' ὑπέρτερα. *Supera infera reddet Iupiter altitonans.*

Ἐκ βῆέων. *Extra tela. ne quis vulneri vulnus addat.*

CAP. II. λόγῳ, βέβηχῳ. *Ratione, non laqueo.*

CAP. IX. τὸ γὰρ οἰκτιρῶν. *Nam proprium infortunium premit quemque pariter : at statim doloris expers cor ob luctum alienum.*

CAP. X. μὴ νοσήν τί μοι: *Egro ne aegritudinem Addas. satis Supérque cladibus premor.*

Ἰα-

Ἰ' αἰθερίον. *Officina medici, o viri,
Philosophi schola est. Est au-
tem Musonii Rufi.*

ἀνάγκη ἕχῃ. *Imperat Necessi-
tas Amare patriam cunctos.*

CAP. XIV. Πάντων ταμίαι. *O-
mnium rerum dispensatores &
administri in caelo.*

Συμφορῇ θεήλατοι. *Clades à
Deo inuestæ.*

CAP. XV. τί ἰχυρότατον; *Quid
fortissimum?* [vincit.

ἀνάγκη. *Necessitas. omnia enim
τὴν ἀνάγκην. Ne deos quidem
cogere posse Necessitatem.*

CAP. XVI. μόνοις ἔγινετο. *Uni deo Numquam senectus,
atra nec mors imminet. Sed alia
miscet dormitor ætas omnia. Sunt
Sophoclis versus.*

CAP. XVII. τί δ' ἐπὶ; *Quid est
aliquis? quid nullus? umbra
somnia homo.*

ἡσύχα ποδί. *Modesto pede.
ἔγδ' τ' αἶψα. Non etenim diuina
mens vertitur æternorum.
Homeri*

Homeri versus.

CAP. XIX. τὰς ἐν ᾧ τετρακ-
δας. *Tricesimas quæ in orco.*
quod adagium malè vertit,
malè cepit noster Deside-
rius.

κέλευον τρυπᾶν. *Milium tere-
brare.*

CAP. XX. τί ἐνδεχόμενον. *Con-
tingens.*

ὡς ὅτι τὸ πλεῖστον. *Vt plurimum.*

CAP. XXI. περὶ θεῶν. *De diis hoc
dic, esse.*

CAP. XXII. θύοι μ' ἂν αὐτοῖς. *Po-
tius sacra illi fecerim, quam
percitus ira, ferire calcibus sti-
mulos velim, Mortalis ipse cæ-
lico pugnans deo.*

μὴ θεοῦ αὐτὸ χεῖν. *Cum deo non pu-
gnare.*

ἀλγέα δ' ἐμπετ. *Dolores autem
In animo residere sinamus, licet
tristes. Non enim utilitas ali-
qua frigidi luctus.*

θεῶν τροφὴ. *Deorum cibum.*

LIB.

LIB. II.

CAP. III. Ζεφυρίη πνεύματα.
Zephyri spirans aura alia qui-
dem gignit, alia concoquit.

CAP. IV. ὥς ἐδίδεν. Quàm scire
nihil est, sapere si non adficiet
μετέωρον. Elati, superbi, vani.

CAP. VIII. εἰ δύνάμει. Si fa-
cere id possum, aut fieri res ipsa
potissit.

CAP. X. εἰ δίκης ὀφθαλμὸν.
Iustitiae lumen esse, cuncta
quod videt.

κρίσεως, ἀλλ' ἔτι πτωχεία. Pæ-
na, sed non ultio.

CAP. XII. ἀλλ' ἔτι θεοῖς. Divina
numquam, ipsis regentibus diis,
Scibis, nec omnia usque si per-
vaseris.

CAP. XIII. τὸ θεῖον. Divinum nu-
men lentè & or. line progredi-
tur.

σιγῇ καὶ. Silenter & lento pede
Progressa rapiet improbos in
tempore.

CAP.

CAP. XIV. ἀκόλιδες τ. Subsequa
iniuriæ pœna.

ἡλικιώπης. Coætanea & aqualis.

CAP. XV. ζεῦ, μὴ λᾶδοι. Ne hu-
ius malite fallat auctor, Iupi-
ter.

CAP. XVI. εἰ λᾶδοι. An falleret
deos iniuste faciens? ne cogitans
quidem.

CAP. XIX. μορμολύκηα. Terricu-
lamentariorum.

CAP. XX. κ' τῆτο. Et persuasurum
mi hoc putas? Ex Aristophane
est.

ἐχάτων ἔξατον. Ultimorum ul-
timum.

κακῶν ὁ τάλας. Pelagus, miser,
malorum contuor Tam magnū,
ut enatare facile non fiet.

CAP. XXIV. ὦ φράσμα. O rem
regiam!

CAP. XXV. ἀκίνδυον γδ. Periculo
vacat silenti premium.

CAP. XXVI. οἶ μοι. Heu me!
quid heu me? humana perpesi
sumus.

Ἐν ὅτῃ δ᾿ ἄσιν. Non te omnia ad
lata genuit, O Agamemnon,
Atreus. Opus tibi gaudere &
dolere. Mortalis enim natus es:
& ut recuses, Superis ita vo-
lentibus erit.

CAP. XXVII. ἔφυγον κακὸν. Ef-
fugi malum, repperi bonum.

LOCOS

LOCORVM

OBSCVRIORVM,

quæ in contextu asterisco notantur,

EXPLICATIO.

LIB. I.

CAP. I. Eburonum urbem.
Leodium intellego.

CAP. II. Romanus Sapiens.
Seneca.

Commotiunculas. Stoïci hæc ita distinguunt, ut primos contra aut præter rationem motus, *Adfectus* appellent: eosdem crebros & inueteratos, *Mortos*.

CAP. IV. Melius Pertinacia. Nam Attius apud Nonium Peruicaciam in virtute ponit, hanc in vitio, Seneca tamen & alij aliter.

CAP. V. Partem diuini. Quod rigidè haud verum: sed tamen imago quædam reliqua dei.

CAP. XIII. Aristoteles. Libello de Mundo;

*Mundo, quem Stobaeus citat ut
Epistolam ad Alexandrum.*

C A P. X V I. Sidus exortum.
*Anno L X X I I. quod supra
omnem elementarem regionem
fuisse peritissimi Mathematici-
corum consentiebant.*

*Vi suâ stare. Ideò Vestam appel-
latam.*

*Duas insulas. In Zelandia par-
tibus.*

Aeterna vrbs. Romam sentio.

*Duplicis imperii. Romani &
Tercici.*

*Scythæ. Ob Turcas dico, qui ex
illis.*

C A P. X V I I I. Mercurius. *Etiam
Plato inclinare istuc videtur in
Timæo.*

*Aphrodisiensi. Nam ipse Ari-
stoteles silet. excipio De mun-
do, ubi aliter.*

*Præter fatum. Ita Virgilio &
Ciceroni, Fato perire, aut præ-
ter Fatum, scriptum.*

*Aristoteles. Ut qui nec Proniden-
siam*

etiam plenè & planè satis ad-
ferat; sed obiter aliquid in
Ethicis.

Chrysippo. Cuius etiam alia de-
finitio in Agellij lib. VI.

Seneca. lib. IV. De benef. cap.
VII. ubi hæc tamen aliter &
corruptè legas.

Scriptor magnus. Aristoteles
De Mundo.

Sed & nomen. Vt & ab Augu-
stino lib. I. Retract. cap. I.

CAP. XIX. Dictum diuinum.
Prisciani verba, & similia
Varro.

Providentiæ distinctè. Hæc ut
explicarent, alij triplicem Pro-
videntiam fecere, ut Platonici
& Plutarchus. quâ diuisione
nihil opus.

Prisci Patres. Minutius, Isido-
rus, Orig. VIII. cap. ult.
Quin & Thomas Aquinas li-
bellum de Fato scripsit & in-
scripsit.

CAP. XX. Quidquid hic disputo,
prudens

prudendum iudicij esto. ~~corri-~~
gam monitus, & erroris aliquis
me conuincer, nemo pertinacia.

Anus illas. *Parcas intellego.*

Cogat aut tollat. *Acute Au-*
gustinus. Non enim voluntas
cogi potest vt velit quod
non vult: non enim velle-
mus, si nollemus.

Vidit non coëgit. *μεγίστην δὲ*
πάντα, ἀλλ' ἔπειτα με-
ρίδι. *Damascenus.*

Necessario. *Necessitate sequela.*

C A P. XXI. Maluit tollere. *In*
libris De diuinat.

Eximius sapientum. *Epicetus*
in Enchirid.

C A P. XXII. Velleius. *Velleius*
Paterculus hac lib. 11. De Ca-
sare & Varo.

Patriam suam. *Thebas.*

LIB. II.

CAP. III. Romanum illum.
Hortensium, qui lugubria sum-
sisse dicitur ob muranum.

CAP. IV. Non idoneum. Au-
gustini verba & sententia, lib. I.
De Ordine.

CAP. V. Manum mouens.
σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κινεῖ.

CAP. VI. Benefica. Restringe ta-
men, & illustra ex CAP. VIII.
sequenti.

Homerus Philosophorum.
Plato.

Noster Sapiens. Seneca in Epi-
stolis.

CAP. VIII. Directæ ad salutem.
Certè in bonis.

Augustini. In Enchiridio, cap. XI.
Quàm ut malos. Severini Boë-
thii verba sunt de Consolat.

CAP. X. κόλασις. Aristoteles
εγχειρὶς I. Rhet. διαφέρει δὲ
τιμωρία καὶ κόλασις. ἢ μὲν γὰρ
κόλασις τῷ πάσχοντι ἐνεκά
ᾧτιν, ἢ δὲ τιμωρία τῷ ποιοῦντι.

CAP.

C A P. XI. Numero, augmento.
ταύτα μέτρον ἢ ἀριθμὸς καὶ
σταθμὸς δῖτε. ξι, ait Hebreus
Sapiens cap. xi.

Exacuunt. Quò spectat prouer-
bium, ὁ πῖλαρος ἀπὸ πάντων πα-
τῆρ, quod frustra alio deferunt.

C A P. XII. Plerumque nocentes.
Lucretii versus.

Non aliter. Tacitus i. Annal.

C A P. XIV. Dii me deaque.
Tiberij verba ex epistola ad Se-
natum.

Ergo ego solus. Neronis moritu-
ri verba.

C A P. XV. Per eam pereat. Ob
suspicionem veneni ab eâ dati.
Hostis filio. Tiberio.

C A P. XVII. Externâ punitione.
Quæ videlicet castigatio preui-
da & instar medicina est. At
in pœnis, ut cum vulgo dicam,
spiritualibus, aliud est: nec ea
personam exedunt.

Martiales lupi. Romanos intel-
lego.

Qui

Quis quæ nos. *Plauti est in Ca-*
pria.

Manus, penis, venter. Furto,
libidine, ingluvie.

Libidinem regit. Quâ David
populum ambitiosè recensuit.

Rigidoparitatis iure. Rectè Tacitus: Sumit aliquid ex iniquo
omne magnum exemplum,
quod aduersus singulos uti-
litate publica rependitur.

Iudicia dei occulta. Augusti-
nus.

CAP. XIX. En satellitium. Plura
nos huius rei in Thrascâ nostro
sine De contemptu mortis.

CAP. XXI. Exponam per indi-
cem. Sumsi autem & collegi
è Iosepho.

Præter innumeros. Qui fame,
exsilio, miseriis perierunt.

CAP. XXII. Plutarchus. De dese-
ctu craculorum.

Vndecies centena. Plinio hæc tra-
dita, lib. VII.

Cato Censorius. Apud Plutar.

Plura

Plura opida. *Ad quadringenta,*
ut tradant Plutarch. & App.
Attritus apparet. Certè sub ini-
tio. Nam nunc habitari iterum
scio, & melius coli.

CAP. XXIII. Pests ab Æthiopia.
Zonaras tom. 2.

Fidissimi testes. *Procopius lib.*
11. De bello Persico. Agathias
lib. v. Hist.

Octingenta millia. *Orosius lib.*
v. cap. viii.

Petrarchæ ævo. Sub annum à
Christo ∞ CCCLIX.

Sub Honorio. *Zosimus vi. An-*
nal.

vastantibus eam Gothis. *Pro-*
cop. de bello Goth. lib. 11. apud
quem plura vide.

Quintam ex agro pascuo. *Ap-*
pianus satis clarè innuit lib. 1.
ἐμφυλ.

In singulas regulas. *Dio apertè*
lib. XLVI. οἱ δὲ βελάται τέσ-
σερας ὁδούς καὶ ἐκάστην
κεραμίδα τῶν ἐν τῇ πόλει οἰ-
κίων.

M 4 Octavi

Octavianus. Dio lib. 1.

e A P. XXIV. Millia quattuor
Valerius lib. 11.

Trecentos Senatores. Appianus
ita numerat.

Quattuor legiones. Ita Valerius
lib. 1 X. idque efficeret XXIV.
millia hominum. At Seneca
tantum de Septem millibus.
De Ira.

Galba. Valerius.

L. Licinius. Appianus.

Caucæorum. Puto, Vaccæorum.

Trecentos è dediticiis. Suetonii
verba.

Caracalla. Xiphilinus & Hero-
dianus.

Mithradates Valer. aliisque.

Mellalia. Seneca 11. De Ira.

Cap. XXV. Hac præscriptione.
Idque inter alia Thraseæ obie-
ctum.

Expulsis insuper. Velim notes
veræ tyrannidis mores.

IANI DOVSÆ

NORDOVICIS

AD

I V S T V M L I P S I V M

*suum, Melos ex iambris meris,
potiorem Lipsiani argumenti
partem, summamque totius o-
peris carptim & quasi saltua-
tim complectens.*

NOVVM cui istud imputabimus
Melos?

Cui hoc Poëma museum?

Tibine Lipsi? Ita hercle verò seriò:

Tibi (inquid) tibi, ô decus

Meum, omniumque Mentem habere
queis Bonam,

Et esse Corculis datum est;

Sinistra ritè quis mamilla subsilit.

Dei ferens Imaginem.

Cape istud ergò Iambicū Melos tibi.

Cape hoc Poëma museum:

Poëma ductu & alite vnus tuo

Satumque & editum simul:

Silentij esse quando longius reum

Pudet pigetque me tibi.

Neque vnquam id æquus ille luppt-
ter sinat.

Vt his amoris ignibus

Ita anteuortat vlla segnitas mihi,

Fidem

Fidem ore Lipsio vt datam
Reapse frustrer. absit à Fide mea
Modi istiusce vanitas.
Abeſto, verba tertiata cui placent,
Referta falſimoniis.
Nec hocce Suada Lipſiana nos docet:
Pares cui haud Leporibus
Scientiisq̃ue, ſed Fide eſſe mutuâ
Fauentiâque nos decet.
Et ampla Laus ſat iſta: plura qui ap-
petit,
Neque ille cor, neque os habet.
Tua introire Tempſa poſſe ſat mihi,
Bonæq̃ue mentis Abdita
Nouè reperta noſcitare, te Duce:
Tuiq̃ue cote roboris
Cor aſperare, nec periculi vlli
Pauere magnitudinem.
O approbanda mentis obſtinatio!
O expetenda dogmata!
Vt hîc ſuaue, Langiano in atrio
Inambulare! vt, ô, ſimul
Tuo aſſidere ab ore pendulum iuuat;
Tuo, illiusq̃ue quem facis
Loquentem! & hinc in Hortulâ
ſequi! ordines
Vt è virente Pergulâ
Notare ſorum: & omne Stirpium
genus
Hiante obire lumine;
Nouoq̃ue rariora ab orbe Semina
Sagace nare perſequi!
Odor beate, quicquid eſt Aromatum
Lepore prouocans tuo;
Licetne in hiſce ſoſculis & herbis,
Remiſ-

Remissionis indigo,
(Vti exsoluta mens aberret à malis
Parumper) acquiescere?
Licet : neque istud (annuente hero)
modò,
Sed & replere fructibus
Sinum, manusque vtrasque, & vngue
carpere,
Et admouere naribus.
Quid ? an lubido ferta texere est tibi,
Corollulamque pacilem?
Rei huius optio ecce plena fit tibi,
Tuo arbitrato vt eligas.
Thyma, an rosas, amaracumne manelis.
Age ecce, quantus hîc nitor?
Quis ordo ! quàm omnia aptè in areas
suas
Locata, tesseræ in modum!
Herine cultum, an elegantiam prius
Loci ipse mirer, ambigo.
Stupere certè vtrunq. cogor intuens;
Herilem at indolem magis,
Cui scatere tot facetiis datum,
Cui hanc præire Symbolam,
Et ægra corda sospitare ius fuit,
Medentibusque pharmacis
Beare. Quæ modò ecce promus im-
putat
Nouâ arte Lipsius tibi.
Athena vt vnde firmitudo pectoris
Paranda : & vnde Inertia
Sit ista, & ægra Sensuum imbecillitas,
Habere cognitum queas.
Duplex Boni omnis ergo, seu Mali,
Caput;

Opinio

Opinio atque Mens Bona.
Poli illa Germen igneum, aëque
Spiritu
Originem trahens suam.
Quid? ipse non Homullo an infans
Deus
Per istam imaginem sui?
Cupidinum, hancce quisquis audit,
omnium
Necesse victor audiat.
At altera illa pars, Opinio puta
Imaginosa, corpori
(Sata vnde) adhæret, impedita Sen-
sibus,
Grauique fixa perpetim
Luto: cui vsq; Pœnitentia it comes,
Vaga, ebriosa, futilis.
Homo miselle, pulvis, umbra, som-
nium,
Quousque fluctuabere,
Opinionis alligare vinculis?
Quousque Gaudium, Dolor,
Metus, Cupido pectus impetent tibi?
Iaces? & erigi cupis,
Supraque vulgus eleuare verticem?
Idonea ecce Februa,
Quibus piatus ipsa nubila ac Notos
Superuolare possies:
Auesq;, quæ cor intus exedunt tibi,
Necare & ire perditum.
Quiésne cordi, & ocium domi
tibi,
Procul tumultu ab hostico,
Vbi Aduosus ipso in otio cluas?
(O vnica occupatio!)

Ad Hortulum huncce Langii, Annae
Lipsii,

Gradum capeffe, fi fapis.

Opusne vallo & Arce, vel Cetrâ tibi,

Cauere queis Spei ac Metus,

Cupidinumq; fufcinere vim queas?

Statu in graduque fac tuo

Morere, Mensq; vortat ad Deum tua,

Originem inquo fui.

Quousque Carnis Imbecillitas tibi

Molesta; & vmbra inanium

Trahere, prima quæ imperita Plebs
putat?

Ducem ecce Lipsium tibi:

Eum fequaris. At cui, inquires, bono?

Mane in tumultu vt otium

Agas; & vnus, inter arma publica,

Metu folutus ambules.

Quid eft, quod hîc querare? Fata te
trahunt,

Deique Prouidentia?

Sequare: Cur enim irritum ftruas
pedem

Hero rebellis, ac tibi?

Quid abnuis, mifelle? cede Tempori

Deoque. rebus omnibus

Viciffitudo debita. Hæc mori vides

Repente, at illa oririer.

Necelfitati vt obfequare, te monent

Tot Urbium Cadauera,

Ferire vifa vertice ante quæ tuo

Poli vtriusque cardinem,

Vbi illa iam, imperare fæta Regi-
bus,

Superba Septimontium

Vbi

Vbi Mycenæ ? vbi inclyta Vrbs Age-
noris,

Corinthus, Argos, Ilium ?

Minuta, magna ; summa , & ima re-
spice ;

Perenne sub Polo nihil,

F P I

EPIGRAMMA

IN
CONSTANTIAM
IUSTI LIPSI.

PRODIT iam in dias Con-
stantia luminis oras,
Et nota hac Lipsi munere fit
Batavis,

Narrantis nobis, quantum Pru-
dentia, quantum
Possit in humanis pectoribus
Ratio.

Cedite Romani Sapientes, cedite
Graij:

An'ne aliquid maius Sol videt
hoc opere?

Ianus Douza Filius,

E65

Stadtbibliothek
Münster

Εἰς τὸ σφωτάτῃ καὶ
λογιατάτῃ

ΙΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ ΛΙΨΙΟΥ

πρὸς Δυσσεύειαν ἥτοι καρ-
πείας βιβλίον.

Λιψὲς ἔχοντες στήδας σκολιῶς φθόνος
ὄμματι πῆξας,
Οὐκ ἄγαμαί λογίους, εἶπει,
ἄτρεσφίης.

Ἀλλὰ τόδ' ὀπιέων γλαφυρὰν τε
σοφὸν τε πόσημα,
Καρτερικῆς κατέχον τίθμια
σωφροσύνης.

Κρεῖσσον ἐμῶν, λέξας, πέλεσθαι τέ-
δε τεύχεος ὀδόντων,
Λέξῃς ἐπετρολίνης τηκόμηνος
κραδίην.

B. Vulcanii.

FINIS.

3ayerische
Staatsbibliothek
München

Lipsius, Justus, 1547-1606

De constantia libri duo

Lugdunum Batavorum 1628

Ph.pr. 775

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10041177-3